

పీఠిక.

ఇది నాప్రథమనాటకము. పట్టక్రవత్తులలో నొకఁడని ప్రసిద్ధిగాంచిన పురుకుత్సునిగూర్చి శ్రవ్యప్రపంధము లేదనియెంచి దీనిని వ్రాసితిని. ఆ.న 1900 సం॥ యేప్రియల్ 27 తేదీని మొదలుపెట్టి ఆ.న 1900 సం॥ మేయి 26 తేదీని దీనిని ముగించితిని.

ఆంధ్రభాగవతమునఁ బురుకుత్సుచక్రవర్తినిగూర్చి రెండుపంక్తులకంటె హెచ్చుగ వ్రాయఁబడి యుండకపోవుటఁబట్టి కొంతకథను గల్పించవలసివచ్చెను. పండితులు గుణమునుగ్రహించి దోషముల నావేదయఁజేసి డెలియఁజేసినచో సవరించుకొందును.

కొన్ని సంవత్సరములక్రిందటనే గ్రంథప్రతులన్నియు విక్రయమైపోవుటఁబట్టి మహారాజరాజశ్రీ శ్రీపీఠికాపుర సంస్థానాధిపతులగు శ్రీశ్రీ తాజారావువేంకటకుమారమహిపతిసూర్యరావుబహద్దరు వారుదయాపూర్వకముగ నొనర్చిన ద్రవ్యసాహాయ్యముచే దీనిని దిరిగి ముద్రింపించితిని. తాకోపకారధురీణులగు వీరికిఁ బరమేశ్వరుఁడు సర్వసౌఖ్యముల నిత్రోక్షకముగనిచ్చి రక్షించుగాక. ఈనడుమను వీరియాస్థానమున జరిగిన వినోదగానవిమోచమున నేనొనర్చినపద్యము నిచ్చటఁ బొందుపఱచితిని.

సీ. స్వజనులనేరీతిఁ బరిపాలనమొనర్తు

వాశ్రితునెవ్వనినాచరింతు,

నాదాయముననెంత యధ్యాళికిచ్చెద

వెడెటుచేసినభృత్యునెదగణింతు,

పననిపాలురనేదియార్జించినాడవు

కవితగానంబు నేకరణివిండు,

వెట్లుగాపృథుసౌఖ్యమీక్షింపఁగానుంటి

వాత్మసంస్తుతుల కేమందువయ్య,

గీ. సరిగ ధని సగమ పనినిసరిగగరిమ
 మరి మరిగ పాపనినిగని సరిసరియను
 వీణ కాని 'మా', వెన్న 'నీ' వీణవకుస
 మీదొ 'నీ, వెన్న- 'మా', సూర్యమేదివీశ,

పితాపురము.]
 9-11-09.]

పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావు.

ఈనాటకమున వచ్చుపాత్రలు.

—(శ్లోకము)---

పురుషులు.

పురుకుత్సుడు—కథానాయకుడు.

విదూషకుడు.

చిత్రకేతుడు—గంధర్వుడు.

అంశుమంతుడు—ఉరగలోక రాజయొక్క ప్రధాని.

విశ్వామిత్రుడు—ముని

నారదుడు—ముని

ఇంద్రుడు.

చంద్రుడు.

బృహస్పతి.

సూర్యుడు.

దేవతలు.

మందారుడు—ఉరగలోక రాజు.

సూత్రధారుడు—అంతరనాటకములోనివాడు.

(స్త్రీ) లు.

సతి—అంతరనాటకములోనిది.

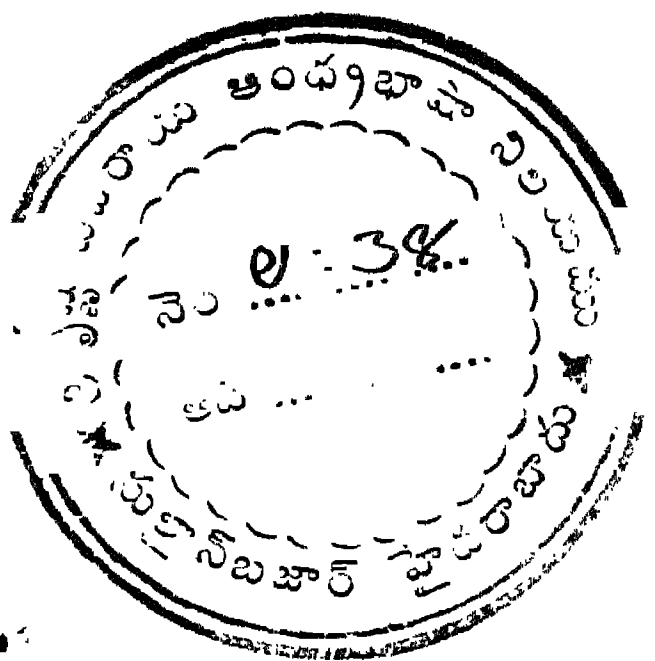
శచి—ఇంద్రునిభార్య.

సుమతి—పురుకుత్సునిదేవి.

కల్యాణి—సుమతియొక్క చేటి.

నర్మద—కథానాయకురాలు.

నవమాలిక—నర్మదయొక్క చేటిక.

నర్మదాపురుకుత్సీయము.

నాం ది

ఉ. అందఁగరాని సీమలకు ♦ నందఁగఁజేసి ఘటంపరాని రీ
తిం దనరారు కార్యముల ♦ తిత్వరితంబుగ సంఘటించి ర
క్తిందెరపై ని బొమ్మలటు ♦ తేతెయితక్కలనాడఁజేసి స్వ
చ్ఛందముగాగ జీవతతి ♦ సాకెడు లోకవిభుం దలంచెదన్.

సూ—(ప్రవేశించి) పారిపార్శ్వకా!

పారి—(ప్రవేశించి) పిలువనక్కఱలేదు. కానినృత్తికై మరకేర్పఱుపఁబ
డిన తెరలు తెయితక్కలు మనకు నిన్పత్తియందుగూడఁ దప్ప
వాయేమి?

సూ—(నవ్వుచు) ఇప్పుడాడఁబోవు నర్మదాపురుకుత్సీయనాటకమెవరు ర
చియించిరో యెఱుగుదువా?

పారి—ఎఱుగుదును పానుగంటి లక్ష్మీచరసింహరావు.

సూ—ఔను ఇదియాతని ప్రథమనాటకము ఆతఁడేమతమునబుట్టెనో
యెఱుగుదువా?

పారి—ద్వైతమతమునగాదా

సూ—ముక్తిదశాసందర్భమునఁ దన్మతసాంప్రదాయము కొంచెము హే
చ్చుతగ్గుగ నీవనినట్టిదేకద!

(నేపథ్యమున) ఓహోహో!

పారి—మితస్నేహద్రావ్యములు పూర్ణముగఁ దెలియకముందే మీరుఁ
సిన సిద్ధాంతమునకు వెనుకనుండి ఎవ్వఁడో మహానుభావుఁడ
మోదమా?

(నేపథ్యమున) ఎవ్వఁడో మహానుభావుఁడీ సమయముందే యూర్ధ్వ
లోకమునుండి యిచ్చటికి విచ్చేసినట్లుతోచుచున్నది.

సూ—నాటకమారంభమైనది పాతాళవాసియగు నంశుమంతుఁడు స్వర్గ
వాసియగు చిత్రకేతునిగూర్చి యిట్లుపలుకుచున్నాఁడు. మనము
లోనికిఁ బోవుదము.

(నిష్క్రమించుచున్నారు)

ఇదిప్రస్తావన.

శ్రీ

నర్తదాపుడుకుత్స్నియము.

ప్రథమాంకము.

రంగము—విశ్వామిత్రాశ్రమపరిసరారణ్యభూమి.

[ఉర్వలోకమునుండి చిత్ర కేతుడును, నురగలోకమునుండి యంశుమంతుడు నేక కాలమున చెజియొకనై పునకుఁ బ్రవేశించుచున్నాడు.]

అంశు—ఓహూ! ఎవ్వఁడో మహానుభావుఁ డీనమయము దే యూర్ధ్వలోకమునుండి యిచ్చతోకి విచ్చేసివచ్చి తోచుచున్నది.

గీ. ఉరగదేవలోకంబుల నుండి యొకట

దిగితి మిచ్చట వేర్వేలు నదిక్కులందు

ప్రాగ్గిరి శశి, ప్రతీచిని నభాక్కుచుండు

బూర్ణమాసాధ్య నెకసారి నొలుచునటుల.

అతనిసమీపించి యెవ్వరో తెలిసికొనెదను.

(సమీపించి) నమస్కారము మహానుభావా!

చిత్ర—మహానీయా! అనేకనమస్కారములు.

గీ. ఎవడు మీకని యడుగంగ నితనిజిహ్వా

సంభ్రమము నొంద మనసు త నత్సంభ్రమంబు

బాపలేదయ్యె గల్లెంబు నొలిమిచే న

వారుబట్టిన దాటున నశ్వంబుకరణి.

అంశు—నే నురగలోక వాసుడను, అంశుమంతుం డనువాడను, భూక
మందలిచిత్రములను జూడ వచ్చినాడను. తా మెవ్వరో నే
విచ్చెదరా?

చిత్ర—నే నింద్రలోకమున నుండువాడను. ఇంద్రునియానతిపైని త
చుభూలోకమునకు వచ్చి యిచ్చటివిశేషము లాతనికి విన్నవి
చుచుండును. చిత్రకేతుఁ డని నన్నుఁ బిలుతురు.

అంశు—ఆహా! చిత్రదర్శనార్థమై వచ్చిననాకు చిత్రకేతుదర్శనమే ప్ర
మమం దయ్యెగదా! ఇక ముందు చిత్రమున కేమికొదువ?
అయ్యా! మనయాకస్మికసఖ్య మత్యంతసౌఖ్య ప్రద మగుగాక.

చిత్ర—మిత్రమా! చింతనాపూర్వమైన నుఖముకంటె ఆకస్మికనుఖమే
వేయిమడుంగు లధికమునుమా!

అంశు—సందేహ మేమి మిత్రమా! ఇంద్రునకు క్షేమమేకదా.

చిత్ర—వయస్యా! ఏల యట్లడుగుచుంటివి!

గీ. మూఁడులోకంబు లేలుసం ♦ పూర్ణభోగి
కేల యక్షేమములు గల్గు ♦ బేలసఖుడ!
సుధకు నాకరమైనట్టి ♦ విధున కేల
చల్లదనమున కొకలోటు ♦ సంభవించు?

అంశు—మిత్రమా! అది సరి కాదు. త్రిలోకరాజ్యభారనిర్వహణశీలుడ
ని చెప్పితివికదా.

గీ. కార్యధూర్వహుఁ డగువాఁడు ♦ గాసిఁ జెందుఁ
గార్యభారంబు లేకున్నఁ ♦ గడు నుఖించుఁ
దలను బరువున్నవాఁడు బా ♦ ధను దపించు
లేనిమానిసి నిదురను ♦ మేను మఱచు.

మారాజుగారు వేటొక కార్యభారంబునఁ జింతాక్రాంతులైయు
న్నారు.

చిత్ర—అట్టికార్య మేదై యుండు నని నే నడిగిన మన్నింతురుగాక.

అంశు—అయ్యా! మఱి యేమియు విశేషము లేదు.

గీ. పసిమిమిసమిసకలక్రొత్త ♦ వయ సెసంగు
నుతకు నర్మద కనుకూల ♦ పతిని గూర్చు
వంతచే నున్న వాఁ డాఁడు ♦ బడుచుఁ గాంచు
వారి కందఱి కది తల ♦ వ్రాత కాదె?

చిత్ర—కర్ణములకు భూషణములుగ మీనర్మదాసౌందర్యకథన మెన్ని
మాఱులో వినియున్నాను.

ఆ. వె. అట్టిదాని నీయ ♦ నగుఁ జక్రవర్తికి
పరున కీయరాదు ♦ సురల కొనఁగ
కంబుజాక్షునకునె ♦ యచ్చసాలగ్రామ
మాల భక్తుఁ డిచ్చు ♦ మాఝిఁగాఁగ.

అంశు—ఓ హేమిత్రమా! చక్రవర్తి యని బాగుగ జ్ఞాపకముచేసితివి!
ఈమహీకాంతను తనభుజపీఠిని లాలించునతఁ డిప్పుడు పురుకుత్సుఁ
డేకదా! ఆతఁడుమహాభాగ్యసంపన్నుఁడును, విశేష శేముషీసనా
థుండును, సర్వలక్షణసంపూర్ణుఁడును, కాంతాజననవీనకుసుమసా
యకుండు నని శ్రవణానందకరముగ విన్నవాఁడనే కాని నేత్రసా
ఫల్యముగఁ జూచియుండలేదు. మిత్రమా! మీ రెప్పుడైననాత
నిఁ జూచితిరా?

చిత్ర—చూచుటయే కాదు. చూచి యపరిమితానందమనుగూడఁబొం
దితిని. కొన్నిదినములక్రిందట నొకనాఁడు,
గీ. వేటనొకఁ డిరుచేతుల ♦ నీటెగవను
బట్టి కరిరాజసంఘంబు ♦ భంగపఱిచె
బాలభానుండు దనకిర ♦ ణాళిచేత
సంధికారంబు సమయించు ♦ నట్లుగాఁగ.

(అంత తేరలోఁ బెద్దకలకలము)

గీ. భవ్యలేజన్ము నీచక్ర ధి వర్తిఁ గాంచి
యాటవికజంతువులు చేర్చి ధి లణఁగి సొలసె
పక్షిరాజేంద్రు నీక్షించి ధి పడగ లవని
వ్రాచ్చి నిశ్చేష్టతరు బొందు ధి పాముల్లు.

అంశు—ఓహూ! ఏమి నాయదృష్టము! మిత్రమా! ఆచుహాచక్రవర్తి
వేటమార్గమున నియ్యెడ కే వచ్చినట్లు తోచుచున్నది.

గీ. ఆతనిని నేను దస్థింప ధి యత్నపడఁగ
నాకడ కత్తంకై వచ్చునుం ధి డంగబోలు
ఘోము గ్రహింపుంపఁ జూతాగ్ర ధి భాగ మెక్క
నుండఁ దటుకునఁ జేబడు ధి పండురీతి.

చిత్ర—మిత్రమా! అట్లుచూడుము! అట్టి యపూర్వదర్శనమువలన య
ధార్థముగ సఖలుండ నై తివికదా.

గీ. వెడడయురమున గిరజాలు ధి ప్రేల సూక్ష్మ
మధ్యుండై వచ్చి నల్లడె! ధి మందసఖుండ
వెంటరా, నక్క పోతుతా ధి వెంటనంటి
రాంగ విహరించుకేసరి ధి రాజుపోల్కి.

అంశు—ఈమహారాజు నే నెన్నఁడును జూచియుండక పోయిన నీ నిమిష
మందీతని దూరమున నుండి చూచినంతమాత్రముననే చెప్ప న
లవికానియనురాగమును, బంధుప్రేమయు నీతనియందు నా కే
మో యకారణముగఁ గలుగుచున్నది.

చిత్ర—సఖుడా! అట్టివికార మందఱకును సహజమేనుమా!

గీ. పుణ్యసంబంధములు రాక ధి మునుపె వాని
ధావిఫలములు కించిత్తు ధి పరిధవించు

వర్షరహిత వైనను మృగ శీర్షయుక్తి.

వసుధ కినుకుంత యుపశాంతి శివచ్ఛర గాదె.

కాశ్రవ మిత్రమా! నీయూహకస్థితినిబట్టి చూడగ మీనర్మద కీ
తడు పతి కాగలఁ డని తోచుచున్నదిచుమా!

అంశు.—నీయూహ యారాజరాజుగూడ స్థిరపఱువలెనుగదా. మిత్ర
మా! తిరస్కరించే బ్రచ్చున్నుల మై యిక్కడ నీ యుండి వీరిసం
భాషణము విందము.

చిత్ర—అట్లే.

(అంతట రాజును విదూషకుఁడును బ్రవేశించుచున్నారు)

విదూ.—కన్యలో నడ్డించినభక్త్యములను దినలేక గ్రుడ్లు మిటకరించు
కొని యటునటు జూచువానెవలె సొన్నుసిలి భీతిచే నిశ్చేష్టతను
బొంది పాదాక్రాంతము లైనపేటజంతువులను జంపలేకపో
యితివి!

పురు.—(నవ్వుచు) అహా! విప్రవర్యా! శూరధర్మము నెంతబాగుగ వె
ల్లడించితివి! గర్వాత్ములకు గాక సవినయులకు శిక్షయేల?

అంశు.—ఈచక్రవర్తి మృగుమధురంగంభీరభాషణములు నామనస్సునకు
సంతమువలె నాన్లదమును గలుగఁజేయుచున్నవి.

విదూ.—అటులైన మిత్రమా! అందఱును బైరాగులైన నూరఁబూల
దండ లమ్ముకొనువానికానడిమోత యెంతసార్థకమో నీధను
ర్భారమును నాకట్టమోతయు నెంతసార్థకమేకదా?

అంశు.—మిత్రమా! ఇంతదివ్యమంగళవిగ్రహమును నేను చూచియుండ
ను. ఇతఁ డల్లుడుకాగలమహాభాగ్య మురగలోకాధిపతి కెన్నఁ
డగుచోకదా.

పురు.—మిత్రమా! ఇంతమముందు మనము సంపదించినయరణ్యభాగ
ముకంటె సెయరణ్యభాగము విలక్షణముగ నున్నది.

సీ. ఫలభారమునఁ జెట్లు ఁ వంగెను పక్షత,
 త్వజ్ఞానమునను వి ఁ ద్వాంసులట్లు
 కొండనైత్తమ్ముల ఁ నుండి నీరము బారు,
 సరసులకరుణార ఁ సమ్ముభంగి
 నళిగీతయుతతరు ఁ లలరుల రాల్పున,
 లరుటంజలులు నూత్ర ఁ ధరులవలెను
 వివిధపక్షులకల ఁ రవము లేకంబయి,
 భాసిల్లు బలుమేజు ఁ వాణివలెను

గీ. పచ్చికబయళ్లు, కొలఁ ఁ కులు, భర్మలతలు,
 జాజిమంకెనలపొదలు ఁ సరసవర్తు
 లగతి భాసిల్లు వనమహా ఁ లక్ష్మీమెడను
 మంజుతమపంచరత్నాల ఁ మాలలీఖ.

ఓహూ! మిత్రమా! నీమనస్సున కీవనశోభ యెక్కకున్నదితా
 బోలు నేమి?

గీ. సరసుమది కెక్కు వరవస్తు ఁ సారశోభ
 మూఢుమది కెక్కునే? గాజు ఁ బుడ్డిలోనఁ
 బ్రతిఫలించెడుదీపిక ఁ వట్టిబామ్మ
 రాతిలోపల నేరీతిఁ ఁ బ్రతిఫలించు?

విదూ—నాతో మాట లాడకుము. నాకు విరహబాధ భరింపశక్యము
 గాకుండ నున్నది.

పురు—రసహీనుడ వని యాక్షేపించితి ననియా! విరహభారవశుడ
 నైతి నని చెప్పుచు రసజ్ఞతను కొనితెచ్చుకొనుచున్నావు?

గీ. వస్తుసుగుణగ్రహణశక్తి ఁ భవముతోడఁ
 బుట్టవలె గాక కొనితెచ్చి ఁ పెట్టఁ గలమె?

సహజమాధుర్యకవితాప్రభావః శస్త్రధార

నలవరచుకొన్న నేరీతి ♦ నందవచ్చు?

అయినను మిత్రమా! నీవిరహబాధకు కారణమేమొ చెప్పుము.

విదూ—ఈయాకాశమే కారణము.

పురు—తెలివి తేటలందు నీకు కనిష్ఠసోదరులైన యీ పక్షులు నిన్ను విడిచి

యాకాశమున నెగురుచుండ వానిని జూచుటచేతనా నీ కీవిర

హబాధ తటస్థమైనది?

విదూ—అట్లుకాదు. గాఢాంధకారబంధురం బైన యీ మనస్సునందలి

రహస్యము పిల్లికన్నులపాడు గ్రహించవలె గాని నీవలన నే

మగును?

పురు—ఆరహస్య మేదియో శీఘ్రముగఁ జెప్పుము.

విదూ—ఆకాశముఁ జూచినంతమాత్రమున విరహ మెందులకు కలిగిన ద

నఁగా నూది మోహనములేకుండ మనూచిమచ్చలచే నిండిన

నాప్రియురాలిమోము నీచుక్కలచేనిండినయాకాశము నాకు

జ్ఞాపకము చేయుచున్నది.

పురు—(నవ్వుచు) ఆహా! ఏమి నీయదృష్టము!

విదూ—ఇంకిను వినుము. ఆకాశమునందుఁ బ్రకాశించెడునీచంద్రుడు

నాప్రియురాలిమోమునందలి యొంటికంటిని స్మరింపఁజేయుచు

న్నాడు.

పురు—నక్షత్రాగమమును, చంద్రుని నెంతబాగుగ వర్ణించితివి! చాలు.

అదిగో! చూడు మాదిక్కున కొండకాటువయొక్కతూరుపుగట్టు

న పుష్పించియున్న యశోకవృక్షముక్రీడనుగాఁబోలు నేదియో

యొకమృగము నీరు ద్రావుచున్నట్లు గన్పట్టుచున్నది. బాగుగఁ

బరిశీలించుము.

విదూ—చిత్తము (అదిక్కునఁ జూచుచున్నాడు.)

చిత్ర—గీ. వరధనుఃపాణి యగుచు ర ధ వలతురాయి
దాల్చి సఖుతోడ నీరాజు ధ వొల్పుచుండె
వీర భృంగితోఁ గూడుపి ధ నాకపాణి
యైచచంద్రార్ధశేఖరు ధ ననువు మెఱసి.

అంశు—ఆ. అట్టిశంకరునకు ధ నర్ధాంగలక్ష్మీగా
దుర్గ యయినరీతి ధ దుఃఖతదూరుఁ
డితని కురగరాజ ధ సుత దేవి యగునట్లు
హితులు మును లనుగ్ర ధ హింత్తుగాక!

చిత్ర—హూమభూమవాసన కొట్టుచున్నది. సహిపారణ్యాభాగము
ముగ్యాశ్రమ నైయుండకుదా!

అంశు—అయినఁ బ్రమాద మేమి?

విదూ—నీవుచెప్పిన పుష్పించినయశోకవృక్ష విష్పటికి నాకంటఁ బడినది. -

పురు—ఇంకను బాగుగఁ బరిశీలించుము.

విదూ—మిత్రమా! జంతు నని బ్రనుపిలివిగదా! సున్నమురుఁ బూయు
టచేతఁ జెల్లఁబడినకుండపై మసిబొట్లరు బెట్టి యీయశోకవృక్ష
మునకు దృష్టివోచుము తగులకుండ నెవ్వరో దానిమొనట ను
చినదృష్టిపడతనుమా!

చిత్ర—నీకంటె దృష్టిపడత మతెవరు?

పురు—గీ. పచ్చనిశరీరమున జిల్లి ధ మచ్చ లొలయఁ
గంధరము సాచి తనముందు ధ కాలుమన్ని
చెరల వెనుకకు నెక్కించి ధ చెలఁగి నీరుఁ
ద్రాపుచున్నది చిందునై ధ తనరనచ్చు.

అయినను మిత్రమా! దానిపార్శ్వభాగముమాత్రము కొంచెము
కనఁబడుచున్నది. నీవుకూడ జాగరూకతతోఁ గనిపెట్టుము.

విదూ—ఇక కనిపెట్టి నవసరములేదు. అదిగో! ప్రేలరియొక్కనాలుక
వలె బారెడుతోతకూడ నాడించుచున్నది.

పురు—తల మిక్కిలి చిన్నదిగను, తోత మిక్కిలి పొట్టిదిగను, కనబ
డుచున్నది. చిఱుతపులి కాదని తోచుచున్నది.

విదూ—అలాగున నూహింప వీలులేదు. బుద్ధిహీనమైనచిఱుతపులికి
తల చిన్నదిగనే యుండును. శూరుఁ డెవ్వఁడైన తోత నఱికి
యుండవచ్చును. ఈదినమువేట లుబ్ధునికడ యాచనవలె శూన్య
మును, మీఁదిమిక్కిలి లజ్జాకరము నైనదికావున మిత్రమా!
శీఘ్రముగా బాణమును సంధించి టంగున రాతితో గొబ్బరిపు
చ్చె నూడఁగొట్టుచట్లు దానితలఁ గొట్టుము.

పురు—ఇదిగో! బాణము సంధించితిని. (కొంచెముసే పూరకుండి) మిత్ర
మా! ఎందుచేతనోకాని మనస్సు మిక్కిలి కలత నెందినదినుమా!
గీ. తోచ కొకపది దిరుగు డొం ♦ దుచును మఱియొ

కపుడు కుతికలఁబడును ధై ♦ ర్యంబు దక్కి

ధైర్య మూతగ నెకసారి ♦ ధాటిలేచు

బైకి సుగీగుండమునఁ బడు ♦ వానిఁ బోలె.

విదూ—నే నిప్పుడు బాగుగఁ బరిశీలించితిని. చిఱుతపులియే గాని వే
టొండుగాదు. తలక్రిందుపడులు జేరి చెట్టును పాడుచేసినట్లు
లేనిపోనిసందేహములు మనస్సును గాడుచేయును.

పురు—మిత్రమా! నాయెడమక స్నదురుచున్నది. ఏమికిడుతట స్థపడు
నోకదా.

విదూ—శకునములు, స్వప్నములు మనోదౌర్బల్యముగలవారిని బాధిం
చవలసినవికదా.

పురు—నిశ్చయముగా నాకును చిఱుతపులివలెనే కనబడుచున్నది. ఇది
గో బాణమును వదలెదను.

(అని కొంతసేపూరకుండి)

గీ. వేట వేడుక బాణంబు ♦ వెడల మీట
నుండ వెనుకకు మది లాగు ♦ చుండునయ్య!
గాలి పైకిఁజ్ఞుకొననున్న ♦ గాలిపడగ
లాగి బిగబట్టునూత్రంబు ♦ లాగు సఖుడ!

విదూ—సంధించినబాణ ముషసంహరించుట యిత్తోకువంశమువారి
మర్యాద కాదునుమా!

పురు—(కోపముతో) ఏమీ! ఇదిగో బాణమును పదలినాడను. (బా
ణమును విడుచుచున్నాడు)

(అంతతెరలో) హరహరా! విశ్వామిత్రమహర్షి వారిపుణ్యాశ్ర
మమందలిదుప్పి నెవరో చంపికదా! ఈనా ర్త మహర్షి విన్నచో
నెంతకోపపడునో!

(తిరుగఁ దెరలో)

గీ. ఎవడపుర! నీవు మృదువైన ♦ యీమృగమును
భైరవాశుగహతికి లోఁ ♦ బఱచినావు
కులుకుచును వుద్దు లొలికెడు ♦ చిలుకతలను
పెద్దగొడ్డలిపెట్టను ♦ బెట్టినట్లు.

పురు — } (నోటిపైఁ జేవైచుకొని భయముచే వడకుచున్నారు)
విదూ — }

చిత్ర—ఇది విశ్వామిత్రునియాశ్రమము. ఆకంతస్వరము విశ్వామిత్రుని
దని తోచుచున్నది. అడుగో! ఆతఁ డిట్లేవచ్చుచున్నాడు.

గీ. కనుల నిప్పులురాల భీ ♦ కరపుకేక

లిడుచు ధుమధుమలాడుచు ♦ ముడుచుమోము

నలుపువారగ నదె నచ్చు ♦ లలిని మెఱుపు

గర్జతోఁ గూడుఘనఘనా ♦ ఘనముమాడ్కి.

అంశు—వర్షాకాలపుమేఘము నువ్వుష్టి నే గురియునుగదా.

చిత్ర—పిడుగునుగూడఁ బడనై చుట కలను, ఇతఁడు సహజరాజును.

గీ. జన్మరాజును లచ్చ ప్రాణి శస్త్రసత్త్వ
మెన్నితపములఁ జేసిన * నెనయు తెటులు?
మధుప్రసం దిరువదియొక్క * మాఱు ధావ
నలను జేసిన వేషిం * జలనుబోలి.

(తెఱుంగు)

గీ. గాఢినందనుప్యథితభః * కలితశక్తి
కన్నుగాననిమదమున * నెన్నకెవఁడు
కుసుమసుకుమార మగుదీని * పసయడంచె
నతఁ డధోతోకగతుఁ డగు * నగునుగాత!

పురు—శివశివా!

చిత్ర—హరిహరీ! అందఱునొక్కసారి

అంశు—హరహరా! యనుచున్నారు.

విదూ—కటకటా!

పురు—గీ. చిఱుతపులి యని దుప్పిని * జెండినాడ
మునిమృగంబయ్యె నది; యేది * భూమిప్రాత
బడినకొయ్యను జట్టిన * పామటంచు
బ్రహ్మసి నిర్భాగ్యతనుకట్టి * వైచితి నది
లింగమునఁ బెట్టుపూలమా * లికయ యయ్యె.
ఓహూగాఢినందన! క్షమించ లేకపోయితివికదా!

చిత్ర—ఆహా! మహారాజు, ముని మృగమయ్యెనని చెప్పినమాటలు
యాదృచ్ఛికముగఁ బలుకఁబడిన వైన నిట్టినుహఃచక్రర్థియెడల ని
ర్దాక్షిణ్యమును గనఁబఱచినయీతనియెడల యథార్థములగుచు
న్నవినుమా!

(అంతట విశ్వామిత్రుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

విశ్వా—గీ. సహజనిర్దోష మది ముని ధ సంగతిని మ
 టింతనిర్దోష మద్దాని ధ హంత! గూల్చి
 తొర! స్ఫటికము మఱి దేవ ధ తార్చనంపు
 పెట్టెలోనిది పగులంగఁ ధ గొట్టినటులు.

చీ! సీమోముచూడరాదు. (అని వెనుకకుఁ బోవ యత్నించుచు
 న్నాఁడు.

పురు—(అంతలో పురుకుత్సుఁ డతనిపాదములమీఁదఁ బడుచున్నాఁడు.)
 మహానుభావా! క్షమింపుము.

విశ్వా—లెమ్ము లెమ్ము.

విదూ—,,దాసునితప్పు దండముతో సరి,, యన్నట్టు లోమునికులతెలకా!
 ఈచక్రవర్తిని క్షమించవలయును.

విశ్వా—(తనలో) ఓ హూ! పురుకుత్సుఁడా యితఁడు?

పురు—గీ. ఆశ్రమాజ్ఞత యొక్కటి ధ యవల దుప్పి
 పులిగ నెన్నుట మఱియొండు ధ మునులు మిమ్ము
 జూడ నజ్ఞతాదోషము ధ ల్వీడకున్నె?
 బాలతరణిరాకను మంచు ధ బాయునటులు.

విశ్వా—(తనలో) విశ్వామిత్రుఁడనైనాకునుచక్రవర్తియైనయీపురుకు
 త్సునకును సమానప్రమాదములే తటస్థించినవికదా.

గీ. మునులమృగమంచు నెఱుంగక ధ పులియటంచు
 తీవ్రనారాచహతి వీఁడు ధ ద్రెళ్ల నేసఁ
 జక్రవర్తిగ నెఱుంగక ధ జడుఁ డటంచుఁ
 దీవ్రశాపాశుగమున మొ ధ త్తితిని యితని.

(ప్రకాశముగా) రాజా! భయపడకుము.

అంశు—శీఘ్రకోపికి పశ్చాత్తాపపాశ్రబ్ధ మెన్నఁడు నున్నదే కదా.

పురు—ఓమహర్షి చంద్రమా!

గీ. చక్రవర్తిని మునులయఁ * శ్రమములులఁ
గీడుబారయకయుండ ర * ధీంచుభార
మీతలనె యున్నచో మేర * నెఱిగిమీఱఁ
గలనె? తనసొమ్ము తాను దొం * గిలుట యెటులు?
అయినను, ఓమునిశాస్త్రాలమా!

గీ. ఏను రాజను; మీరు మ * హానుభావు
లరు; ప్రమాదము నాది; యా * నంతలోటు
మీకు; కొండంతశాపము * నా కిడితిరి;
శక్రుఁ డొకవంక గిరిశిక్ష * నలుపుకరణి.

విదూ—మహర్షి చంద్రమా! మాంధాతయొక్కపుత్రు నితని కిట్లాక్షిం
పుము.

విశ్వా—(తనలో) నాకు మిక్కిలిప్రేమాస్పదుఁ డైనమాంధాత
డుకనికూడ జ్ఞానకము జేయుటచే మఱింతచింతగ నున్న.

విదూ—(తనలో) లింగముమ్రుంగినపూజారివలె నీముని మూర్ఖు
డేమి?

విశ్వా—భయపడకుము వల్సా! ఊటడిల్లుము.

పురు—భయపడకు మని సెలవిచ్చితిరి గాన మనవిజేసెదను.

గీ. నీదుకోపాగ్నిఁ గలిగిన * నాదుకడుపు
చిచ్చు తిరిగి నీలోనికిఁ * దెచ్చుకొనుము
ధాత్రిబాధించుమిత్రోత్థి * తగ్రహళి
తిరిగి మిత్రునిఁ జేరిన * కరణి గాఁగ.

విశ్వా—నీవు వదలినబాణమును నీవు వెనుక కాకర్షింపలేనట్లు నేనును
నాశాపమును మఱిలింపలేను. కాన నధోలోకగతి స్వల్పకాల
మైననుదప్పదు.

పురు—తప్పదా! మునికులసార్వభౌమా!

గీ. బ్రహ్మస్పృష్టించునిత్వోక్తు ధి వంశజులకు
సుకలలోకమె గతి యింత ధి వజ్రకు నీవు
భళిర! తద్వ్యతిరేకపు ధి బ్రహ్మవగుట
నాకథోలోకగతినిచ్చి ధి నావుగాదె.

అంశు—సెబాసు! రాజా! బాగుగ నెత్తిపొడిచితివి.

చిత్ర—నెత్తిపొడిచిన బాగుగ నే యుండును.

విదూ—మహర్షి శేఖరా! శాపమునకు గడువైనను సెలవిండు.

పురు—మిత్రమా! గడువుతోఁబనియేమి?

గీ. ద్యుమణి కులజుడనగు నాక ధి ధోగతి యొక
ఘటికగా నేమి వేయొండ్లు ధి గాఁగ నేమి
యతి వ్యభిచరించువాఁడైన ధి నాతఁ డెంత
కాల మెందఱితో నను ధి గడువులేల?

విశ్వా

పురు—(తనలో) (పైపద్యముయొక్క కడపటి రెండుపాదములు తీరి
చదివి) అనుసీతనిమాట లాతని బాణముకంటెను నాశాపముకం
టెను దీక్షితరములై మేనకాసంగమమును నాకు జ్ఞాపకము చే
యుచు మర్మములు నాటపొడుచుచున్నవి గదా.

అంశు—ఆహా! రాజేంద్రా! శాపమిచ్చినమునిసింహ మెదురుగ నుండ
గ గడువునుగుఱించి నీ వడుగకపోవుటయేగాక నీప్రియసఖుఁ డ
డిగిన నెంతనిర్లక్ష్యముగ గడు వవసరము లేదని చెప్పితివి!

చిత్ర—

గీ. సుగతి లేదని యెఱుఁగునీ ధి సుస్థిరునకు
సాహసముగాక మఱి యేమి ధి సఖుఁడ! మాన
మంతమును బొందుగౌరవ ధి వంతున కిలఁ
బ్రాణమన్నఁ దృణప్రాయ ధి మానుగాదె!

విశ్వా—(సాలోచనముగా) అధోలోకగతి స్వల్పకాలమైనది దప్పదు.
తరువాత సూర్యలోకమునకుఁ బోయి యక్కడ నింద్రుని దేవత
ల దర్శించి తిరిగి భూలోకమునకు నచ్చి ప్రాణాధిక యగునీదేవి
వలన సూర్యసమానుఁ డగుప్రశస్తిని గాంచి సుఖింతువు.

విదూ—(తనలో) ఏమి యింద్రుని ప్రాణాయామము!

విశ్వా—గీ. నీ వధోగతి మొదలు * నెమ్మి నింద్రుఁ
జూడ పైకేగుటకుఁ జాల * నులుపు నిచ్చు
నెనుకకురు కొంత పరువెత్తి * వెడలునరుఁడు
పెద్దగంతును ముందుకుఁ * బెట్టినట్లు.

విదూ—ఆహా! ఈగఁ డెంత తెలివైన హేతువును జెప్పినాఁడు! ముందు
గుఱ్ఱమొక్కయోగము తటస్థపడుటకుగాను నీకా శ్చిస్టుడు విరు
గఁగొట్టితి నని చెప్పినట్లున్నది.

విశ్వా—రాజా! తడవైన దిగ మేము పోవలెను.

పురు—(నమస్కరించి)

గీ. ఎనవిభుజపీఠి సీభువి * యెక్కినదియె
వాఁడె మీపాదములమీఁద * బడినవాఁడు
నుమ్మ త్రోవోక్త్యపాలన * నుత్థిరుఁడు
నింద్రుఁ డలనురాచాక్యున * కెరగినట్లు.

విశ్వా—నీకు భద్రమగుఁగాక (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

విదూ—మహారాజా! ఒక్కసందేహము గలిగినది ఒక్కభూలోకభా
రమే మీమీఁద నుండఁగా ముల్లోకముల భారముకలయిందని
తోఁ బోల్చుకొంటిరామి! అధోలోకమునకుఁ బోవుభార మొక
టియుఁ దరువాత సూర్యలోకమునకుఁ బోవుభార మొకటియుఁ
గలియుటచేత నటు లంటి నని నే ననుకొంటిని. సాలెపురుగుపై
కెగరఁబోయి కాలూత జారి గోడమీఁదనుంచి బల్లి క్రిందపడి

నట్లు నీ వీవనమృగమును జంపునాశచే నధోలోకమునకు పాలు
గావలసివచ్చెనుగదా.

పురు—చీ! మిత్రమా! ఇత్వోకుకులసంభవులకు సంధించినబాణ ము
పసంహరించుట మర్యాదకా,,దని హృదయమునాట నీ వను
మాటచేత సందిగ్ధమనస్కుడ నయ్యును బాణమును వదలితిని.
కాని నేను బుద్ధిపూర్వకముగా విడిచియుండునా!

విదూ—చాలుచాలు! మహారాజా! తనయశాపధములచే బ్రతికినఁ ద
నప్రయోజకత్వ మనియుఁ జచ్చిన రోగియొక్కనిర్భాగ్యత యని
యుఁ బలుకువైద్యునిపలె కార్య మనుకూలించిన తనప్రయోజ
కత్వమును చెడిపోయిన నవుకరులయప్రయోజకత్వ మనియు స
హజముగ రాజు లీగతి యనుట సీతలనే పుట్టెనా! ఇట్టిచీవా
ట్లు దినుమని బ్రహ్మ నాతలనే వ్రాసెనా?

పురు—(విదూషకునిచేయిఁ బట్టుకొని) నీవు నాసఖుడవు కాని, నేవ
కుడవుకావునుమా!

విదూ—ఆహాహా! (అని నవ్వుచున్నాఁడు)

పురు—(నవ్వుచు) అయినను కోపదీపితుఁ డైనయామునిసింహు నిట
కాకర్పించుటకు నీవేప్రథమకారణమవు.

ఆ. నీదుమాట వించు ఁ నేఁ జేయుపనిచేత

నాకు శాప మయ్యె ఁ నీకు లేదు

వఱదు గూసెనంచు ఁ వాపోవుకరి మృగ

నాథుబారిఁ బడును ఁ నక్క కేమి?

విదూ—ఆహా! మిత్రమా! నాకు మునివలన శాపము లేదని విచారిం
చుచుంటివా! కొంపఁ గాల్చుటకు కొఱకచ్చునిపై న నేమి, పిడక
నిపై న నేమి. తిట్లు తినుటకు నీవలననైన నేమి, మునివలననైన
నేమి. నీవలన నిప్పుడే యాయవశిష్టముగూడఁ దీతినదికదా.

అంశు—మిత్రమా! రాజుస్వభావమును బరిశీలించితివికదా!

ఆ. తానుశాపత స్తుఁ ♦ డైనను చిన్నిపూ
దేనెపలుకుగమిని ♦ జేర్చు సఖుని
పొంతవాని కమృత ♦ పూరాభరణ మిచ్చు
గానుగందుఁ జెఱకు ♦ కట్టకరణి.

పురు—నీకు శాపము లేకపోయినదని నావిచారము కాదునుమా!

ఆ. గొప్పకష్ట మెంతో ♦ గొప్పవానికిఁగాని
బడుగులకును సంభ ♦ వంబు గాదు
పిడుగు గోవురమునఁ ♦ బడుగాని బాలల
పిచుకగూటబడునె ♦ పేర్చిసఖుఁడ!

అంతయె నాయభిప్రాయము. నీ వన్యథా తలఁచితివి.

అంశు—మిత్రమా! నా కొక్కయూలోచనతోఁచుచున్నది. శేంఖము
నఁ బోసినఁగాని తీర్థము గా,,దనురీతిని నీచెవినిఁ బడినఁగాని య
ది పూజ్యమైనదిగాదునుమా.

చిత్ర—ఏదియో చెప్పుము.

అంశు—ఏదనఁగా రాజేంద్రో మాటలాడుచున్నాడు. అదిముందువిం
దము.

పురు—గీ. విమలమును బ్రభావంతంబు ♦ విగతదోష
మైననాచిత్రమందు న ♦ వీనముగను
కలుషదూఱి మిషట్లను ♦ గలిగెఁగాదె
పద్మహితునకు రాహునం ♦ స్పర్శమట్లు.

విదూ—పులుగువ్రాలినగృహమును శీఘ్రముగ విడిచిపెట్టవలసినరీతిని
విశ్వామిత్రుఁడు వచ్చిపోయినయీతావును శీఘ్రముగ విడిచిపె
ట్టఁదగును.

పురు—మిత్రమా! ఇంతకంటె సేమియాపవ రాగలదు?

అంశు—మిత్రమా! నేచెప్పబోవున దేదనఁగా నిప్పుడే నురగలోకమున
 కీరాజును గొనిపోయి నర్మదోద్యానవనమందు చలువరాతిన్న
 పై నితనిఁబరుండఁబెట్టెదను. నర్మదాపురుకుత్సు లన్యోన్యవీక్ష
 ణమున మోహవిష్టులై దంపతు లగుదురు గాక.

చిత్ర—తథాస్తు. అటులైన విశ్వామిత్రునిశాప మిప్పుడే ఫలింపనున్న
 ది కాఁబోలును. మోహనవిద్య నీవు నేర్చినయెడలఁ దత్ప్రభావ
 మున నీరాజునకును విదూషకునకును నిద్దుర గల్పించి రాజును
 మాత్రము తీసికొనిపోమ్ము.

విదూ—ఈశాపమం దెక్కువపటుత్వము కనఁబడదు. మిత్రమా! విశే
 షదుఃఖికారణమనియును దోచుట లేదు.

పురు—ఎందుచేత?

విదూ—అత్యంత సౌందర్యవతి యగుభార్యతోఁ జిరకాలము నుఖ మను
 భవించి యాదిత్య తేజఁ డగుకుమారునిఁ గాంచెద వని యామ
 హర్షి పలికెనుగదా. ఇదివఱకు నుత్తుఁడు గలుఁగడయ్యె నను
 చింతచేఁ దపించుచున్న నీ కీశాపము వరమే యయినచో సంత
 పించుటకు బదులు సంతపించుచుంటి వేల?

పురు—ఓయి వెట్టివాఁడా!

గీ. నాకధోలోకగతి యుండ ✱ నారులేల?

పుత్తు) లేల? ధనం బేల? ✱ బాంది యేల?

నబ్ధిలోఁ బడి మునిఁగెడు ✱ నతనిచుట్టు

కెంపు లేల? వజ్రములు మా ✱ క్తికము లేల?

విదూ—రాజా! విచారింపకుము! అదృష్టదేవత గయ్యాళిపెండ్లామువ
 లె నొకప్పు డొకచెంప గట్టిగ ముద్దు పెట్టుకొనును. మఱియొ
 కప్పుడు చెంప విరుగఁ గొట్టును. ముద్దునకుఁ జెంప నిచ్చి దెబ్బ
 కుఁ జెంప నీయకుండఁగలమా! ఈయకపోయిన నెత్తిపై నెనఁ

గొట్టక మానదు. లెమ్ము రాజాపోవుదము. (అని రాజును లే వదీయుచున్నాడు.)

చిత్ర—మోహనవిద్యను బ్రయోగించితివా?

అంశు—ఇదిగో ప్రయోగించితిని.

పురు—(కొంచెముదూరము నడచి) మిత్రమా! నాకుఁ గన్నులు దిరు గుచున్నవి. ఒక్క-తృటికాల మిచటఁ గూర్చుండెదను.

విదూ—మంచిది (అని యిద్దఱును గూర్చున్నారు.)

పురు—

గీ. దళసరిగఁదోచుతెప్ప ల ధ థులను మాఁజుఁ
దల మిగుల బరువగు చంగ ధ ముల దూలె!
నదుకు లేనట్టియాహాలు ధ మదినిఁ గ్రవ్వె
నిదురవచ్చెను నని తోచు ధ నేస్త కాడ.

విదూ—సహవాసదోషముచేతఁ గాబోలును, నాకు నట్లేయున్నది.

పురు—అటులైనఁ గొంతసేపు విశ్రమింతము.

విదూ—అవశ్యమట్లే. నీవు గురుకపెట్టిదువు కాన దూరముగఁ జ రుండుము. (అని యిద్దఱును నిద్దురపోవుచున్నారు.)

చిత్ర—(వారిని సమీపించి) ఉచ్చునఁబడినకొండ్రముచ్చునలె నీబ్రా హ్మణుఁ డెట్లుముడుచుకొని పరుండెనో చూడుము.

అంశు—ఓరాజా! క్షమింపుము.

ఆ. హంసతూలతల్ప ధ మందు నిద్రించు నిజ్
మొరకు నేల నిద్ర ధ బుచ్చినాడఁ
బూలపాన్పుపైనఁ ధ బూబోడితో నిన్నుఁ
జేర్చి వేగ లోటు ధ దీర్చుకొందు.

మిత్రమా! ఇక రాజు నెత్తికొని యురగలోకమునకుఁ బోవ నై తు విచ్చెదవా? (అని రాజు నెత్తికొనుచున్నాడు.)

చిత్ర—ఆ. భూభరంబుమోయు & పురుకుత్ససీతని

మెక్కచేత నెత్తి & యుంటి వీపు

భూమిమోయు శేషు & బొలుపార & గరకంక

ణముగ & జేయుభూత & నాథుకరణి.

ఇప్పుడు నీబాహుబంధమందు జక్కినయీమహారాజు నర్మదా

బాహుబంధమందు ముందు స్థిరముగ బిక్కుగాక.

ఆ. స్నేహబంధమునకు & నేసిపు వేళ్ళెలు

తుదల మైతి మీపు & బొదలుబహు

తోడ & గ్రింద కేగ & దోడనేపైబోదు

నేచి నీరుదోడు & నేతమునలె.

విప్రవర్యా! లెమ్ములెమ్ము (అనియిద్దఱును నిష్క్రమించుచు
న్నారు.)

విదూ—(లేచి) ఓ హూ! యెవ్వరో పిలుచుచున్నట్లున్నవారు (కన్నులు
నులుపుకొనుచు) రాజా! ఇంటికి పోవుడము లెమ్ము. (క
న్నులు తెరచి) ఏమీ! రాజు లేడయ్యెను! అయ్యో! యేమై
పోయెనోకదా! నేనే యిదివఱకు నజీవుడనై యుండగ రాజు
న కేమిభయము కలిగియుండును? వేటతోఁగూడ వచ్చినభటు
లందఱును రాజును లేపి తీసికొనిపోయి యుండుదురు కాబో
లును. రాజు నను మఱచి రేగియుండవచ్చును. అయ్యో! ఈ
యరణ్యరోదన మెందులకు? ఇంటికిఁ బోయి సావకాశముగ నే
డ్చిన మంచిది. (ఆని నిష్క్రమించుచున్నాడు)

ప్రథమాంకముసంపూర్ణము.

నర్తదాపురుకుత్సీయము.

ద్వితీయాంకము.

రంగము—ఉరగలోకము నర్మదోద్యానవనము.

[నర్మదయును చేతిక ననమాలికయుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

(ఒకమూల చలువరాతిన్నపై పురుకుత్సయు నిద్రించుచున్నాడు.)

(నర్మదయు ననమాలికయుఁ బూలచెట్లకు సీరుఁబోయుచున్నారు.)

నవ—నమ్మదా! ఈపూలచెట్లు మిక్కిలి యద్భుతమును చేసికొనినవి
సుమా!

నర్మ—ఎందుచేత?

నవ—మహారాజ పుత్రికనైన నీవలన సేవఁ గొనుటచేత.

నర్మ—పూలచెట్లు చక్రవర్తిచేతనైనను సేవఁగొనఁదగినవే కదా!

నవ—పుష్పవతి యగుకొమ్మపు నీవుమాత్రము సేవ నెందులకపేక్షించ
గూడదు!

నర్మ—నీవు సేవఁజేయుచు నుంటివేకదా!

నవ—నాసేవకేమిలెమ్ము; నీకుఁ బలిచేయవలసినసేవమాట జెప్పితిని.

నర్మ—(నవ్వుచు) స్వచ్ఛమైన లావణ్యవంతమైన యొంటియైన యున్నయీ
బొందుమల్లియపూవు నీకంటికి శోభగ నున్నదా? నీక నమ
డ్లపాద పైఁ బ్రాకినయీచంపకలత శోభాపంతముగ నున్నదా?

నవ—ఆహాహా! నర్మదా! విశేషకళావంతుడై నీహృదయమును సం
పూర్ణముగ రమింపఁజేయఁదగినవాఁడు లభించనియెడల వివా
హాద్దేశమునే మాని యాబొండుమల్లెవలె నెంటరిగను, స్వ
చ్ఛముగను గాలము గడుపుచుందువా!

నర్మ—కాకేమి? కలువ, చంద్రునిరాకకై నిరీక్షించుట యుచితమే
కదా!

నవ—నీతండ్రిగారినిమంత్రణమువలనవచ్చినరాజచంద్రులలోనెక్కడై న—

నర్మ—శుక్రకాంతిచేఁ గలువ వికసించునా?

నవ—(నవ్వుచు) ఉరగలోకరాజన్య లందఱు నేకాక్షులే యయిరా!

నర్మ—సఖీ! వారినిదూషింతు ననుకొంటివా?

నవ—ఆత్మస్తుతి చేసుకొనుచుంటివా?

నర్మ—నేను బంగారమువంటిదాన నైనను మణినే యపేక్షింతును.

తృణమువంటిదాన నైనను మణినే యపేక్షింతును. భగవంతుఁ
డు నాకనులం దుంచినయట్టియపేక్షాశక్తియొక్కస్వభావమును
వెల్లడించుచుంటినే కాని పేటుకాదునుమా!

నవ—భూలోకమున నుండురాజేంద్రుల నెవరినైన వరింతువా?

నర్మ—చూచి చెప్పవలసినదికదా!

నవ—భగవంతుఁడనుగ్రహించినయెడల శీఘ్రముగా జూతుమేమొ!

నర్మ—ఆదృష్టి నే యుంటచేత నిద్రబోవుచుండగఁ జూతుమేమొ!

నవ—ఆహాహా (అనినవ్వుచు) కలలోనా? నర్మదా! ఈదినము నీమో
మొకవిలక్షణకాంతిచే శోభించుచున్నదినుమా!

నర్మ—నీకన్నులు మారియుండవచ్చును.

నవ—అట్టులైనచో దృష్టిభేద మన్ని వస్తులయందుఁగూడఁ బరిణమించ
వలసినదికదా—ఒక్కనీమోమునందుమాత్రమే యపూర్వశోభ
భాసించుచున్నదినుమా!

నర్మ—ఎట్లు!

నవ—కంటిని ప్రమాదవశముచే నులుముకొనిన ప్రేలితోఁ జెక్కు నంటుటచేతఁగాబోలును! చెక్కుపై నల్లని కాటుకచుక్కయు, చెమటచేఁ గాబోలును! కొంచెము జారి యిరుపాయలైనబొట్టును సంపెఁగపూలగుత్తులయొద్ద నుండుటచేఁ బసపు రాచినట్లు కనఁబడుచున్న నీమోమును, జాజిపూఁబొదరిండ్లఁ దూరుటచే నాలత నీతలపై రాల్చిన కుసుమములునుజూడ నీమో మింతంతనరానికాంతిచేఁ బ్రకాశించుటయేకాక శీఘ్రముగ నీకు వివాహ మగుననికూడ సూచించు చున్నది.

నర్మ—(నవ్వుచు) ఓసివెట్టిదానా అభిమానమువలన నిట్టివింతలు నీకు కనఁబడుచున్నవి.

నవ—సఖీ, నర్మదా! ఈవింత కేమి యటు చూచుము. ఐరావతముపై రత్నఖచితమగునంబారి కట్టినట్లు ఆచలువరాతిన్నపై నేదియో కన్నట్లుచున్నది చూడు.

నర్మ—నవమాలికా! అవునునుమా! అది యేదియో చూచి వేగ రమ్మ.

నవ—సఖీ! ఇద్దరమును పోవుదము.

నర్మ—నా కెడమతోడ మిక్కిలి యదురుటచే నడువఁ గొంకుచున్నాను. నీవేపోమ్ము.

నవ—(అక్కడికి పోయి యాశ్చర్యముగఁ జూచుచున్నది.)

నర్మ—(తనలో) మహాసుందరపురుషుఁడును, అమూల్యమణిగణ ఖచిత భూషణుండును, మహారాజలక్షణలక్షితుండు నగు నెకమహానుభావుఁడు నిన్న రాత్రి నాకు స్వప్నమున సాక్షాత్కరించి వడఁకెడు నాకరమును దనకరమునఁ బట్టి „ఈమణికొఱకేసుమా యీలోకమునకు వచ్చితి,, నని చెప్పి తంబురతీగ నెకకొస

మీట ధ్వనియుఁ గంఠమును తీగయంతయు వ్యాపించునట్లు
యొడలాపాదమస్తకము ఝల్లుఝల్లుమన నల్లనకన్నులు విచ్చి
తిని. శుభస్వస్తి మైనవెంటనే రానియ్యఁగూడనిదిదుర తనయం
తఁ దానె మాయ మాయెను. హృదయమా! అట్టిమహాపురు
షు నెన్నఁడైనఁజూచి—

నవ—(సంభ్రముతో వచ్చి) సఖీ! నర్మదా! నర్మదా! సఖీ!

నర్మ—ఏమీ! అంతసంభ్రమమునకుఁ గారణ మేమి!

నవ—ఎండదగిలిన మృగరాజము చలువకొఱకు చెట్టనీడనున్న పాలరా
తిపలకపైఁ బరుండి నిదురబొససినట్లేవరో కిరీటాంగదభూషణుఁ
డగునెకమహాతేజశ్శాలి యాచంద్రకాంతశిలావేదికపైఁ బరు
ండి నిదురించుచున్నాఁడు.

నర్మ—చాలు !చాలు! సఖీ! నీమాటలను నేను నమ్మను.

నవ—సఖీ! పరిహాసముగాదు. యథార్థమే చెప్పుచుంటినిచూతు ప్రగానిరమ్ము.

నర్మ—(తనలో) దీనివైఖరి చూడఁగ యథార్థము చెప్పుచున్నట్లు తోఁ
చుచున్నది. అసత్యవార్తనుగురించి సాక్ష్యమిచ్చెడుసప్రామాణి
కుల పరస్పరాసందర్భవాక్యములవలెఁ గాక దీనినోట వెడలు
మాటలను కనులసంభ్రమము, చెక్కులవిలక్షణకాంతియు సంద
ర్భముగ స్థిరపఱుచుచున్నవి. కావున,

నవ—సఖీ! యెందులకీయాలోచన? పోయియుండినయెడల నీసరికిఁ జూ
చి తిరిగి వచ్చియుండుము.

నర్మ—అటులైన పోదము రమ్ము (ఇద్దఱును రాజనెద్దకుఁబోయి ని
లువఁబడి యాశ్చర్యముతోఁజూడసాగిరి)

[అంశుమంతుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

అంశు—ఆమహారాజుపైఁ బ్రవేశపెట్టినమోహనవిద్య నుపసంహరించు
ట మఱచియే వెళ్లితిని. ఈసరికి నర్మద యాతనిని చూచినదో

లేదోకదా! (అటునిటు పరిశీలించి) ఆహా మంచినమయమునకు వచ్చితిని. తిరస్కరించే నిచట ప్రచ్ఛన్నుడనై యీచిత్రమును జూచెదను.

గీ. పరమలావణ్యయుతగాత్ర ♦ వల్లియురగ
రాజపుష్పిక్ యీమహా ♦ రాజుదాపుఁ
జేనది యల్లదేనూన ♦ వారభార
సారమాలతి సురపొన్నఁ ♦ జేరులీల.

నవ—సఖీ! నాపలుకులు బూటకము లంటివే.

నర్మ—(నవమాలికయొక్క నోరు మూసి) నిమ్మళముగమాటలాడుము (నిట్టూర్పువిడిచి) ఇప్పుడైనను నాకన్నులను నేను నమ్మలేకున్న దానను.

నవ—(నవ్వుచు) నీచేతితో స్పృశించిన యథార్థమని నమ్ముదు వేమో.

నర్మ—(తనలో) నిన్నను స్వప్నావస్థయందుఁ జూచినపురుషుఁడు నీని వలెనున్నాఁడు. ఇదినాకు తిరిగి స్వప్నావస్థయేమో! (పకాశము గా) నవమాలికా! నేను నిదురబోవుచుంటినా! మేల్కొంచియే యుంటినా?

అంశు—ఆహా! మదనవికార మారంభమైనది.

నవ—నిదురబోవుచుంటినా మేల్కొంచియుంటినా,, అనినన్నడుగుచుంటివా! అడిగినవా రెవరో యదియైన నెఱుగుదువా!

నర్మ—(కోపముతో) ఏమి, అంతపరిహాసము.

నవ—నిదురబోవుచున్నరాజును జూచినమాత్రముననే వానితోనై కృత్య మగుటచేత నీవును వానివలెనే నిదురబోవుచున్నట్టే బ్రమసితివా!

నర్మ—నీవు నన్ను కలత పెట్టుచుంటివినుమా.

నవ—ఈమహారాజు నిన్నుకలతపెట్టుచుండ నన్ననెడ వేల?

నర్మ—(తనలో) హృదయమా! నిదురబోవువాని చూచినంత మాత్రముననే నీవిత యుబ్బుచుంటివే, ఆనుహపురుషుడు మేల్కొంచి యాదరించువాఁడైన నీ వెట్టులుందువ్రో కదా! (ప్రకాశముగా) సఖీ! మనలోకమందలి పురుషులకంటె భిన్న లావణ్యరూపాతిశయములుకలయీపురుషుఁడెవ్వరై యుండవచ్చును?

నవ—నీచిత్తాబ్జమును వికసింపజేయ వచ్చినయాదిత్యుఁడు.

నర్మ—సఖీ! అటులాక్షేపించుచుంటి వేమి? ఈపురుషునిజూచి నేను మోహపడితి నని నీవు దుర్భ్రమ పడుచున్నావుకదా!

నవ—(నవ్వుచు) ఆవిషయమై నాకనుమానము లేదు.

నర్మ—సఖీ! ఈతని నిక్కడి కెవరు తీసికొని వచ్చినారో!

నవ—నీయదృష్టదేవత,

అంశు—గీ. నిన్ను నర్పింపదెచ్చితి ♦ నిన్న రేండు
నిరువురును మీరు వెలయంగ ♦ నే నుఖింతు
తానెసఁగువిద్యచే ధన్యు ♦ డైనశిష్య
వరునిఁ గని సంతసం బందు ♦ గురునికరణి.

నర్మ—(తనలో) రాజా! నాథాయనిపిలుచుభాగ్యము నాకెప్పుడగునోకదా (ప్రకాశముగా) సఖీ! వీనిమోముచిన్నబోయిన ట్లున్నదిసుమా.

నవ—నిన్ను జూచువఱ కాలాగుననే యుండును.

అంశు—ఆహా! శాపముచేఁ గలహృదయభేదము నిదురబోవుచున్న వీని మోమునం దామె యెటులఁ గనిపెట్టెనో. ఆహా! మోహముయొక్కసామర్థ్య మింతం తనరాదుగదా.

ఆ. అతఁడుఖిన్నుఁ డయ్యె ♦ నం చట్టె గనిపెట్టె
వానిపైని రాగ ♦ వశతచేత

మొనర రాగమునకు ♦ మెడలెల్లఁ గన్నులే
వేయియంబకము ♦ వేల్పులీల.

నర్మ—సఖీ! మోమునందలియావిన్న బాటుగూడ నెంతోశృంగారముగ నున్నది.

అంశు—ఇది స్వభావమే.

ఆ. విభునిలోటులైన ♦ వేయి శృంగారంబు
లగుట నిజము నుదతి ♦ యత్సులకును
బలక లొనరియున్న ♦ బలుగాజుకణికతోఁ
జూచుబెడ్డ రత్న ♦ శోభ గనడె.

నవ—సఖీ! నీవు వీనిపాదసాన్నిధ్యమందుఁ గూర్చుండుము. గాఢముగ నిద్రబోవుచున్నాఁడు.

నర్మ—నీవుఁ గూర్చుండినచో నేనుగూడఁ గూర్చుండెదను.

నవ—[నవ్వుచు]అలాగా? సరే (అని యిద్దఱు వాని పాదములయొద్దఁ గూర్చుండిరి.)

నర్మ—[తనలో] ఈమహారాజుసరసను గూర్చుండి పరమానంద మిప్పు డొందుచుంటినికదా. అతఁడు మేల్కొంచినవెనుక నన్నంగీకరించునో తిరస్కరించునో?

నవ—సఖీ! నీ వేమి యాలోచించుచున్నావు?

నర్మ—నీవేమోవ్రావాయుచున్నట్లున్న దది యేమి?

నవ—మఱేమియు లేదు. నిన్నేవ్రాయుచుంటిని. నీవలన నేర్చినవిద్యయే కదా.

నర్మ—న న్నేల వ్రాయుచుంటివి?

నవ—విశేషమేమియు లేదు. సఖీ! నర్మదా! ఈమహారా జీచంద్ర కాంతవేదికపైఁ బరుండ శేషశయనుఁ డగుశ్రీమహావిష్ణువునలెఁ బ్రకాశించుచున్నాఁడు. మన మిద్దఱము—

నర్మ—[కోపముతో] ఛీ! యేమనఁబోవుచుంటివి?

నవ—(అక్కడనుండి లేచి యావలకు వచ్చి) నేను భూదేవివలె నుంటి

ననినే ననిపోవుదు ననికదానీకింతయహంకారముకలిగినది. వరు
డు నీకింకను లభ్యుడు కాకయుండెను; నేననందలచినమాట
నీవుపూర్ణముగ వినకయేపోయితివి. ఎందులకే నీ కింతయసూ
య! కానిమ్ము. కైలాసగతుఁ డగుశంకరుని యథాంగలక్ష్మీ
యగుదుర్గామహాదేవివలె నీ వుంటివన్న నీకు సంతోషమేనా?

అంశు—శబాస్ నవమాలికా?

నర్మ—(దిగుచు) చీ! సఖి? న నైత్తిపొడుపుమాట లాడెదవా?

అంశు—

ఆ. అతివలందు బురుషు ♦ లందు హేతువు లేక

యే యసూయఁ జెంది ♦ యెప్పు డులుకు

నాఁడువారిచిత్త ♦ మలరారు గాలియే

లేక కదలురావి ♦ యాకుభంగి.

తడవైన దింక రాజుపైఁ బ్రవేశపెట్టినమోహనవిద్య నుపసంహ
రించెదను.

నవ—[రాజును సమీపించి తాను వ్రాసినచిత్రపటమును రాజుప్రక్క
ను పెట్టుచున్నది.]

నర్మ—నాపటము నారాజుప్రక్క నెందుల కుంచితివి?

నవ—నీరాజుకనుకనే యుంచితిని. ప్రక్క నెందుల కుంచితి నని యా
క్షేపించుచుంటివా? పోనిమ్ము. భావిపుంభావసూచనగాఁ జైన
నే పెట్టెదనులెమ్ము.

[అని నిమ్మళముగాఁ దీసి యతనివక్షముమీఁదఁ బెట్టుచున్నది.]

నర్మ—చీ! ఏమిపని జేసితివి! [అనిరాజునెద్దకు పోయి యాపటము
నాతనివక్షమునుండి లాగుకొనఁబోవునెపమున నతని బాగుగ
వృత్తింపుచున్నది. చిత్రఫలక మచ్చటనే పారవేయుచున్నది.]

[అంతలో రాజు మేల్కొంచుచున్నాడు.]

[అంతట నర్మదానవమాలికలు శీఘ్రముగఁ బరుగెత్తి పూలచెట్లవెనుక దాగిరి.]

శవ—ఎంతగడుగుదానవు. రాజును స్పృశించుటకుఁ జిత్రఫలకము దీసి కొనువంక దొరకైనదా?

నర్మ—(తర్జనితో బెదరించుచున్నది.)

పురు—[లేచి కన్నులు మూసికొని] ఓ హూగాధినందనా!

ఆ. వెనుక నిద్రలేచు ♦ వెంటనే శివశివా,,
యంచుఁ దలఁతు నిప్పు ♦ డందు యాధి
నందన,, యని చిత్త ♦ మందు ముందుగ నుండుఁ
బెట్టువానికంటె ♦ దిట్టువాఁడె.

అంశు—ఆ. పరమభాగ్యకలిత ♦ పురుషుల కిలలోనఁ
దిట్టు దీననగుట ♦ వట్టిమాట
కాదు చేతఁ బరశు ♦ వేది కల్గెనువాని
కవని మట్టి బంగ ♦ కైసరీతి.

సీవు మహాదృష్టవంతుడవు రాజా!

పురు—(కన్నులువిచ్చి;) ఏమీ యిష్టసఖుఁడుగూడ లేడయ్యెనేమయ్యెనోకదా? (అటునిటు కలయఁ జూచి) ఈస్థల మంతయునుకొత్త గనున్నదే! నే నిదిముం దెన్నఁడును జూచి యుండను. విశ్వామిత్రుని యాశ్రమమున మొదట నిద్రించితిని. ఇచ్చట మేల్కొంచితిని. ఇది యాయాశ్రమము గాదనుట స్పష్టము.

సీ. పెంపుడుపక్షుల ♦ ప్రియవాక్యములె కాని,

కొంటెశిష్యులవేద ♦ ఘోష మిల్ల

లలితదోహదవాస ♦ నలు గుభుల్కొను గాని,

హూమాగ్నిపరిమళ ♦ మేఘ లేడు

పురు—చీ! మూఢా! పురుకుత్సా! ఇదిభూలోకము గాదని భ్రమించు
చుంటి వేమిరా!

ఆ. నాదుబాహుపీతి ♦ నేదయ లాలించు
భూమి నేను వేటు ♦ బొండ్ల నగునె?
నేను బ్రతికీయుండ; ♦ నూనంబుఁ జెడితుండ
దానిపరిమళంబు ♦ దలగునెట్లు?

అంశు—ఓ హూ! మహారాజా!

ఆ. తప్పితప్పి తుడకు ♦ నెప్పు గాంచగఁజూయి
తిరిగి మోసపోయి ♦ తివి తరంగ
మొకటి వచ్చి తీర ♦ మొందింప వేఱొంట
వనధిఁ ద్రోయఁబడిన ♦ మనుజుకరణి.

నవ—సఖ! ఇతఁడు భూమినిఁ బాలించుపురుకుత్సరాజేంద్రుఁ డని వింటి
మి. నీ వదృష్టవంతురాలవు.

సర్మ—(తనలో) హృదయమా! శాంతి నెందుము.

పురు—అయ్యో! ఇది భూలోక మని తోచకున్నది ఇక మఱి యేమై
యుండునో కదా! నేను పురుకుత్సుఁడనేకదా?

(తలపంకించి కిరీటమును జేతఁ బట్టుకొని)

ఆ. మహితతేజుఁ డైన ♦ మాంధాత మాతండ్రి
బెట్టుదీని నేనె ♦ పెట్టఁ దగుదు
హరునిచేఁ ద్రిశూల ♦ మలకుమారస్వామి
పట్టుఁగాని యెవఁడు ♦ పట్టఁగలఁడు?

ఆహా! ఏమియుఁ దోచకున్నది చిత్తమా!

ఆ. కానియూహ లెన్నె ♦ కావించి నిజమును
దెలియలేక సొమ్మ ♦ సిలితి వీవు
గదినిమూయఁబడిన ♦ కలకంఠ మిటునటు
నెగిరి యెఱ్ఱి నీర ♦ సింఘగతిని.

ఓహూ! విశ్వామిత్రా! నీకథోగతియగునంటివిదేనా?

అంశు—సత్యము, సత్యము, ఇదే.

నర్మ—(తనలో) అయ్యో! విశ్వామిత్రునివలన నథోగతిపా లగు మని
శాప మియ్యఁబడితివా! శాపమున్న సరే! మఱి యేదోషము
న్న సరే! నిన్నే నేను వరింతును.

పురు—గీ. ఇంతకంటె నథోగతి ♦ యేది గల్గు
నేడనుంటినె? యెనఁడనె? ♦ యేదిస్థితియొ?
యెఱుఁగ కీరీతిఁగేకల ♦ నిడుచునుంటి
సంధియెత్తి నజ్వరితుని ♦ చందమునను.

ఆహా! పరమేశ్వరుఁడా! ఎట్టియవస్థ తటస్థింపఁజేసితివి! కానిమ్ము;
పురుకుత్సుఁ డధైర్యపడువాఁడా! ఈధనువు చేతనుండఁ బురుకు
త్సు నెదురాఁడువా రెవరు! (అని లేచుచున్నాఁడు.)

అంశు—ఓయివెట్టిరాజా! నీధనువు నిన్ను గాచు ననుకొంటివా?

ఆ. తుంటవింటఁ దూఁపు ♦ నంటించి చలముతో
నిన్ను వ్రేయఁ గంతుఁ ♦ డున్నవాఁడు
ధనువు వదలి యదిగొ ♦ తరళాక్షిణ్ణ్యైవ
వింటిప్రాపుఁ గాంచి ♦ విజయి వగుము.

పురు—ఎచ్చటికిఁబోదును! ఇచ్చటస్థితిగతులు తెలియుట కేమియు నా
ధారము లేదయ్యెను.

ఆ. నేను పలుకుమాట ♦ నేనె యాకర్ణింప
వలయుగాని వినెడు ♦ వాఁడు లేఁడు
తనప్రతిధ్వనులను ♦ తానె వించును గుహ
బొబ్బరించుసింహ ♦ పోతమట్ల.

నర్మ—(తనలో) వినెడువారే కాక విని నీయిష్టానుసారమే ప్రత్యుత్త
ర మిచ్చువారునుగూడ నిక్కడ నున్నారు. ఇటు రమ్ము.

పురు—(అటునిటు నడచి) ఏమిది? భూర్జవృక్షమా! (సంభ్రమముతో
సికొని)

గీ. మణులనైనను కాలితోఁ ♦ ఔనకువాఁడ
దీని సంభ్రమంబునఁ దీసి ♦ తిని విశేష
మలజడినిబొందు నాయున్ని ♦ వెలియ నేట
మునుగువాఁడు తృణంబైనఁ ♦ గొనినకరణి.

(చిత్రఫలకమువంక దేరిపార చూచుచున్నాఁడు)

నవ—సఖి! నీవిగ్రహమును భుజవృక్షమందు చూచుచున్నాఁడు. ఇ
నీవు గెలిచితివి.

నర్మ—సఖి! నిజముగా నాచక్రవర్తి నాకు లభించకుండినయెడల నేను
జీవించెదనా?

పురు—(పటమును జూచి మందహాసమును జేయుచున్నాఁడు.)

నవ—నర్మదా! నీరూపమును జూచి రాజు మందహాసము జేయుచు
న్నాఁడు.

నర్మ—అయ్యో! సౌందర్యవతిని కానని నవ్వుచున్నాఁడేమో! నీ
యథార్థరూపమునే లిఖించితివా! లేక యసందర్భముల నేమైన
వ్రాసితివా?

నవ—సఖి! రా జేమో మాట లాడఁబోవు చున్నాఁడు.

నర్మ—అయ్యో, ఏమనునోకదా!

పురు—(పటమువంకఁ జూచి) ఆహా!

గీ. కన్ను లుండినఫల మది ♦ గాంచినాఁడ
నోరు నెవ్వంగ స్తుతి సేయ ♦ నోఁచినాఁడ
పులక లెత్తంగఁ గౌఁగిటఁ ♦ బొదువువాఁడ
ప్రతిమ! నాచింతఁ బాపగ ♦ వచ్చినావు.

నవ—సఖి వింటివా! ఇక నీయవశిష్టమేకదా.

నర్మ—ప్రతిమకు నీవు నానైజసౌందర్యముకంటె నెక్కువ గలిగించలేదుకదా.

నవ—ఎక్కువ గలిగించుట కవకాశ మేది?

పురు—ఓ హూ! ఈకాంత నా కెట్లు లభించునో! దీని నెనయకుండిన యెడల నే నెట్లు బ్రతుకువాడ.

గీ. పద్మపత్మాక్షి, వికసిత ♦ పద్మవదన
దీనిఁ గూడక నే నుంటి ♦ నేని నాదు
జీవనము నిండనియమై ♦ పోవుఁ గాదె
పద్మలత లేకొలనిజీ ♦ పనముభంగి.

నవ—గంభీరమైనగర్జలతోఁ గూడినమేఘమునుండి జారినస్వచ్ఛోదకబిందువులను వానకోయిల గ్రోలునట్లు వీని రసవంతంబు లగుగంభీర వాక్యములను జెవులారఁ గ్రోలి నీచిత్తతాప మార్పుకొనుము.

నర్మ—నాకొఱ కామహారా జిత పరితాపపడుచున్నాఁ డని నేను వ్యసనము నొందు చుంటిని.

అంశు—రాజా! మునివాక్యఘాతము విశేషమా? కుసుమకోదండ నిర్ధూతసాయక ఘాతము విశేషమా!

పురు—గీ. తిట్టె ముని యంచు గిజగిజ ♦ కొట్టుకొనఁగ
నట్టె పైఁబెట్టునను పూవు ♦ టమ్ము బెట్టి
కొట్టె సుమసాయకుఁడు దయ ♦ కట్టిపెట్టి
కలుగుకంటిని ప్రేలితోఁ ♦ గలఁచినట్లు.

ఆ. కాంతచింత నాకు ♦ గడువిశేషం బైన
కారణమున వెనుక ♦ గల్గుచింత
వేగ నడఁగిపోయెఁ ♦ బెద్దదీపము చిన్న
దీపమునకుఁ గ్రింద ♦ దాపినట్లు.

ఓ హూ! చిత్తమా!

ఆ. ప్రతిమఁ జూడ నిట్టు ♦ లతినంభ్రమము బొందు
 నీవు కాంతఁ జూడ ♦ నిలునఁగలనె?
 కలను ధనపుప్రాతుఁ ♦ గాంచి పొంగెడుపేద
 దృష్టనిధినిఁ బొందు ♦ రీతిగాఁగ.

ఏమైనను సరే. దానిని వెదకి చూచెదను [అటునిటు నడచి]

గీ. నుమములార! శ్రీచందన ♦ ద్రుమములార!
 వల్లులార! సారంగీమ ♦ తల్లులార!
 ప్రసవహాస, చందనగంధి, ♦ రమ్యగాత్ర
 వల్లి, గజయూనఁ, జూపుఁడి ♦ పరమదయను.

ఓహూ! ఈయరణ్యమును జూడ నత్యద్భుతరామణీయకళిని
 మైయున్నది. ఇంత యపూర్వలావణ్య మైనయుద్యానవనమును
 మున్నెన్నఁడును కనియు వినియు నెఱుంగను. ఇది యధార్థమ
 యినవనము గాక మాయావన మని తోచెడిని.

గీ. మాయచేఁ బుట్టువస్తువు ♦ మహితశోభ
 సత్యమావస్తువున కేల ♦ సంభవించు?
 జత్తకల్పితసౌఖ్యవి ♦ శేషమహిమ
 యిలను బ్రత్యక్షసుఖమున ♦ కేలయుండు?

ఆహా! ఆహా! ఆహాహా!

గీ. శుట్టు జాజిమొక్కలగమి ♦ శోభఁజెంద
 నడుమనఖితోడ నయ్యదె ♦ వెలుగుచుండె
 నెలఁత పరివేషయుతరోహి ♦ ణీసమీశు
 గతశరత్కాలవిధుకళా ♦ కలికవలెను.

గీ. వనితరూపంబు లావణ్య ♦ వైభవమును
 గన్ను లున్నందు కిప్పుడే ♦ గాంచకుండఁ

బారిని నాకన్నులును రెండు ♦ మూయసాగె
జలివెలుగురాకచేబద్ధ ♦ ములనుబోలె.

అయ్యో! నాప్రారబ్ధ మేమో! ఈనెలతకూడ మాయాకల్పిత
యని తోచుచున్నది. అట్లే కానిచో నిట్టి సౌందర్య మలభ్య
ముగదా! [నర్మదవంక కొంచెము సంకుచితాస్యై చూచు
చున్నాడు]

నర్మ—అయ్యో! సఖీ! ఇక నాయాశ వ్యర్థ మయినది సుమా! రా
జేమో కోపదృష్టినిఁ జూచుచున్నాడు.

పురు—ఇక్కడికి నే నెట్లువచ్చితిరో తెలియకున్నది. ఇది యేలోకమో
తెలియ కున్నది. నే నెవ్వడనో కూడ ననుమానింపవలసినట్లే
యున్నది. ఈవనమెవరిదో యగమ్యగోచరమైయున్నది. ఆకాంత
మతెవ్వరో యేమి తెలియఁగలను? ఆహా! ఇది యంతయు వి
శ్వామిత్రునిమాయ కదా! అయ్యో! గాఢినందనునియంద్రజాల
మునఁ బడి చెడితినికదా! ఆహా! గాఢినందనా!

గీ. చిఱుతపులినిఁ బెట్టి ♦ చేయి జారగనిచ్చి
దుప్పిఁ జేసి కొంప ♦ ద్రోచినాఁపు
వనము మాచ్చి స్త్రీల ♦ నునిచి నోరును జార
నిచ్చి యేమి చేయ ♦ నెంచినాఁవె!

అంశు—ఓయివెట్టిచక్రవర్తి! ఈభ్రమ నిన్నింకను విడువకున్నదా!
ఓహూ! కామదేవా!

ఆ. ఇంక వెట్టిభ్రమల ♦ గొంకెడునీతని
పొరి నిఁకొక్కగట్టి ♦ పోటుఁ బొడుము
నుడువుచుండి తప్పు ♦ పొడిదెబ్బలకు లక్ష్య
పెట్టనట్టిశిష్యు ♦ మొట్టువల్లు.

నర్మ—అయ్యో సఖీ! ఇక నుపేక్షింప నాజీవనాపేక్ష నీకు లేదును
మా! ఆమహారాజు నిచ్చటి కెల్లు తీసికొనివచ్చెదవ్రా!

నవ—అవశ్య మిప్పుడే తోడ్కొని వత్తును. (అని రాజువద్దకు వచ్చి
నిలిచినమస్కరింపుచున్నది.)

పురు—కళ్యాణమస్తు! ఎనరపునీవు?

నవ—నే నురగలోకమహారాజు పుత్రికయగునర్మదయొక్కసఖిని.

పురు—ఇదియురగలోకమా! ఈవనము మాయావనము కాదుగదా!
మీకాంత మాయాకాంత కాదా! నీవును మాయాస్వరూపము
వు కావా!

నవ—ఇది యథార్థమయినయురగలోకము, మేము యథార్థమయిన
గాంతలము. మానర్మద యచ్చట నున్నది. కానఁ దా మచ్చటి
కి దయచేసి మాచెలికి మీదర్శనలాభమును గలిగించి యాక
న్యారత్నముచే నెసఁగఁబడు—

పురు—(నవ్వుచు) కన్యకారత్న మేకద. అటులైన మాయాకన్యకయైన
ను, నీయాహ్వానమునకు సమ్మతించితిని.

ఆ. ఉర్వి మాయ యంచు ♦ నూరకుంటిమె నీదు

కాంత మాయయైన ♦ చింత లేదు

మాయలోనిమాయ ♦ మఱి సౌఖ్య మగునాట

కంబులోని నాట ♦ కంబుకరణి.

అంశు—ఆహా! ఏమి ఈమదనవేదాంతము.

నర్మ—(తనలో) ఓయదృష్ట దేవతా! నన్ను శీఘ్రముగఁ గటాక్షింపుము.

పురు—మీచెలి యొద్ద కిదుగోవచ్చుచుంటిని. దారి చూపుము. ఓకాం
తానీపేరేమి.

నవ—అయ్యా! నన్ను నవమాలిక యనిపిలుతురు.

పురు—నవమాలికా! ఇక నా కీచిత్రఫలకముతోఁ బని యేమి!

ఆ. పడఁతిఁ జూడనపుడు ♦ పనికివచ్చెనుగాని

పడఁతిఁ జూడ దీని ♦ పని యిఁ కేల?

కత్తి కంఠసూత్ర ♦ కాలంబుననె కాని

కలయనున్న వేళఁ ♦ గత్తి యేల?

(అని చిత్రమును బారనై చుచున్నాఁడు)

అంశు—భో! రాజా! వివాహము కాకమునుపే గర్భాధానమును సూ
చించుచున్నావు!

నర్మ—చిత్తమా! ఉప్పొంగుచుంటివిగదా! (నవమాలికాపురుషుత్సవమున
ర్మదానమీపమునకుఁ బోయిరి)

నవ—పొడుపుకొండపై చంద్రుఁడెక్కినట్లే నీచంద్రకాంతిలావేదినపై
నోరాజా! తాముదయచేయుఁడు.

నర్మ—(తనలో) ఓసివెట్టిదానా! నాచిత్తమువలెనదియును గరఁగిపోవు
నుకాదటే!

పురు—(కూర్చుండి) నర్మదా! నీవుకూడ కూర్చుండుము.

(నర్మదానవమాలికలు నిలుచుండియున్నారు.)

పురు—నవమాలికా! మీసఖి డేమమేకదా

నవ—తమయనుగ్రహమువలన డేమమే-అయిన-

పురు—అయిన నేమి?

నవ—మరియేమియులేదు. తా మేమో పరితాపపడుచుండి రనుచిత
యామెకు గలిగియుండెను.

పురు—ఆపరితాపమైనను, మీసఖినిఁగూర్చియేకదా!

నర్మ—నేను మీకట్టివిచారమును గలిగించితి నని లజ్జపడుచున్నదానను.

పురు—నీవుస్వయముగా గలిగించినపరితాప మేమియులేదు. నీచిత్రఫలక
ముఁ జూచి యత్యానంద మొందితిమి. నీయథార్థస్వరూపమును

జూచి పరవశులమే యయితిమి. ఇక నా కిదివరకుబరితాపముగ
లుగజేసి నీకటాక్ష మున్నచో శిక్షాపాత్రుడు కానున్నవాడు.
నవ—ఎవడయా! వాడు!

పురు—మన్మథుడేకద.

నవ—నీవుపరితాపకారణమవు కావని యామహారాజు పలుకుచున్నచో
సింకను లజ్జయెందులకు? మో మెత్తివారితో మాటలాడుము.

నర్మ—నాకు వంకలు దిద్దుమని నీతో నెవరును జెప్పియుండలేదు.

పురు—నర్మదా! ముఖము నంచినయెడల ముఖచంద్రకాంతిచే గుచచ
క్రవాకములు పరితపించునుసూమా!

నర్మ—సఖీ! ఇనుఁ డెదుట వెల్లుచుండనట్టిలోపము తటస్థింపదని నీవు చె
ప్పరాదా. (అని మోమెత్తి కన్నులార జూచుచున్నది.)

పురు—ఆకారణముననేకదా నీనేత్రపద్మము లిప్పుడు సంపూర్ణముగ విక
సించినవి.

నవ—నర్మదా! నీవు నిలుచుండుటచేత మహారాజునకు బాధగ నున్నది
నుమా.

పురు—బాధ లేదు సరేగదామీఁదిమిక్కిలి యానందకరముగ నున్నది.

నవ—(తనలో) ఎందుచేతనో యిటు లనుచున్నాఁడు!

పురు—నావంటివాని నీకాంత పతిగ నంగీకరించు నని యాశనాకు లేక
పోయినను, అంగీకరించితి నని చెప్పువిధముగ సతి పతియెదుట
నిలువబడిన ట్లీమెనామెదుట నిలువబడుటయే నాకుపరమసంతో
షముగనున్నది.

నర్మ—(కూర్చుండి, తనలో) ఈయస్వాతంత్ర్యమును నాకుమనోహరము
గనే యున్నది.

పురు—నవమాలికా! ఒకరియెదుట నెకరు గూర్చుండ నామెయు నేను
నెట్లుంటిమో చెప్పగలవా?

నవ—పేతే చెప్పినేల? పెండ్లికొడుకు, పెండ్లికూతురువలె నున్నాడు
 నేనుమాత్రము నడుమ పోరవలెని-కకొంచెముగ నున్నదానను
 నర్మ—మహారాజా! మీన్యత్కాంతము కొంచెముతగుముచే యిచ్చుట
 వినియుంటిమి. మీ కాకోప్పి మునియొక్క శాపముగలిగెనని వి
 చారించితిని.

పురు—శాపమువర మేయైనవట్టివ మాహాత్మ్యమువల్లనేకదా దుర్లభ
 మయినయురగలోకమును జేరితి నలచే నన్నిక్కడకుఁ దీసికొనిన
 చ్చినాఁ డని తోచు చున్నది. అతనివరమాహాత్మ్యమువల్లనేక
 దాయిట్టియపూర్వదర్శనలాభముగలిగినది. అంతమట్టున కేయాము
 నియొక్క సరమాహాత్మ్యముటాపైన నీకటాక్షమాహాత్మ్యమును,
 నాభాగ్య రేఖయే కదా!

నర్మ—ఒకలోకమువారు మీరు, పేజ్లోకలోకమువారముమేము; మీ
 కును మాకును సఖ్యము సరిపడనిదేకదా.

పురు—అటు లనుచుంటి వేల?

గీ. తరణియెక్కడ యెక్కడ ♦ భరణి; భరణి
 యేడ శశి యేడ; యాకర్ష ♦ వేపశక్తి
 మొకరిచుట్టును దిరుగుచు ♦ రొకరువిడువ
 కెప్పుడట్టిచో సహవాస ♦ మెట్టు లొదవె?
 (నర్మద కోపరక్త నేత్ర యగుచున్నది)

గీ. కొమ్మ నర్మద కేమొకో ♦ కోపరక్తి
 గండఫలకములందున ♦ గానుపించె
 బంకుతమలపాకులను బై ♦ నుండునెట్టి
 యవిసిప్రవృత్తులు ప్రతిఫల ♦ మొనయట్టి.

నవ—కోపకారణ మేమో మీరెఱుంగనిది కాదు. అసంగతి నేను చెప్పి
 నయెడల బాగుగ నుండు నని మీ రడిగితిరి గాన చెప్పెదను.

ధరణీమిత్రులకును కువలయకువలఁచుహితములకువలెనే ఇచ్చుట
దూరసంగమమునుమాత్రమే సూచించితి రని—

నర్మ—ఛీ! అనవసరపుమాట లాడెద వేల? అనతలికి పొమ్ము.

నవ—(నవ్వుచు) చేత పండు చిక్కిన పిచ్చుట డొంకెకట్టతో ననసర
మేమి? (అని నిష్క్రమించుచున్నది)

(నర్మద నవమాలిక వెంటఁ బోవుచుండఁగాఁ బురుకుత్సుఁ డడ్డగిం
చుచున్నాఁడు)

పురు—పలుపలుకు లేల? నేను నిన్ను సంపూర్ణముగ వలచితిని. భూలో
కరాజన్యు లందఱును నాపాదసేవఁ జేయుచుండ నేను నీపాదసే
వఁ జేయుచు భూలోకమున సీతోనుండగలమహాభాగ్యము నీవు
నాకు లభింపఁజేయనియెడల—

నర్మ—మీరు మహారాజులు, స్త్రీలోలురు. ఆత్మపించితి ననితలఁపకుఁడు.
ఇదివఱకుమీరెందఱుభార్యలో నేనడిగిన నన్నమన్నింతురుగాక.

పురు—ఇది వఱ కొక్కభార్యయే కలను. సుమతి యనునది.

నర్మ—ఆమె మీకు నర్థాంగలక్ష్మియేకద,

అంశు—ఆహా! భూలోకకన్యకల కుండుమౌగ్యములో సగబాలైన నీ
యురగలోకకన్యకల కుండదుగదా!

పురు—గీ. ఆమె యర్థాంగలక్ష్మియే ♦ యైన నిన్ను
వెలఁది! నానెత్తిమీదను ♦ బెట్టుకొందు
నర్ధనారీశ్వరుం డైన ♦ యతఁడు పరమ
దయను దలమీఁద గంగను ♦ దాల్చుకరణి.

నర్మ—యథార్థమేనా!

పురు—ఉరగకాంతకువలె రెండునాలుకలుండునా?

నర్మ—మీరు దానికి ప్రభువే యయితిరే! అయినను నాచేతియందు
నీచేతినిఁ బెట్టుము.

పురు—(చేతిని బట్టికొని) ఇదియే పాశ్చాత్యహాణమునుమా.
(నర్మదను గాగిలించుకొనుచున్నాడు)

అంశు—అహా వారిసౌభాగ్యము.

శీ. మంజుకాంతుల దేదీప్య ♦ మానుడతడు
కుసుమకోమలి దీనితో ♦ గూడి కనుల
పండువలుయుండుననమహా ♦ భవ్యలక్ష్మి
యలనసంతుని గూడుచు ♦ నలినప్రసాదము.

పురు—దేవీ! అదిగోచూడుము. మై నల్లుకొనినజాజిపూలతలు రాల్చిన
కుసుమములచే వేయనిపానుపు గలిగి నమీషస్థమణులయొక్క,
కాంతిచే బెట్టినదీపములు గలిగి ప్రకాశించుచున్నయాపూర్వా
దరిల్లు మిక్కిలి శోభగ నున్నదినుమా!

నర్మ—(గడ్డము పట్టికొని) తొందరపడకుము. తండ్రిచాటుదానను.
అతడు నాకు వినాహము శీఘ్రమునఁ జేయఁదలంచి యున్నా
డు. నీవును నేనును రేపు కలిసి యాతనిని దర్శించి అక్కడ సు
ముహూర్తమున వివాహం పూడుదము.

అంశు—నర్మదా! బుద్ధిమంతురాలవు.

పురు—ఓహూ! నర్మదా! నేనుసిమాట చెదురాడఁగలనా! అయినను
ఈనాయుంగరమును నీవు భరించి నీయుంగరమును నాకిమ్ము.
(ఉంగరములు మాన్పుకొని) అహా! మనె మనెనిఁ జేరుటచే నా
యుంగరము నీచేతిని మఱింతశోభగా నున్నది.

అంశు—వీరిద్దఱు పరస్పరమోహవిష్టులైరి. ఇక నేను సంతసించితిని.
ఈతని నిష్పాదే భూలోకమునకు తీసుకొనిపోక యిచ్చటనే
యుంచినయెడల మారాజుగా రెట్లనుమానితురో. ఏమి యసా
ధ్య మగునో. ఇతఁడా! మహారాజు; ఈమె మహారాజపుత్రీ.
వీరిద్దఱిని మారాజుగారిసెలవు లేనిదే శాశ్వతముగఁ గూర్చుట

తప్పుపని. వీరికి నెకరియెడ నెకరి కనురాగ మెటులుండునో కని పెట్టుటకు మాత్రమే వీరిని తీసుకొని వచ్చితిని. వీరిని శాశ్వతముగ సంధానపఱుచువాఁడా కామదేవుఁడే, అదియునుగాక.

ఆ. కష్టసాధ్యమైన ♦ కాంతమై గలిగెను
శాశ్వతదయ నులభ ♦ సాధ్యగనునె?
రాతిమీఁదివాత ♦ రహి నిల్చునట్లుగా
నిసుకమీఁదివాత ♦ యెటులునిల్చు.

కావున నులభసాధ్యయైన, నీనర్మదనుండి ఈరాజేంద్రుని పూజే వేటుచేసినఁ గానివీరిదాంపత్యసౌఖ్యము మరణాంతము నిలిచియుండదు. రాజా!

ఆ. ఇపుడు కష్టమైన ♦ నెంతో సౌఖ్యము ముందు
నీవుగాంచఁగలవు ♦ నిశ్చయముగ
ప్రథమమందుఁ గుట్టు ♦ బాధ నెందినఁగాని
కుండలములు చెవులఁ ♦ గూర్పఁబడునె?

గీ. మురియుచును ముద్దులొలుకుచు ♦ మొనయువీరి.
బాదలు మోహనవిద్యచే ♦ బాదువువాడ
పోరి గుబాళించి కుల్కు పా ♦ వరపుజోటి
మీఁద వేవేగ వల్రవేయు ♦ మృగయుమాడ్కి.

ఇదిగో మోహనవిద్యను బ్రయోగించితిని.

నర్మ—నాథా! నాకు నిద్ర వచ్చుచున్నది.

పురు—దేవీ! అభ్యంతర మేమి? నాతోడపై తల నిడుకొని పగుడుము. (నర్మదయట్లు చేయుచున్నది.) ఆహా ఏమిది నాకుగూడ నిదురవచ్చుచున్నది. నిలుప శక్యముగాకుండ నున్నది. ఇట్టినిద్ర రయే భూలోకమున నుండగ నావహించినది. ఇప్పుడేమిమూఁడునో కదా! ఓనర్మదా!

గీ. మబ్బుగమ్మిననేత్రప * దృములతోడ
నెట్టులో యొక్కసారి వీ * డ్దెంతు నిచ్చు
పట్లు తప్పుచునున్ననా * బాహువులను
కాంత యొకసారి యెట్టులో * కౌగిలింతు
(అని నర్మదపై నిద్దుర బోవుచున్నాడు.)

అంశు—(వారిద్దఱిని సమీపించి) ఇక తిరస్కరింపితో పనియేమి.

గీ. మెడను మెడఁ జుట్టి పరవశ * పడినచక్ర
వాకములభంగి బలుపెన * వైచుకొన్న
సర్పములభంగి నితఁడును * సర్పకాంత
కౌగిలులఁ గూడి నిద్దురఁ * గాంచువారు.

అయినను రాజును వేటుచేసి భూలోకమునకుఁ దీసికొనఘోర
తప్పదు.

గీ. కాంత నీకీట్లు జూపితిఁ * గాంత నీకుఁ
దగు ననుచుఁ దోచె నితశాశ్వ * తమునఁ గూర్చు
నెంచెదను బంగరునఁ బ్రమా * నించిచూచి
పిదప మణియుంగరము జేయు * విధముగాఁగ.

రాజునెత్తుకొని నర్మదా! లెమ్ము. లెమ్ము. (అని పైకినిష్క్రమించుచున్నాడు.)

నర్మ—(లేచి) నాతల నుంచుటచేత నీతోడ నెచ్చినదేమో కొంచె
మొత్తుదునా? ఏమిది! రాజులేడయ్యెను! ఆహా! ఏమిమోస
మయ్యెనోకదా. ఓమహాచక్రవర్తి! పురుకుత్సా! ఎటుబోయితివి.
ఈయుద్యానవనమందలివిచిత్రములను జూడఁబోయితివా. ఓనా
థా! నన్నువిడిచియెక్కడికేగితివి? నులభముగ లభించితి వని మి
గుల నుప్పొంగితి నే. నెత్తిమీఁదఁ బెట్టుకొందు నంటివే. పాతా
ళమునకు నడఁగఁదొక్కి పోయెదవా! రేపు వినాహ మాడుద

మీదినమునకు శాంతించుమన్నఁ గోపము వచ్చినదా! ఓదైవ
మా! నా కీపాపపునిద్దుర నేల యీసమయమునకే తెచ్చితివి.
అయ్యో! కన్నులు తెరచియున్నను కన్ను లగపడుట లేదు.
నాథా! నిన్ను జూచినకన్నులు వేణువస్తువులను జూడవు. మ
హారాజా! రమ్మ. నానేత్రపర్వమును జేయుము. నామోహ
మెట్టిదియో కనిపెట్ట నిట్లు చేసితివా? ముమ్మాటికి నిన్నేనమ్మి
నదానను. అరుంధతి పూజ్యుడయినవసిష్టమహర్షిని త్రికరణశు
ద్ధిగఁ బ్రేమించినరీతిని ఓచక్రవర్తీ! నేను నిన్నే ప్రేమించితిని.
ప్రేమించినవారి విడనాడ న్యాయమా? సమస్తధర్మశీలుడవు.
నీకునన్ను విడనాడ నెట్లు మన సయ్యెను! వెళ్ళుటకుఁ గా నై
ట్లాడెను. ఇదిగో నీముద్దులుంగర మింక నావ్రేలివే యున్నది.
నీయంగదములకొనలు దగిలి నాబాహువు లివిగో గీచికొనిపో
యెను. నీచిహ్నములు నాయం దుండ నీవుమాత్రము పోయె
దవా! ఉరగకాంతవుగనుక నీకు రెండునాలుక లని యాక్షేపి
చితివి. నాథా! నీ కొక్కనాలుకయే గదా! మహారణ్యమందుఁ
తనతొడపయి శయనించిన పరమసాధ్వీ యైనదమయంతిని నలచ
క్రవర్తి విడనాడి పోయినట్లు చేసితివా! నవమాలికా! నవమా
లికా! (నవమాలిక ప్రవేశించుచున్నది.)

నర్మ—నానాథుండు నాతండ్రిగారినిఁ జూడ మందిరమునకు వచ్చినాడా?

నవ—ఏమీ! ఇచటలేడా?

నర్మ—అయ్యోనాయాశ లన్నియు నిరాశ లయినవి. మహారాజెక్కడ
కో పోయినాఁడు కానబడఁడు.

నవ—దేవీ! ఊటడిల్లుము.

నర్మ—ఊటడించుకొనఁదగిన విచారము కాదు. స్థితిచేత మనకంటె
బైలోకమువాఁడు. మహాచక్రవర్తి. ఇదియును గాకనాచేత కో

రుకొనఁబడినవాడు. పరమసులభుఁడు. అట్టివానిఁ బాసి నే నుం
డఁగలనా!

నవ—ఆతఁడు విశ్వామిత్రునిమాయచే నిచ్చటకు వచ్చినాఁడు. తిరిగి
యాతనిమాయచే భూలోకమునకుఁ బోయియుండును. ఆతఁడు
భూలోకచక్రవర్తి యనియు, పురుకుత్సుఁ డనియు, మన మెఱుఁ
గుదుముగద. అతనినిఁగూడ చూచినవారముగద.

నర్మ—అతనియుంగరముగూడ నావ్రేలి నేయున్నది.

నవ—ఇక నేమి! కామగమనముచే భూలోకమునకుఁ బోయి యాత
నినిజాతము. ఆతఁడు బుద్ధిపూర్వకముగా నిన్ను వదలి భూలో
మునకుఁ బోవువాఁడు కాఁడు. నిన్ను విడుచుటచేత నాతఁ డెం
తపరితాపపడుచుండునో! ఏమియు జడువకుము కంట తడి పెట్టి
కుము. ఈయెడబాటు మఱింతసౌఖ్యమునకే కలిగిన దని భా
వింపుము.

నర్మ—(నవమాలిక కాళ్ళపైఁ బడి) వెనుక యామహాచక్రవర్తిని సంఘు
టనచేసినది సంఘటనకాదు! ఇకముం దెట్లు నన్నీదుఃఖాబ్ధినుం
చి తరింపఁ జేయుదువ్రా.

నవ—నీ వేమియు సంకోచింపకుము. ఈమందమారుతము, ఈచిలుకలు,
కోయిలలు మొదలగునవి నీ విచ్చట నున్న మఱింత బాధించు
నుగాన శీఘ్రము బోవుదము రమ్ము.

నర్మ—భూలోకమున కెప్పుడు పోవుదము?

నవ—శీఘ్రముగ నే పోవుదము రమ్ము.

[ఇద్దఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.]

ద్వితీయాంకము సంపూర్ణము.

నర్తదాపురుకుత్స్నియము.

తృతీయాంకము.

రంగము—భూలోకము.

పురుకుత్సుని రాజమందిరసమీపాచ్ఛాన వనము.

[విదూషకుడు ప్రవేశించున్నాడు.]

విదూ—నిద్రయు, మోహమును, ఒక్కతల్లికీ బుట్టినకవలపిశాచములు, తలకుమ్మరిసారెవలె తిరుగునట్లుచేసి, కన్నులజిళ్ళ పెంకులవలె దృష్టిరాహిత్యముకలవానిగఁ జేసి, చెవులను నిరక్షరకుత్సులవలె శబ్దగ్రహణశూన్యముగఁ జేసి, యిదమిత్థమని నిశ్చయించఁగలబుద్ధినిమదురుమీఁదనుండి పిల్లినివలెఁ గ్రిందకుఁ బడ గొట్టి, అసందర్భంబునుఁ అహేతుబద్ధంబును అలౌకికంబు నగుచికిబికి యూహాలచే సాలిపట్టునం దీఁగవలె మనస్సును గిజగిజ కొట్టుకొనగఁజేసి, మతి దేశాంతరముపోయినవానివలె కారణములేని నవ్వుల నవ్వఁజేసి, నిర్భాగ్యురాలగుభార్యవలెఁ జీటికిమాటికి నేడువఁజేసి, యొకప్పుడు మూతిని కుక్కమూతి యెండుజిల్లెడుకాయవలెముడుగునట్లుచేసి, యొకప్పుడు బ్రహ్మకాయవలెవటవట వదరు నట్లు చేసి, గాలివలె కామగమనమును కలుగ జేసి, మీఁదిమిక్కిలి దేహస్వేదమే లేకుండ జేసి, మనుజులను వేధించుటయందు నీనిద్రామోహములకు సమాన మయ్యు నసమా

నశక్తియే కదా! ఒక్కపిశాచ మావహించినవానికే యింతయ
చస్తార మగు నని చెప్పునెడల మనూచిలో వినూచిరీతి నెక
పిశాచములో రెండవపిశాచ మావహించినవారిస్థితిచెప్పుట య
సాధ్యముకదా. అటులే మారాజుగారికినిద్రాపిశాచమందుమో
హపిశాచముగూడ నావహించినది. ఉరగలోకమున కేమోహం
యినాడేట! అక్కడ నెక్కదివ్యమంగళవిగ్రహమును గాంచి
నాడేట! దాని నేమో కొంగిలించినాడేట! తెల్లవారకమును
పే భూలోకంబున నున్నాడేట! ఆహా! ఏమి సందర్భముగను
న్నది! నేనే యిట్టియసందర్భవాక్యముల నాడినచోఁ దలపై క
త్తివాల్లను పెట్టుదురుగదా. అసందర్భప్రలాప మదృష్టవంతుని
ప్రాపుఁ జేరుటచే శిక్షార్హము గాకుండుటయే కాక నెకప్పుడు
పూజ్యముగూడ నగును. రాజువిచారగ్రస్తుఁడుగ నున్నమాట
నిజము. నీదుల్లి దరుగువారికన్నులవలెఁ గన్నులు కలిగి, కుళ్ళు
మామిడిపండువలెఁ గొంచెము దించుకొనిపోయినచెక్కులుగలి
గి, కొలిమితిత్తులవలె నిశ్వాసంబు గలిగి, మరకఱ్ఱలమీఁదివాని
వలె నెకచోటనైనఁ గాలు నిలువక, శ్రమపడుచున్నమాట ని
జమే. కాని, తత్కారణమైనయురగలోకగమనముమాత్రము
మిథ్య. అడుగో! రాజు దొడ్డిసంభావనకుఁ బరువెత్తు బ్రాహ్మ
ణునివలె నిట్లెంతశీఘ్రముగ వచ్చుచున్నాడో?

పురు—(ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

సీ. కలుముల నీనెడు ♦ కళుకుకాటుకసోగ,

కన్నులుగలకల ♦ కంఠకంఠి

ముద్దులొక్కెడుచెక్కు ♦ టద్దాలఁగొంచెము,

కోలవాటగుమోము ♦ గ్రాలుదాని

శ్రీకారములఁబోలు ♦ చెవులను రతనాల,

గ్రాలెడుజూకాలు ♦ ప్రేలునబల

పొడుగనియనిపించు ♦ పూవంటినునుమేన,

దగుపాటిపుష్టిచే ♦ దనరుకాంత,

గీ. అందుఁ బదునాలుగేండ్లప్రా ♦ యంపుయువతి

మారుచేతి కఱ్ఱారి యొ ♦ య్యారి దాని

బాసి మరుబారి వగఁగూరి ♦ పలవరింతు

నారి నేజేరి సుఖియించు ♦ దారి యేదో?

విదూ—(రాజమసమీపించి) స్వప్నావస్థయందుఁ గాంచినచంచలాక్షి
కొఱ కింతవిచారించ నగునా?

పురు—చాలు! ఎన్నిమాటులు చెప్పినను నీకు నమ్మకము లేదుకదా?

విదూ—జ్ఞానసంపూర్ణుడ నగుటచే నా కట్టినమ్మకము లేదు. స్వప్న
ములు కొన్నికొన్నిప్రకృతులం దత్యద్భుతవికారములు కలుగఁ
జేయును. స్వప్నములలో లేచి చదువుకొనువారును, గ్రామాం
తరములకుఁబోవువారును, నదుల నీదువారును గూడఁ గలరు. ఒక
కనాటిపగలు నేను నిదుర బోవుచుండ పనసతొనలు తినినట్లు
కలఁగని నిదుర మేల్కొంచినతర్వాత మూడుగడియలవఱకును
కడుపునెప్పిచేత బాధ పడితిని. దుస్స్వప్నములయొక్కయత్య
ద్భుతమాహాత్మ్యమజ్ఞేర్ణ బాధపడునాకుఁ దెలియఁదగినదే కానినీ
కేమి తెలియును?

పురు—నీ విప్పు జేమైన స్వప్నావస్థయం దుండి పలవరించుచుంటివా?

విదూ—పచ్చకామెరలు గలకన్ననకుఁ బ్రపంచ మంతయుఁ బెండ్లికూ
తురుమొగముగనే యుండునుగదా!

పురు—ఇదిగో యిట్లుచూడుము.

గీ. వెలఁదియుంగరమును నాదు ♦ వ్రేలఁ బెట్టి

రమణివ్రేలిని నాయుంగ ♦ రంబు నిడితిఁ

ప్రేమచేఁ గాంతుఁ డొకముద్దు ♦ వెలఁది కీయ్య
నింతి యొకముద్దు కాంతున ♦ కిచ్చురీతి.

ఈమణియుంగరమైన నీసంశయాంధకారము బాపఁగలదా?

విదూ—ఏది! మణియుంగరమునుజూడనిమ్ము.

పురు—ఇదుగో (అని చూపించుచున్నాఁడు.)

విదూ—ఆహాహా! నత్తగుల్ల మొగమువలె నిగనిగలాడుచున్నది. ఇది

యెద్దకన్నులాగున మిక్కిలి యెట్టగ నున్నది. నీలము కాదుగద.

పురు—(నవ్వుచు) ఆహా! రత్న శాస్త్రపాండిత్యము! దీనియందలి మా
ణిక్యమును బరిశీలించుమని నీకుఁ గనఁబఱుపలేదు. ఈయుంగర

మునుజూచియైన నీదుర్భమ పోగొట్టుకొందు వని—

విదూ—నిష్పఁజూడ వెలుగుబంటి పారిపోవకుండునా! అట్లే

పురు—మణిస్పృగ్ధచేవిషవ్యాప్తి మాయమగుటయాశ్చర్యమా?

విదూ—కడుపునిండినవాని కాఁకలిగొలుపుపిండివంటయొక్క పరిమళ
మెంతవిశేషమో కదా. అటువలెనే మహాసుందరుఁడ వైనని
న్న వలపింపజేసినకాంత యెంతసౌందర్యవతియోకదా! సా
మాన్యసుందరులకు నామెకును మామూలుభోజనమునకు విం
దునకును గలిగినభేదముండుట కవకాశమున్న దేమి?

పురు—వయస్యా! భోజనప్రియా! నాకు రత్నాకరునివలె మహామణుల
కేమియు లోటులేదు గదా.

విదూ—(నవ్వుచు) విద్వచ్ఛిఖామణి యైననామాట చెప్పవేమి?

పురు—

గీ. మన్మథులయందు ప్రథమమా ♦ మణియుఁగూడ

దీనియెదురను దేజోవి ♦ హీన మయ్యె

జుక్కగమిలోన నెక్కుఁడౌ ♦ రిక్కఱేడు

పద్మహితురాక వెలవెల ♦ బాగుకరణి.

గీ. ఈమణికి నామణికి భేద ♦ మెంత కలదొ
 యింతులకుఁ గూడ నట్లే యా ♦ యింతి మొదటి
 దన్నెలఁతలందు దానిరూ ♦ పెన్న నేల?
 మిన్ను చేనంటునరుపొడ ♦ వెన్నఁదరమె?
 ఓయురగలోకవా స్తవ్యా!

(అంతట నంశుమంతుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

గీ. నెలఁత నిన్బాయువంతచే ♦ జలజలయని
 కఠినమణికూడ నీరును ♦ గ్రమ్ముచుండ
 నునుకనులు నావి నీరొల్క ♦ జనదె యినుమె
 కరగ నగ్గివేడిమి, వెన్న ♦ గతి యిఁకేమి?

అంశు—ఆహా! నాచెలికాఁ డగుచిత్రకేతుఁ డిచట నాతోఁ గలసికొని
 మొద నని చెప్పి యింకను రాకున్నవాఁడు. ఓహూ!

గీ. సఖుఁడు తనుజూడఁ గాంతను ♦ జారవిడిచి
 పల్లటిల్లెడునీరాజు ♦ పరిథవిల్లు
 గ్రుడ్లుమిడకరించుక తన్ను ♦ గూబ చూడ
 కాంతఁ బొసినచక్రవా ♦ కంబురీతి.

పురు—మిత్రమా! దీర్ఘాలోచనము జేయువానివలెమాటలాడకుంటిఁ వేమి?
 విదూ—అవశుఁడ వయ్యును, యథార్థమును గనిపెట్టితివి. సృష్టిసం
 బంధమయినయొకరహస్యము నాలోచించుచుంటిని. సముద్ర
 మునకుక్షారోదకము కలుగుటకుఁ గారణమునుగురించి.

పురు—ఎట్లాలోచించితివి!

విదూ—ఎట్లనఁగా మోహవశ లయినస్త్రీలుస్త్రీలకొఱకుఁ బరస్పర
 ము నేడ్చుటచేత,

పురు—సృష్టిరహస్యములో మదనరహస్యము వేటొకటియూ? స్త్రీలు
 స్త్రీలకొఱ కేడ్చుట యేమి?

విదూ—కంటఁదడి పెట్టికుండుటయేకదా పౌరుషలక్షణములలో నగ్ర
గణ్యమైనది.

పురు—గీ. నాదుకంటికి దీపంబు ♦ నాదుమదికి

నూత యొడలికి గందంపు ♦ పూత నోటి

కమృత మగుదానిఁ బాయ దై ♦ ర్యంబు వ్రాదె!

పాపతో దృష్టివ్రా నసం ♦ బద్ధ మగునె?

వయస్యా! ఆకాంతారత్నమును నీవు చూచియుండక పోవుట
చేతను, మన్మథనారాచతీక్షణ్యము నెఱుంగక పోవుటచేతను, నీ
వట్లనుచుంటివి.

విదూ—అహా! మదనసాయకప్రణవ్యధ నే నెఱుంగ ననుచుంటివా?
పూర్వమొకసారి నే నొకపిల్లిని వలచి దైర్యమును గోలు
పోయి—

పురు—ఛీ! తిర్యగ్జంతువునుగూడఁ వలచితివా?

విదూ—కీటకమును వలచుటకంటె గౌరవహానియుఁ బ్రాణహానియు
కాదుగదా.

పురు—నానర్మద కేవలసర్పరూపమున నున్నదని భ్రమించుచుంటివా?

గీ. పామురూపంబు వేసినే ♦ పరగు నాశ్ర

యమునుపెనవై చుతత్స్వభా ♦ వము మదీయ

గాఢపరిరంభణమునందె ♦ కానిపించు

మానినులకెల్ల నది తల ♦ మానికంబు:

గీ. నేను గూర్చుండ నాతొడ ♦ పైని శిరముఁ

బెట్టి తెగబారెడగుజడ ♦ వెనుక గ్రాల

నుంతవంకగ శయనించెఁ ♦ గంతుఁ డలసి

తనతొడను జేర్చెడునసజ్య ♦ ధనువుభంగి.

గీ. ఉండవలసినయావస్తు ♦ వుండకున్న
 సశ్వమణి హస్తినకరా ♦ జ్యాదు లేల?
 భక్తి నిలువనియోగికి ♦ వందగోము
 ఖములు, గంపెడుజడ లున్న ♦ గార్య మేమి?

విదూ—నీకాంతను నీవు జేరునుపాయ మిప్పు డాలోచించితిని. అటు
 లుచేసినయెడల నిశ్చయముగ నీవు సఫలుడ వగుదువు. నేనుజె
 ప్పినట్లు చేసెదవా?

పురు—గీ. వేసవిని మండుశుష్కాట ♦ విని హసించి
 మండుచున్నది చిత్తంబు ♦ మదనబాణ
 వహ్నిచేదాపమార్పంగ ♦ వలయుఁ జమ్ము
 వెలయనామార్గమేదియో ♦ వేగచెప్పి.
 నేను జెప్పినట్లు చేసెదవాయని యెలయడిగెదవు. ఏమైనను
 సరేచేయుటకు సిద్ధముగ నున్నాను.

గీ. బ్రదికియుంటకు ఫలమైన ♦ పడతిఁ బాసి
 వనటజెందెడునే నింతి ♦ నెనయుదారి
 కలుగగంజేయ కెటులుందు ♦ గరళమైన
 రోగి త్రాగడె తిరిగి యా ♦ రోగ్యమునకు.

అంశు—ఓరాజా!

గీ. క్రూరరతికాంతసంతప్త! ♦ గ్రుచ్చుమాట
 లాడునీతనిప్రా పేల ♦ యందితయ్య!
 దిమ్మదిరుగఁగ మిడియెడ ♦ బొమ్మజెముడు.
 కంచెనీడకుఁ జేరుసిం ♦ గంబుకరణి.

విదూ—ఈనిమిషమందే వేటకుఁబోవలయును—విశ్వామిత్రుని యర
 ణ్యమునకే పోవలయును—ఈసారి దుష్టినిజంపిన శాప మీ
 యఁడు కావున జావకుండ నామునినే కొట్టినయెడల నధోలోక

గతి శాశ్వతముగ నగు నని శాప మిచ్చును—అంత నీకాంతను
నీవు నిరంతరముగ ననుభవించువు—రాజేంద్రా! నీవధోలోక
మునకు బోయితి నని చెప్పితివికదా. రాజకార్యమును మఱచి
కేవలరాగపరవశులై కాలముబుచ్చువారి నెవరినైన నాలోక
మున నాలోకించితివా?

పురు—ఏమి! నన్నే చూచితిని.

విదూ—అయ్యో! ఏలినవా రుండఁదగినంతయధోలోకమే లేదుగదా.

పురు—ఎందుచేత.

విదూ—భూలోకమునందుండి కేవలకాంతాపరాయణులైనవారికొఱకీ
యధోలోకము బ్రహ్మచే సృష్టింపఁబడినది. ఆయధోలోకము
నకుఁబోయి యచ్చట కాంతాలోలుగు రైనవా రుండురను
ముందు దృష్టిలేక వారికి దగినలోకమును సృజింపక పోవుటచే
బ్రహ్మయజ్ఞుఁడు నపూజ్యుఁ డయ్యెను జుమా.

పురు—మరుని బాణములవాఁడికంటెను నీమాటలవాఁడియెక్కువుగ
నున్నది.

విదూ—అటులైన మిత్రమా! దారినిబడితివి.

పురు—ఎట్లు?

విదూ—రాజా! తనగౌరవమును రక్షించుకొనఁదలచినవాఁడు కాంతల
వలలో నెప్పుడుపడడు. మోహము, గౌరవలతకు వేరుపురుగు
నుమా! కాంతనువలపించి దానిని గడ్డముపట్టుకొని బ్రతిమాలిం
పఁజేసి యంగీకరంచనియెడలఁ గాళ్లపైఁ బడునట్లుచేసి, మహా
రాజునైనను బికారినిజేసి, యతిశౌర్యవంతునైనను జెవులపిల్లివ
లెబెదరువానిఁగఁజేసి, మగడుకొట్టిన బొంకులాఁడివలె నేడ్చువా
నిఁగఁజేసి, గౌరవమును హరింపఁజేయుటలోమోహమునకుఁ గ
లసానుర్థ్యమవర్థ్యముగదా. అట్టిచో నారిపోవువత్తి నెగసన

ద్రోచినటులు మర్మభేదకర మగుమాటలచే మానుషమును బ్ర
జ్వలింపజేసినయెడల దానివిరోధి యగుమోహము శీఘ్రము
బలహీన మగునుగదా. రాజా! ముల్లు నూడదీయ నూది కావ
లయునని యెఱుగవా?

పురు—చెవులార్చుకొనిపోయి కొంచెము హూరు గలిగి శ్రవణశక్తి
తగ్గుచున్నది. నీవు విశేషించి మాటలాడిన ప్రయోజన మేమి
యు లేదు. ఓయురగలోకవాసిని! ఓనర్మదా! నాకనులకు దృష్టి
శక్తిగూడమందము గాకమునుపే యొక్కసారి యిటు వచ్చి
నన్ను గౌఁగిలించుకొనుము. (అప్పుడు నర్మదయు నవమాలిక
కయు బ్రవేశించుచున్నారు.)

నర్మ—నిన్ను నే నెఱుగ నని రాజు నన్ను తిరస్కరించు నేమో?

నవ—అసంతృప్తురాలా! ఊరకుండుము. (అటునిటుజూచి) నర్మదా!
నీ వెంతయదృష్టవంతురాలవే! అడుగో! రాజు. అచ్చట విర
హభారవశుడై ప్రియసఖునితోడ నేమో చెప్పుకొనఁ బోవు
చున్నాడు.

నర్మ—మన మిచ్చట కొంతసేపు దాఁగియుండి వా రేమనుకొనియెద
రో వినినపిమ్మట వారినిఁ జేరిన మంచి దని నే నూహించెదను.

అంశు—అహా! నర్మదా! వచ్చితివా! ఎంతసాహసముగలదానవు!

[తల పంకించి]

గీ. పిల్లి బాపురుమన నుల్కు ♦ వెలదులైన
మోహ మావేశమైననం ♦ బుధులు దాట
గలరు లోకముల్ గానిలో ♦ కములనైనఁ
బడయుదురు గాలివడి గాలి ♦ పడగఁబోలి.

ఓచిత్రకేతుడా! పురుకుత్సు నే చూచితివి కాని నర్మదనుఁజూచి
యుండవుకదా. అహా! ఇంతయపూర్వదర్శనముగూడ నీకుశీఘ్ర
ముగఁ గలుగుఁగాక.

(అంతట చిత్రకేతుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

చిత్ర—ఓహూ! రాజుగా రిచ్చటనే యిష్టసఖునితో వేంచేసి యున్నాడు.

అంశు—పూజ్యుడైనచిత్రకేతుఁడా! నమస్కారము. మంచినమయము నకు వచ్చితివి. అడుగో! మహారాజు విరహభారవశుడై విచారించుచున్నాఁడు. వెనుక నుండుజలయంత్రమున కానుకొని సఖి సమేతయై నర్మద ప్రకాశించుచున్నది. తిరస్కరిణిచే బ్రచ్చి న్నుడవుకమ్ము.

చిత్ర—అట్లే. మిత్రమా! నమస్కారము. ఆలస్యముగ వచ్చినందులకు తుమింపుము.

పురు—ఆ. చేటిదెప్పులకును ♦ జెక్కు లెట్టినజేసి
నన్ను జూచి చిన్న ♦ నవ్వునవ్వు
దానిమోము గ్రాలు ♦ తరళితచంద్రికా
ప్రతిఫలమున తామ్ర ♦ పర్ణిసౌలె.

నర్మ—ఆ మహాదృష్టవంతురా తెవరో కదా!

నవ—నీవే! నిన్ను దెప్పినదాననునేనే.

చిత్ర—అంశుమంతుఁడా! వీటిద్దఱిని బాగుగ సంఘటించుటయందునీవు తుంటవిల్లు లేనిమన్మథుఁడ వైతివికదా. ఆహా! నర్మదయొక్క సౌందర్య మత్యాశ్చర్యకరముగ నున్నది. ఇంద్రలోకమున నైన నిట్టిసౌందర్యవతు లొకరిద్దఱుండురేమో. ఈదినమున నింద్రుని యాజ్ఞచే నెకచిత్రము జరుగవలసి యున్నది.

అంశు—మిత్రమా! నేను వినదగినదేనా?

చిత్ర—వినఁ దగుదువు. చూడఁ దగుదువు. అందుకు నాకు సాహాయ్య ముకూడఁ జేయఁదగుదువు.

పురు—వయస్యా! మాట లాడవేమి?

విదూ—నీకు చెవులు కొంచెము వినబడకుండుట యేలా గున్నది?

పురు—అలాగుననే యున్నది. మీఁదిమిక్కిలి యొడలంతయు మండుచున్నది. ఓ హూనర్మదా!

(నర్మద తొట్రుపాటుతో ముందునకుఁబోవుచున్నది.)

నవ—(నర్మదచేయి బట్టుకొని) నిన్నుఁబిలుచుచుండుట లేదు.

పురు—ఆ. పడఁతిఁ జూడనపుడు ♦ పనికివచ్చెను గాని

పడఁతిఁ జూడ దీని ♦ పని యిఁకేల,, అని,

ఓనర్మదాచిత్రఫలకమా! నేను మూఁడునై నిన్నరగలోకమునఁ బారవైచితిని. నీ విచ్చటనున్ననాకుఁ గొంతతాపశాంతి కలుగునుగదా.

నర్మ—నీతో శాశ్వతముగ సుఖించుటకు నేనె వచ్చియుండ నాచిత్రఫలక మేల?

విదూ—విచారమేల! చిత్రఫలక మేను వ్రాయఁగలను.

పురు—నీ వాకొంతను జూడకుండ నెట్లు వ్రాయఁగలవు?

విదూ—వ్రాయుట చిత్రమేకదా!

పురు—చిత్రమే.

విదూ—కావున చిత్రమే వ్రాసెదను. మన్మథుఁడా గ్రుడ్డివాఁడు. వానిచేఁ బీడింపబడినకాముకుఁడా, గ్రుడ్డివాఁడే. ఇతఁ చిత్రఫలకమును వ్రాయువాఁడు చూడకున్నవాఁడైననేమి? చేతికివచ్చినదేదో వ్రాసెదను. అదే నీకొంత యని శాంతి నొందినచాలదా? సుఖదుఃఖములు మనస్సనందలివి కాని బాహ్యవస్తువులందలివి కావుగదా.

శిశు—ఇంద్రునియాజ్ఞచే జరగవలసినరహస్య మేదియో చెప్పుము.

చిత్ర—నిన్న నీవును నేనును సమావేశ మైనయపుడు జరిగినసంగతులన్నియు పురందరునితో విన్నవించితిని. అతఁడు మిక్కిలి సంత

సించి మాంధాత తనకుఁ బుత్తనమానుఁ డనియును, పురుకు
త్సుఁడుమాంధాతకొడు కగుటచే నాతఁడు తనకు మనుమఁ డ
గుననియును, తనకు మనుమరాలు కాఁబోవునర్మదను తాను
చూడకయే వాఁనివాహమున కంగీకరింప ననియును, నాగలో
కమునకుఁ బోయినర్మదను తనలోకమునకుఁ దీసికొనిరావలసిన
దని సెలవిచ్చిరి.

అంశు—ఆహా! నర్మద యిప్పుడు కదా పరమపూజ్యురాలై నది.

గీ. మొదట రాజేంద్రపుత్రిక ♦ పిదపఁజక్ర
వర్తియిల్లాలుత్రైలోక్య ♦ పాలనాఘ్యఁ
డైనవజ్రకి మనుమరా ♦ లగునుగూడ
దానిభాగ్యంబు వర్ణింపఁ ♦ దరముగాదు.

చిత్ర—ఆకారణమున నాగలోకమున కేగి యచట నర్మదం గాన కిచ
టికి వచ్చితిని. అందుకొఱ కింతయాలస్య మైనది. రాజునకును
నర్మదకును సమావేశ మైనవెంటనే నర్మద నింద్రలోకమునకుఁ
గొనిపోయెదను.

నర్మ—రాజదర్శనము రిక్తహస్తములతోఁ జేయనలసివచ్చెను. రెండు
నిమ్మపండ్లైనను లేవయ్యెనుగదా.

నవ—లుబ్ధురాలా! ఉండియు లేనట్లు విచారించు చుంటివే!

అంశు—రాజు మిక్కిలి చింతాక్రాంతుఁడై యున్నాఁడు. మిత్రమా!
చూడుము.

గీ. కన్ను లరమూసి చెక్కిటఁ ♦ గరము గ్రాల
శిరము నెకవై పునకుఁజేర్చి ♦ చిటుచిటుకు
మంచు కన్నీళ్లులొలికెడు ♦ నతఁడు గ్రాలు
వెలయ దైన్యంబు మూర్తీభ ♦ వించినట్లు.

నర్మ—ఆలస్యమేల? నాకాంతుని దరిజేరుటకు నేను మిక్కిలి సంభ్రమించుచుంటిని. అతఁడు నాకొఱకు సంతాపపడుచుండ నే నుపేక్ష సేయుచుంటిని.

నవ—ఇదిగో ఇప్పుడే పోవుదము. రాజేంద్రమాటలాడఁ బోవుచున్నాఁడు. పురు—సీ. దడదడమంచు నా ♦ యొడలు తూలదొడంగె,

చేపట్టి యాపవే ♦ చిగురుఁబోడి!

కనుదమ్ములకు నంధ ♦ కారంబు గల్గె నీ,

తనుదీప్తిచే దాని ♦ దరుమగదవె?

నాభిదగ్గరనుంచి ♦ నాలుకవఱ కారె,

తరుణి! నీయధరామృ ♦ తంబు నిమ్ము!

భగభగయంచు తా ♦ పము గ్రమ్మె చల్లని,

యొడలితో కౌఁగిలి ♦ యొసఁగఁగదవె.

గీ. మెడను తల నిల్వకున్న ది ♦ యొడను నాకు

చెవులు గడియలుబడియెను ♦ చెంతఁ జేర

రమ్మునర్మద! నర్మద! ♦ రమ్మరమ్ము!

నర్మదా! శోషమొందుప్రా ♦ణములు నాకు.

నర్మదా! (అని మూర్ఛిల్లుచున్నాఁడు.)

నర్మ—నాథా, నాథా, ఇదిగో వచ్చితిని (అని కౌఁగిలించుచున్నది.)

అయ్యో, ప్రాణవల్లభుని కెటులుండునో శదా.

విదూ—(ఆశ్చర్యపడుచు) అయ్యో! రాజమూర్త్యగతుఁ డయ్యెను! ఆ

హా! ఎంతయిక్కట్టు తటస్థించెను? ఈమె నర్మదయే కాఁబోలు.

శంశు—గీ. చేత నెత్తితి నిరుమాటు ♦ ప్రీతి నితని

నన్యు; నైనను మది దుఃఖి ♦ మధిక మయ్యె

కనియు నెత్తి పెంచెడువారు ♦ గాంతురేని

నుతునిమూర్ఖుల నేరీతిఁ ♦ జూడఁగలరొ?

నర్మ—నవమాలికా! నేనుగౌగిలించియేయుందును. నీవు విసరుము.
 లెమ్ము. (అలోచించి) అయినను నీవెందులకు! నేనే విసరుకొ
 నెదను.

చిత్ర—ఆ. రాజు మూర్ఖబడుచు ♦ రమణిబాహుల శాంతి
 గొంచు నుండఁ జెలియఁ ♦ గొంచుబోదు
 సంబుదంబు పర్వ ♦ తాగ్రామశాంతికై
 ప్రహల గాడ్పు మబ్బు ♦ బాపుకరణి.
 ఛీ. దాంపత్యభంగకృత్యముగదా!

అంశు—వయస్యా! ఏమి ఆలోచించుచున్నావు!

చిత్ర—ఆ. వ్రజియాజ్ఞదీర్ప ♦ వచ్చును పాపంబు
 దీర్పకున్న గొంతు ♦ దెగుట నిజము.
 ముందు, వెనుక, గూడ ♦ పోవుచున్నది మది
 రెండుతలలపాము ♦ రీతిగాఁగ.

అంశు—గీ. దంపతులు వీరు సుఖయించు ♦ దారి యట్టి
 వ్రజికంపెను దెలియంగ ♦ వశమె నీకు?
 మావులను మల్లె లొలయించు ♦ మాధవుండు
 తోటగాచెడు కాపరి ♦ పాటిగాఁడె!

నర్మ—నవమాలిక! ఇంకను నాకాంతుఁడు లేవకున్నాఁడు.

చిత్ర—(రాజును కొంచెము సమీపించి)

గీ. లో నడంగిననెత్తురు ♦ సోన యచటి
 వెలది నర్మదయో కాదో ♦ తెలియ నేమి
 తొంగిచూచెను చెక్కుల ♦ తుదల చంద్రుఁ
 గాంచుతెలిసీటిపై యెట్టి ♦ కలువమాడ్కి.

విదూ—ఇప్పుడు రాజునకు కొంచెము స్వస్థత కలిగిన దని తోచుచు
 న్నది.

నర్మ—సఖీ! రాజు కదలుచున్నాఁడు.

విదూ—రాజా! లేమ్ము.

పురు—(లేచి కన్నులు మూసికొని) ఓ హేలనర్మదా!

గీ. ఉడుకునామోము చల్లగ ♦ నెత్తి యుర ము

రమ్ముజేరిచి విప్రులసా ♦ ఖ్యమ్ము నిచ్చి

కొఁగిలించితి వని కల ♦ గాంచినాఁడ

గద యభాగ్యునకుఁగలల ♦ గలిమి కాదె?

విదూ—రాజా! మహాభాగ్యవంతుఁడవు. ప్రత్యక్షమైననర్మదానీ చూ

తువు. కనులు విప్పుము.

పురు—(కన్నులు తెరచి) ఆహా! నర్మదా! ఆహాహా!

(అని తొందరగఁగొఁగిలించు కొనుచున్నాఁడు.)

నర్మ—నాథా! నీ కిప్పుడు దేహమందు నుఖముగ నున్నదా!

పురు—గీ. నాసుఖంబున కేమిలే ♦ నాతి నీవు

సత్య మగునర్మదవై లేక ♦ స్వప్నదృష్ట

నర్మదవై ముందు చెప్పుము ♦ నాకు శిరము

నిలిచినట్లైన సర్వంబు ♦ నిలుచుఁగాదె?

నర్మ—యథార్థముగ నేను నర్మదనే. ఇదిగో నీమణియుంగరమును

చూడుము. (అనియుంగరమును చూపించుచున్నది.)

పురు—(చూచుచు) ఆనందపారవశ్యమున కన్నులు మూసికొనిపోవు.

చున్నవికదా.

చిత్ర—వయస్యా, తిరస్కరిణి నుపసంహరించి యప్రచ్ఛన్నరూపముతో

నీమెను పైకి దీసికొనిపోదును. నీమోహనవిద్యా ప్రభావము

నెక్కఁజెప్పపాటులో నాసమయమందు కనుపటచవలెను. వయ

స్యా. ఈమె నాకు సహోదరి సుమా! నాకు సెలవిమ్ము.

(అనివెనుకనుండి వచ్చి గుఱాలున నర్మదను పైకెత్తుకొని పోయినాఁడు.)

నర్మ—(పైకిపోవుచు) నాథా! పురుకుత్సా! శివశివా! నాథా! రక్షింపుము
పురు—అయ్యో! అయ్యో! నర్మదా! నర్మదా! (అని విలపించుచు
న్నాడు)

నవ—అయ్యో! సఖీ! అయ్యో! ఉరగరాజపుత్రీ! అయ్యో! నర్మదా!
[అని గుండెలు కొట్టుకొనుచున్నది.]

విదూ—అయ్యో. ఏమి యియ్యద్రజాలము! ఏమి యాయాశ్చర్యము!
అయ్యో! రాజా! శాంతింపుము.

పురు—(తూలి క్రింద పడి లేవలేకయుండ సఖుడు వానిని కష్టమున
పైకి లేవఁదీయుచున్నాడు) అయ్యో! నర్మదా!

అంశు—గీ. తను బెనచివై చుదాని పై ♦ కిని గొనంగ

నెగిరిపడి తిరుగుచువడి ♦ యిలకు నెరగె

నితఁడు జాలిని జాలిని ♦ నెగయ లాగ

తిరిగి నేలపై నెరుగుబొం ♦ గరముకరణి.

పురు—అదిగో! అదిగో! కాంతపోవుచున్నది. ఆహా! నర్మదా!

గీ. ఏడుపున నెట్టినై నట్టి ♦ యీక్షణముల

నన్నుఁ జూచుచు పైబోవు ♦ నన్నెలంత

బుస్సుమనుమంట లవనివై ♦ పునకుఁ బర్వ

రివ్వునను పై కెగయుపేక ♦ జువ్వమాడ్కి.

విదూ—(పైకి చూచి) ఆశ్చర్యము! ఆశ్చర్యము!

నవ—(పైకి చూచి) సఖీ! నర్మదా!

పురు—ఇకను నీయభాగ్యునియందు నీకు ప్రేమయెందులకు?

గీ. ఇద్దఱము గట్టికొఁగిలి ♦ నెసఁగుచుండ

కంతుకొఱక చెచ్చటనంటె ♦ నంత వెన్న

ముద్దరీతిని మింటికిఁ ♦ బోయితీవు

కట్ట నిచ్చట దిగద్రొక్కి ♦ కాటికొఱకె.

విదూ—మహామహాలక్ష్మణుని మూర్తి భవించి స్వర్గమునకుఁ పోవునట్లు పోవుచుంటివా? నర్మదా!

నవ—ఓపాతాళరాజపుత్రికా! కన్నీరు మున్నీరుగా నేడ్చునీనాథునివిడిచిచిన్నతనమునుండియు నెన్నడును విడువనిసఖనైననుఁ బాసి యెచ్చటికిఁ బోవుచున్నావు?

అంశు—వీరివిచారము జూడగ కడుపు దహించుకొని పోవుచున్నది. ఇక్కడ నుండఁజాలను. (అనినిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

పురు—అయ్యో! నర్మదా!

గీ. నీవు ననుఁ బాసి పోవఁగ ♦ నేను దిక్కు
లేనిపక్షికంటెను తక్కు ♦ వైసవాడ
వెలఁది పక్షియైనను నాల్గు ♦ విసురు లెగిరి
సాగనంపు నదియు జేయఁ ♦ జాలనైతి.

విదూ—మూర్ఖుడా! గుఱ్ఱమామిడిపండు తినుచిలుకను పిల్లి యెత్తుకొనిపోయిన ట్లెత్తుకొనిపోయితివిరా.

పురు—(తత్తరముతో) ఏమీ! ఏమీ! ఎవరైన నెత్తుకొనిపోయిరా!

విదూ—నీవు చూడవైతివా!

పురు—ఛీ! ఈ వార్త నిప్పుడు చెప్పుచుంటివా! ఎంతబుద్ధిహీనుడవైతివి!

విదూ—దుఃఖము జ్ఞానము నాచ్ఛాదింపదా?

పురు—నిన్నననేల? నేనే నిర్భాగ్యుడను.

గీ. నాతి నెవ్వఁడో హరియింప ♦ నాదుకనులు
మూతఁబడియెను ప్రారబ్ధ ♦ మునను గాదె
కరమణిని చోరుఁడు హరింప ♦ గురుక నిదుర
గాంచుమనుజునిమందభా ♦ గ్యంబుకరణి.

ఆహా! నర్మదా! నేను జీవించి యుండగ మీఁదిమిక్కిలి నీవు న

న్ను కాగిలించి యుండ ని న్నెవఁడో తస్కరించుకొని పోవనే
ననదనై యిచ్చటనుంటినికదా! ఓనర్మదా!

గీ. మదనబాణాన్ని తపియించి ♦ పిదప నిన్ను
గాంచి శమియింప నెవ్వఁడో ♦ కొంచుఁబోయె
నెండ వడఁ బడి నోటికి ♦ నెత్తుపాన

కలశి నెగఁదన్నుకొనిపోవు ♦ గ్రద్దకరణి.

ఆహా! నర్మదా! నిన్ను హరించినవాఁ డెవఁడైయుండునో?
(నిట్టూర్పువిడిచి.)

గీ. మిస మిసగుఱుచావనము జూచి ♦ కసిమసంగి
యెవఁడో ని న్నెంచుగంధర్వు ♦ జేగియుండు
పుట్టప్రాపున సౌఖ్యంబు ♦ బొందుచున్న
యరగకాంతను పక్షిండుఁ ♦ డొడియునట్లు.

(తన్ను ద్వేషించి) ఛీ! మూఢా! పురుకుత్సా! ప్రాణాధిక యగు
కాంతనెవఁడో హరింప సిగ్గుమాలినవాడవై యేడ్చుచుంటివా!

వయస్యా! ధనుర్బాణముల నిటు తెమ్ము.

విదూ—(విల్లండించుచు) ఉండదెబ్బలకుచుక్కలు రాలునా!

పురు—(బాణమును సంధించి) అదిగో! అదిగో!

గీ. వెనుక తానుండి వనితను ♦ గొనుచుబోవు
నింతి జంపక యెట్లు వ ♦ ధింతు నతని
కుసుమములచాటుచుందున్న ♦ గుడ్లగూబ
గుసుమములగాల్పు కెట్లుల ♦ గూల్పనగును?

ఆహా! నర్మదా! ప్రాణేశ్వరీ! యెంతదూరమో పోయితివిగదా.
వయస్యా! అదిగో! చూడు.

గీ. మెలఁతయాస్యంబు ధగధగ ♦ మెఱయుచుండ
కలికితెలిచీరకుచ్చెల్లుల్ ♦ గాలిచేత

క్రమముగా క్రింద కుబ్బుచుఁ ♦ గ్రాల తూర్పు
దిక్కునను చెలి యదె తోక ♦ చుక్కభంగి.
ధూమకేతుదర్శనము రాజులకు ప్రాణహానికిరమే యయినను
నాకు పరమసంతోషకరముగ నున్నది.

విదూ—నగధీరుడవు! నీవేయధ్యైసముదావా?

పురు—గీ. బిట్టు మరుతాపమున వెత ♦ వట్టి యేడ్చి
కొనకు చెలిఁ గాంచి వెంటనే ♦ గూల్చిపోతి
రాళ్ళజడి నగ్రమున మా ♦ గ్రంబు దిప్పి
మెఱపుచే దారిగాంచుని ♦ మేషమందు
తల తిఱిగి నేలఁబడునరు ♦ దారియయ్యె.
గీ. నిన్న నేఁబెండ్లికొడుకను ♦ నేఁడె యయ్యె
కాంతఁ బాసితి నూరేండ్ల ♦ కాపురంపు
ముచ్చటలు కోట్లు చిటికెలో ♦ జిచ్చగలసె
మొండిబ్రతు కేల కాలిన ♦ మ్రోడుకరణి.

విప్రవర్యా! ఇక్ష్వాకుకులసంభవులకు సంధించినబాణ ముపసం
హరించుట మర్యాద కాదని చెప్పితివికదా.

విదూ—నిశ్చయముగాఁ జెప్పితిని.

నవ—రాజా! ఊరిడిల్లుము.

పురు—నర్మదా! ఓకాంతాలలామ! ఓప్రాణేశ్వరీ! ఇమగో! నేనును ప
చ్చుచుంటిని. ఒక్కతృటికాలములో నిన్నుఁ గలిసికొనెదను.

గీ. కాలమా! నీకు పం డొస ♦ గంగఁ జాల
మిడిమిడెండల వడదాకి ♦ యెడులునట్టి
పచ్చికాయనె యిచ్చెదఁ ♦ బుచ్చకొనుము
మతిగతియె ప్రమాణముబహు ♦ మతికిఁగాదె.

హరహరా! (అనిబాణము తనపైవేయయత్నించుచున్నాఁడు.)

విదూ—(చేయి బట్టికొని) రాజా! ఏమిషని చేయుచుంటివి! నేను బ్రాహ్మణుడను, వయస్సు మీఁజినవాడను, సీతండ్రికాలమునుండి కొలువు నేయుచుండువాడను, నీసొమ్ముపెట్టుచున్నంతమాత్రమున నన్నింతయశోరవశజతువా! లోకముగానిలోకమునకు నీవు ప్రయాణమై పోవునపుడు దగ్గరనున్న పూజ్యుడైననాతో చెప్పి పోవలదా? ఇంతవిశ్వాసహైన్యమా!

పురు—విప్రవర్యా! నమస్కారము నేను పోయెదను. సెలవిండు.

విదూ—ఎందులకు.

పురు—నాకాంతను నేను తెచ్చుకొనుటకు.

విదూ—నాయకుఁడు స్వయముగా నాయికకొఱకు పోయి తెచ్చుకొనుకొత్తవాడుక నీనాఁడు కలిగియుండకదా. ఇంత తెలియనివాడవుకనుకనే ఆకాంత నిన్ను విడనాడి పోయినది. ఇప్పుడైనను పూర్వాచరణము ననుసరించి చిరకాలసేవకుడైననన్ను దూతగఁ బంపుము. ఇట్లొకుకులసంభవులకు సంధించినబాణము పసంహరించుట మర్యాద కాదు! కాదు! ముమ్మాటికి కాదు. ఇదుగో వేదఘోషవిప్రమగునాకంతమును నీబాణమునకు గుఱి యిచ్చితిని. ఏమీ! సంకోచించెద వేల?

పురు—ఆహా! విప్రవర్యా! నన్ను వంచించితివిగదా.

విదూ—నిన్ను నీవే వంచించుకొంటివి. వేనవేలకుటుంబముల కాశరమగునూరిపై నిప్పు పెట్టఁ దలచితివా? కుసుమసుకుమార మగునీమేనునుబాణాన్ని కాహుతి చేసెదవా? ఇదిగో అగ్నిస్వరూప మయినగాయత్రి యిచ్చట వెలుగుచున్నది. అగ్ని-నగ్నిలో ప్రవేశపెట్టుము.

పురు—బ్రహ్మహత్యాదోషము గట్టుకొందునా?

విదూ—ఆత్మహత్య యంతకంటె దోషమని యెఱుఁగవా?

పురు—నాకాంత నన్ను విడనాడి పోవుటచే నే నట్లు చేయ యత్నిం
చితిని. ఇక నే నెట్లు బ్రతుకఁగలను?

విదూ—నీవలె రక్తము, మాంసము, చర్మము గలిగినయాకాంతయే
నీకు స్వాధీనపడక పోయినప్పుడు రూపరహితమును, భగవదధీన
మును నైనమరణము నీవశ మగు నని తలఁచెదవా? తలకుమీ
ఱినపనులు తలపెట్టెదవా? చేతనైనయెడల నన్నుఁ గొట్టుము.

పురు—వయస్యా! ని న్నేల చంపుదును? ఆత్మహత్యనుగూడ చేసికొన
ను. తెమ్ము ఇక నీవు సంతృప్తిపడితివా!

విదూ—(పెద్దనవ్వు నవ్వుచు) ధనుర్భాణముల నిటు తెమ్ము.

పురు—(ఇచ్చుచు) నర్మదా, నీవు చాటిపోయితివికదా. ఇక నేను చి
రకాలజీవినై యుండెదను.

ఆ. కనులు, చెవులు, నడువఁ ♦ గాళ్ళును లేకుండ

చేతు లసలె లేక ♦ శిరము నేలఁ

గొట్టుకొంచు గాలిఁ ♦ బొట్టుబోయుచు వేయి

వత్సరంబు లుందు ♦ పాములీల.

విదూ—అలాగున నుండినను మరగకాంతకు పతియే యనిపించుకొం
దువు.

పురు—బాణమును సంధించితివేల ఖత్రమా!

విదూ—పుట్టముంగివలె నున్నదీనిని కొట్టుటకు (నవమాలిక వంకకన్ను
బటచి)

పురు—నవమాలికా.

ఆ. చిన్నతనమునుండి ♦ జేసినన్నేహంబు

వీడిపోయె నీకు ♦ వెలఁదితోడ

నిన్నగట్టుకొన్న ♦ నెట్లొంగుము శ్లయో

నేడెవీడె నాకు ♦ నెలఁతతోడ.

మనమిద్దఱ మొకవస్తువునే గోలుపోవుటచేత సమానదుఃఖము
గలవారము. ఐనను, కాదు, నాదుఃఖమే యెక్కువకదా!

గీ. వెలఁదివెలఁదిమధ్య ♦ గలిగెడుప్రేమ య

భ్యసనమునను వచ్చు ♦ నది సహజము.

పురుషకాంతలందు ♦ బొరిని సూదిని సూది

హత్త దంటురాతి ♦ హత్తుఁగాని.

విదూ—సత్యము! సత్యము! బూరెయు నేయియు కలియునుగాని బూ
రెయు బూరెయు హత్తునా?

నవ—అయ్యానాకు సెలవిమ్ము.

విదూ—నీచెలి కెవరు సెల విచ్చిరి.

పురు—గీ, ఏగి క్రిందకు నచ్చట ♦ నేడ్వ మిచ్చ

నాతి! నే నిచ్చటను రోద ♦ నం బొనర్తు

పైన నెలుఁగెత్తి చాతక ♦ పక్షి, క్రిందఁ

గప్పు, యొక్కవానకె యెడ్పు ♦ కరణిగాఁగ.

నవ—అయ్యా! నమస్కారము. సెలవు దీసికొనెదను.

పురు—సరే పొమ్ము. (నవమాలిక నిష్క్రమించుచున్నది.) ఏమియు
దోచుట లేదు. మిత్రమా! ఏమి చేయుదము?

విదూ—ప్రశస్త మైనతెలకపిండి దెప్పించి—

పురు—వయస్యా! ఎప్పుడు భోజనదృష్టియేనా?

విదూ—ఏడ్చియేడ్చి మెరుగురాచిననీగొంతుకకు తెలకపిండివంటివస్తువు
మఱియొకటి కలదా? నీబొంగురుగొంతుకను విన్న దేవిగారు ని
న్ననుమానింపరా?

(అప్పుడు సుమతిచేటికయగుకళ్యాణి ప్రవేశించుచున్నది.)

కళ్యా—రాజేంద్రదా! నమస్కారము.

పురు—(సంభ్రమముతో) ఇప్పుడు వచ్చితి వేల?

కళ్యా—దేవిగారిసెల వైసది. తాము దయచేయవలెను.

పురు—(అపవారించి) మిత్రమా! ఇప్పు డెట్లు పోదును! పోకపోయిన తానే యిచ్చటికి వచ్చునేమో! ఏమిచేయుదము?

విదూ—కళ్యాణీ! రాజుగారికి కొంచెము జబ్బుగ నున్న దని చెప్పుము.

పురు—మిత్రమా! అట్లనెద వేల? కళ్యాణీ! అతనికి తెలియదు. (తనలో) ఏమని తిరిగి వర్తమానము పంపుమను?

కళ్యా—ఏమి! మహారాజా! తాము చింతాకాక్రింతులై యున్నారు.

పురు—(లేచి కళ్యాణిచేయి బట్టికొని) ఏమియు చింత లేదునుమా! దేవిగారికటాక్ష మున్న చింత వేల? చింతించుచుంటి నని చెప్పెద వేమో! ఇదిగో! బహుమానముగా ఈయుంగరమును తీసికొనుము. (అనియొకయుంగర మిచ్చుచున్నాడు.)

విదూ—నర్మద నీ కిచ్చినమణియుంగర మిచ్చెద వేమో నుమా! కొంప మునుగును.

పురు—(విదూషకునివంక నెట్టిబారి చూచి) రాచకార్య మేదో సఖుడునుతానును పరిశీలించుచుండి రని చెప్పుము.

విదూ—చిత్తము. అటులే చేసెదను.

కళ్యా—మహాచక్రముతో వెనుకటిరోగములునశించినట్లు నీవర్తమానముతో నీవెనుకటిదుఃఖము లారినవా?

పురు—చాలు మిత్రమా! బాగుగఁ జేసితివి.

విదూ—అసలు పెండ్లాముయొక్కవాతఁ యిటువంటిపై దుఃఖములకన్నిటికి నుచ్చాటనమిత్రము నుమా! వయస్యా! అన్నివిధములదేవిగారు నిన్ను సుఖపెట్టుచుండ నీ వన్యకాంత నపేక్షించుట యుచితమా?

పురు—ఇష్టస ఖా! సుమతితో నుమారు, ఇరువది సంవత్సరములునుండి సంసారమును చేయుచుంటిని. అయిన నెక్కపుత్తుఁడైనను

దవఁ డయ్యెను. మరియొకకాంతను వివాహ మాడినయెడల
నామెవలన నైనను నా కీకొఱత వాయఁగల దనునపేక్షచే న
న్యకాంతాసక్తి నుంటినిగాని కేవల మనేకకాంతాలోలత్వము
చేఁ గాదు. అట్లుండ నత్యంతసౌందర్యవతి యగునర్మదనాకన్ను
లను బడి కొండంతయాస కలిగించి తుద కీవిధముగఁ జేసి పో
యినది. నర్మదను చూచునాశ నాకు లేదు. సంతానాపేక్ష
మొకలేలేను. మిత్రమా! ఏమిచేయుటకును తోచకున్నది.
ఏమిచేయుదము.

విదూ—ఆశ లన్నియు నడుగంటినప్పుడు హరినామస్మరణకంటె చేయఁ
దగిన దేది! (హరినారాయణ హరినారాయణ) అని పాడుచు
న్నాఁడు.

[తెరలో హరినారాయణ హరినారాయణ యనిధ్వనికలుగుచున్నది.]

విదూ—ఏమీ నాప్రతిధ్వనివలె నే మఱియొకనాదము వినఁబడుచున్నది!

ఓహూ! ఎవరో మహాముని వీణ చేతఁబుచ్చుకొని నారాయ

ణస్మరణచేయుచువచ్చుచున్నాఁడు దూర్వాసుఁడై యుండడుకద!

పురు—మిత్రమా! నారదమహాముని యెయుండును.

(అప్పుడు నారదమహాముని ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

పురు—మహర్షి శేఖరా. నమస్కారము.

నార—రాజోత్తమా! మనోరథసిద్ధిరస్తు.

పురు—తమయాశీర్వచనఫలముచే మనోరథసిద్ధి కావలెనుగాని నాయ
దృష్టఫలమునఁ గానేరదు.

నార—రాజా! అట్లనుచుంటి వేమి?

పురు—మహర్షి చంద్రమా! మజ్జేమియు లేదు.

నార—ఇంద్రునిసందేశమును వినుము. ఇంద్రలోకమం దొకచిత్రమగు
నాటకమింద్రుని సన్నిధిఁ బ్రయోగింపఁబడును. ఒకభూలోకరాజ

స్మరిచరిత్ర నాటకముగ నాడఁబడును. ఆనాటకమును జూచు
టకు మనుమడ వగునిన్ను స్వర్గమునకు వెంటబెట్టుకొని రమ్మని
యింద్రుఁడు నన్ను పార్థింఁచి పంపెను. కావున నీవు నావెంట
నిప్పుడేరావలయును.

పురు—అయ్యో! మహానుభావా! నాచరిత్రయే యొకచిత్రమైననాటక
మైనది. దిక్కుమాలినవాడనై యిక్కడ విలపించునాకు వేఱు
నాటకము లేల? ఉత్సవము లేల? తను వేల? ఏభోగము లై
నను చిత్తశాంతిగలవానికి గదా!

గీ. ఆశ లన్నియు భగ్నంబు ♦ లైన తనువె
భారమైయుండఁగూలంగఁ ♦ బడితిఁగ్రింద
నుట్టిచేరులు నాలుగు ♦ నూడిపోవ
పాలకుండ భల్లన నేలఁ ♦ బడినభంగి.

నార—రాజా! అంతయధైర్యపడుట కేమికారణము?

పురు—మహానుభావా! ఆజ్ఞ యిచ్చితిరి. గనుక మనవి చేసెదను.

ఆ. ఉరగలోక మొంది ♦ యరగకాంతను జూచి
పెండ్లి నూడి పెండ్లి ♦ వీటలందె
విఘ్నరదశను జెంది ♦ వెతలచేతను మోము
వాచి యుంటిఁ జావుఁ ♦ జూచుటకును.

నార—(తనలో) ఇది యంతయు నింద్రునిచే విన్నదే కదా. [[ప్రకాశ
ముగా] రాజా! ఉరగకాంతను పెండ్లికూడ నాడితివా!

పురు—మహానుభావా!

ఆ. ముద్దులుంగరములు ♦ మురిపెంపుకొఁగిల్లు
మదులు మార్పుకొంటి ♦ మదియు నేను
త్రాడుగట్టనట్టి ♦ యాలోటు లేకుండ
గొంతు ల్రాడుపోసి ♦ యింతి పోయె.

నార—ఆ. కష్టసుఖము లెందు ♦ గాత్రధారికి నై జ

మగును వాని కింత ♦ యడల నేల?

కాలగతిని సుఖము ♦ కష్టంబు వచ్చును

ధాత్రిగతిని పగలు ♦ రాత్రివైతె.

అనేకచక్రవర్తులు ప్రపంచమం దష్టకష్టములఁ బడి తుదకు ఫల
ముగాంచి సంతసించి రనుసంగతి బ్రత్యక్షముగ నాటకములవల
నఁ దెలియును. నీవు నట్లే సుఖపడవచ్చును. ఇంద్రునియొక్క
యాజ్ఞ, త్రిలోకసంచారి యగుమునియొక్కసందేశము, చూచు
నది సీతిభోధక మగునాటకము, చూడకుండఁ దగునా! విధేయుఁ
డవై వచ్చితి వని యింద్రుఁడు సంతసించినను హరినామస్మరణ
పరాయణుఁడ నగునేను సంతసించినను నీమనోరథసిద్ధి యగును.

కావున వేగమ లెమ్ము.

పురు—చిత్తము. మహానుభావా! ఇదుగో! వచ్చుచున్నాను. వయ
స్యా! ఇంద్రుని యాజ్ఞచే నారదమహర్షి వారివెంట నే నింద్రలో
కమునకు నాటకాలోకన కుతూహలమున వెళ్లితినినీవంతఃపుర
ముననుండు దేవిగారితోఁ జెప్పుము.

విదూ—చిత్తము.

(నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

పురు—మహర్షి శేఖరా! కామగమనుల రగుతమతో నేనుగూడ నూ
ర్ధ్వలోకమున కెల్లారాగలను?

నార—నీ కట్టిసందేహ మేల? నామాహత్యమువలన నిన్నాకాశగ
మనమునఁ దీసికొనిపోయెదను.

[పురుకుత్సనారదు లిద్దఱును పైకిఁ బోవుచున్నారు.]

పురు—అయ్యో! నాకాంతయు నిటులే యెగిరిపోయెనుగదా [అనియి
ద్దఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.]

తృతీయాంకము సంపూర్ణము.

(శ్రీ)

నర్తదాపురుకుత్సీయము.

[చతుర్థాంకము.]

రంగము—ఇంద్రలోకము.

(ఇంద్రుడు, శచీదేవి, బృహస్పతి, సూర్యుడు, చంద్రుడు;
ప్రవేశించుచున్నారు.)

ఇంద్రు—ఆచార్యోత్తమా! తాము సెలవిచ్చినప్రకారము సర్వమును
సిద్ధపఱచుట కుత్తర వైసఁగినాను. ఇక నవశిష్ట మేమియు
లేదు. పురుకుత్సునిరాకకొఱకే నిరీక్షించుచుంటిని. అయినను
సేవకా! నాటకసంఘాధ్యక్షు నిటు పిలువుము.

సేవ—చిత్తము. (అనిపోవుచున్నాడు.)

ఇంద్రు—శచీ! నీతో నాకుఁ గలిగినపంతమునకుఁగదా ఈనాటక మి
ప్పు డాడించి పురుకుత్సు నిచ్చటికి పిలుపింపవలసి వచ్చెను!
అయినను నీవే గెలుతు వేమో! నీపంతము గెలుచుటయే నా
కును బరమసమ్మతము.

శచీ—(నవ్వుచు) మీరు లోకత్రయాధిపతులు. మీయిష్టమునకు వ్యతి
రేక మెన్నడైన జరుగునా!

ఇంద్రు—పద్మబాంధవా! ఈదినమునత్వదీయవంశమణి యగుపురుకుత్స
చక్రవర్తిశిఖామణిని చూచి మిగుల సంతసించెదవుగాక! కువల

యబాంధవా! నాటకసందర్శన కుతూహలుడనై యుంటి
విగదా!

(ఇంతలో సేవకుడు చిత్రవర్ణునితో ప్రవేశించుచున్నాడు.)

ఇంద్రు—ఏమీ! చిత్రవర్ణా! నాటకసమాజమున కధ్యక్షుడవైననీచే
సర్వమును సిద్ధపఱుపఁబడినదా?

చిత్ర—చిత్తము. బేవరయాజ్ఞ యనుల్లంఘనీయము కదా.

ఇంద్రు—శైలూషు లందఱును, వారివారిగ్రంథభాగమును భాగుగఁ
జదివి యభినయించువారేనా!

చిత్ర—మహాప్రభో! నాటకముయొక్కప్రయోగానుకూల్యమునకునాచే
భారము.

ఇంద్రు—(రహస్యముగ) శచీ! త్రిపురసుందరీవేషము వేయుదానితో
మిగుల జాగరూకతతో నుండు మని చెప్పితివా! తెలివితక్కువు
గ నభినయించినయెడల శిక్షింతు నని కూడఁ జెప్పితివా!

శచి—ముమ్మాటికిని జెప్పితిని.

ఇంద్రు—చిత్రవర్ణా! పురుకుత్సుడు వచ్చు వేళ యైనది. కావుననాటక
మారంభ మొనరింపవచ్చును. పోయిసూత్రధారుని పిలువుము.

చిత్ర—చిత్తము. (అని నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

సూర్యు—

గీ. అడుగొ! నారదమునివర్యు ♦ నెడమప్రక్క
తనుమహాతనుదీధితుల్ ♦ దనరుచుండ
గ్రాలుపురుకుత్సుఁ డురుశర ♦ త్కాలమేఘ
సన్నిధిని జెంది వెలిగెడు ♦ నన్నుబోలి.

బృహ—

గీ. ఉన్నతో దారకులభవుఁ ♦ డొక్క డెవఁడొ
దుష్కళంకి యశాగాని స ♦ న్మూర్తు లగుడు

రందలును నారి కేళాగ ♦ మందు నేది

యో యొదవినట్టిదయ్యపు కాయరీతి.

చంద్రు—(తనలో) దుష్కళంకి నని యీముసలిముని న న్నాక్షేపి
చుచున్నాఁడు. ప్రత్యుత్తరమున కిది సమయము గాదు.

ఇంద్రు—(తనలో) ఈమహానుభావునిహృదయఫలకమం దీతారాపతి
చేసినయక్రమము శిలాశాసన మైనదికదా. ఆదిత్యా! పురు
కుత్సుఁడింక నెంతదూరమున నున్నాఁడో చూడుము.

శచి—దేహ మంతటయును కన్నులుగలమీరు చూడక యాతనినిచూ
డుమనెద రేమి?

ఇంద్రు—(తనలో) ఆహా! ఈమె నాపూర్వకృత్యమును దెప్పి పాడు
చుచున్నది!

సూర్యు—పురందరా! నారదపురుకుత్సు లిద్దఱును వచ్చిరి.

(నారదపురుకుత్సులు ప్రవేశించుచున్నారు.)

ఇంద్రు—(లేచి) మహర్షి చంద్రమా! పురందరుఁడు భక్తినముఁడై న
మస్కరించుచున్నాఁడు.

నార—కళ్యాణమస్తు.

ఇంద్రు—వత్సా! పురుకుత్సా! ఈయాచార్యోత్తమునకు ముందుగ న
మస్కరింపుము.

పురు—సురగురూ త్తమా! నమస్కారము.

బృహ—ఇష్టార్థసిద్ధిరస్తు! పురుకుత్సా! (ఇంద్రశచీదేవులను జూపించి)

నీ. వరసుధర్మాధిగతులైన ♦ వారి కిరువు

రకును సాష్టాంగ మొనరింపు ♦ రాజవర్య

రజతగిరిగతగిరిసుతా ♦ రాజశేఖ

రులకు మ్రొక్కెడునలకుమా ♦ రునివిధమున.

(పురుకుత్సుఁడు నమస్కరించుచున్నాఁడు.)

ఇంద్ర—పురుకుత్సా! ఇష్టార్థ సిద్ధిరస్తు! ఆచార్యోత్తమా! పార్వతీపర
మేశ్వరులకుఁ గుమారునివలె నమస్కరించుమనివీనికాహ్వాపించితిరి.

గీ. వీనితండ్రిమాంధాతకు ♦ నేను తండ్రి
వంటివాడ నాతడు భూమి ♦ బాయ నేనె
తండ్రి నౌదును వీనికి ♦ దాపనెంద
మీరువలికినమాటలు ♦ మిథ్యలగునె!

బృహ—పురుకుత్సా!

గీ. అమిత తేజఃప్రశస్తుఁడై ♦ నట్టియతఁడై
సూర్యభగవానుఁడౌదల ♦ సోకమ్రొక్క
మతనికులమునఁబుట్టితి ♦ వయ్య! కశ్య
పునికులమున జయంతుండు ♦ పుట్టినట్లు.

పురు—ఓ ప్రభాకరా! భవదీయవంశజుడగుపురుకుత్సుఁడు నమస్కరించు
చున్నాఁడు.

సూర్య—(తేచి కౌఁగిలించుకొని) వత్సా! చిరాయురస్తు!

గీ. పెద్దవాడను వయసునఁ ♦ బెద్దవాడఁ
దేజమున నస్మదాభసం ♦ దీప్తు నిన్ను
నాకులంబునఁ గాంచి య ♦ నాకులతను
గంటినది స్వభావమె కుల ♦ కర్తలకును.

నార—(తనలో) వయసునఁ బెద్దవాడ ననుచున్నాఁడు. ఆదిత్యు
లందఱును ద్రిదశులే కదా? దంతము లూడుటచే కాదు. ఊ
డగొట్టఁ బడుటచే కాబోలును పెద్దవాడ ననిచెప్పుచున్నాఁడు.

గీ. పద్మబంధుఁడు కువలయ ♦ బాంధవుండు
చక్రవర్తియుఁ జేరనీ ♦ స్థలము వెలుగు
భవ్యతమోచనత్రయ ♦ భరితమైన
మదనసాదనువదనబిం ♦ బంబుకరణి.

ఇంద్రు—పురుకుత్సా! నీవలెనే కువలయపరిపాలకుఁ డైనయాచంద్రునకు నమస్కరింపుము.

పురు—(భయపడి వెనుకకుఁ బోవుచున్నాఁడు.)

బృహ—(తనలో) భీ! రాజా! చండాలునిఁ జూచి దూరమునకుఁ దొలఁగినట్లు తొలఁగుచుంటివే!

పురు—(తనలో) ఓరాజా! నీవు విచిత్రచరిత్రుఁడవు.

గీ. సతియు పతియుఁ గూడినఁ జాల ♦ సౌఖ్య మొనఁగి
విప్రలంభమునను వీల్చి ♦ విప్పి జేయు
దెలమి పరిరంభసౌఖ్యంబు ♦ నిచ్చి విరహ
మునను వేధించు హేమంతు ♦ ననుకరించి.

గీ. మింట నినుఁ గాంచుమాత్రనే ♦ మంటలొదవె
మన్మతోగాత్రములయందు ♦ మనుట యెటులు
నేనునీదరి జేరితి ♦ నిపుడు సింహ
గహ్వరముఁజేరుహస్తీంద్రు ♦ కరణిఁగాఁగ.

(ప్రకాశముగ) ఓకువలయబాంధవా! నమస్కారము.

చంద్రు—ఇష్టార్థసిద్ధిరస్తు!

ఇంద్రు—పురుకుత్సా! ఇటఁగూర్చుండుము.

పురు—చిత్తము (అనికూర్చున్నాఁడు.)

ఇంద్రు—సేవకా! నాటక మారంభించువేళ దాటవచ్చినది. సూత్ర
ధారునిఁ బిలుపుము. (అంతలో సూత్రధారుఁడు ప్రవేశించు
చున్నాఁడు.)

సూత్ర—మహేంద్రా! నమస్కారము. నాటక మారంభించుటకు దే
వరవారియనుజ్ఞ వేడుచుంటిని.

ఇంద్రు—అది యిదివఱకే యియ్యఁబడినది.

సూత్ర—చిత్తము. (నారదుఁడు తుమ్ముచున్నాఁడు.)

అంధ్రు—ఋషిసత్తమా! తాము తుష్కతిరే. నాటకప్రయోగము బాగుగనుండకపోవునేమో! లేక మనము నాటకమును సొంతముగజూచుట సంభవింప దేమో!

సూత్ర—

ఉ ఎవ్వఁడు నిర్గుణుం డగు న ♦ హీనశుభోన్నతసద్గుణాఢ్యుడై
యెవ్వఁడదృశ్యమూర్తి యగు ♦ సృష్టచరాచరవస్తువాసియై
యెవ్వఁడథోక్షజుండునగు ♦ నెప్పుడురొమ్మునఁగాంతఁగట్టి నా
డవ్విభుడాశ్రితార్తిపరి ♦ హర్తయొసంగెడుమీకుమోక్షముల్
(నాంది యైనతర్వాత తెరవంకఁ జూచి)

నటీ! సింగారింఁచుకొనుట పూర్తి యైనయెడల నిటు రమ్ము.

నటి—(ప్రవేశించి) ఆర్యా! నమస్కారము. మీయాజ్ఞను చేయుటకు సిద్ధముగ నున్నాను.

సూత్ర—మహేంద్రునిసన్నిధానమున నిపుడొక నాటకమును బ్రయోగించవలసి యున్నది. త్రిపురసుందరీప్రార్థన మండులకావశ్యకము గాన నెనరింతము.

నటి— } గీ. దుర్గసంరక్షితాశ్రిత ♦ వర్గవిష్ణు
సూత్ర— } నామసంకీర్తననిసర్గ ♦ నవవిలాస
చాకచక్యచలితభర్గ ♦ చరణసేవ

కులమువందనములనుగై ♦ కొనుముతల్లి.

(పాడుచుండగ తెరయెత్తిన నాలయములో నర్మద ప్రతిమవలె బ్రవేశించుచున్నది.)

పురు—(తనలో) ఏమిది! ఏమిది! ఏమిది! నాప్రాణవల్లభ యైననర్మదా యేమి! హా! నర్మదవలెనే కాన్పించుచున్నది. (లేచి తొట్రుపాటుతో) అయ్యయ్యో! నర్మదయే కాబోలును! ఆహా! ఇచట కెట్లు వచ్చెనో కదా! ఛీ! నర్మద కాదేమో!

గీ. మృత్యువాతను బడినట్టె ♦ యెగిరిపోవు
నర్మదను నేను తిరిగి గా ♦ నంగ.గలనె?
అగ్ని దేవుడు గ్రహించు ♦ నాహుతితతి
తిరిగి గ్రహించుపలేనట్టి ♦ తీరు గాగ.

సూత్ర—క. మాతా! శీతాద్రినుసం
జాతా! స్థితాంబకజల ♦ జాతా! పూత
ఖ్యాతనుగుణసంఘాతా!
నాతాపము దీర్పుము భృత ♦ నతజనజాతా!

పురు—(తనలో) ఆహాహా! నాబహిఃప్రాణ మైనయురగలోకనివాసినియే
మో కదా.

గీ. ఎంజిపోయినయీగాత్ర ♦ మెట్లుపులక
రించు? నర్మదయేగాని ♦ యెడల నిష్ఠ
దుష్టతప్తభూభాగమం ♦ దొదవు నెట్టి
లలశిలీంధ్రా? మేఘోద ♦ యమునఁగాక?.

ఛీ! పురుకుత్సా! భ్రమపడుచుంటివేమో! గర్జారవమునంగాని శి
లీంధ్రములు మొలక లెత్తునా? అయినను ప్రకృతవిరుద్ధ మేమి
యు లే దనుకొనెదను.

గీ. తనకు సమ్మకమైస్తవై ♦ ద్యవరుఁ గాంచు
తోడనేరోగి కినుమొత ♦ తొట్టుపాటు
తగ్గి కాసంతయారోగ్య ♦ దశయు వచ్చు
మందు పేయలేదనువెట్టి ♦ మాట యేల?

కావున నిశ్చయముగ నీమె నర్మద యనుకొనెదను. ఈమె యె
వ్వరని యెవరినైన నడిగినఁగాని యీమె నాకాంతయే యని ప
లవరించినఁగాని వీరందఱు నన్నుజూచి నవ్వుదురేమో? అయిన
మొక రేమనుకొందురో యని సంకోచపడుట కవకాశ, మీయఁద

గినయవస్థలో లేనైతిని. ఆహా! నాయవస్థ దినదినప్రవర్ధమాన మగునన్ని పాతరోగియవస్థవలె నున్నది కదా.

గీ. ఈమె యెవ రన దోషమే? ♦ యింద్రు నడుగు
వాడ; తుదను ప్రాణంబులే ♦ వీడనున్న
పాంథుఁ డొకపండు గాంచి యా ♦ వనమువాని
దానివెల యెంత యనినచో ♦ దైన్య మగునె.

పండు నాకొఁగ మనిన దైన్య మగు నటువలె ఈమె నాకు నుఖప్రదాయిని గనుక నా కిష్టింపు మని యింద్రు నడిగిన దైన్య మగునుగాని యీమె యెవ్వరని యడిగిన బాధ లే దనుకొ నెదను.

ఇంద్రు—పురుకుత్సా! గాలిచే కొట్టుకొనుకేతనమువలె నేల యట్లు సంభ్రమించుచుంటివి?

పురు—(చేతులు జోడించుకొని) అయ్యా! ఈతిపురనుందరీవేష మభి నయించెడు వార లెవరో నే నడిగిన నన్ను మన్నింతురుగాక.

ఇంద్రు—(నవ్వుచు) సూత్రధారు నడుగవలసినమాట నన్నడుగుచుంటి వేమి?

పురు—దేవా! తుమింపుము. సూత్రధారు నడుగవచ్చునా?

ఇంద్రు—ఎందులకు నీకంత తొందర! (అపవారించి) దేవీ! చూచితి వా! పురుకుత్సునివికారము.

నార—(తనలో) ఆహా! అంతతొందర యెందులకని సహస్రాక్షుఁ డా త్నేపించుచున్నాఁడా! రెండుయామములరాత్రి యుండగనె వడి వడిగపోయి మునికొంప దీసినప్పు డీశాంత మితని కెక్కడఁ బో యెనో!

పురు—ఓసూత్రధారా! నర్మదావేష మభినయించువా రెవరు? (అందఱునవ్వుచున్నారు.)

సూత్ర—రాజేంద్రా! ఇచట నర్మదావేషము లేదే!

పురు—(సూత్రధారుని చేతులఁ బట్టుకొని) నర్మదావేషము గాక య
ధార్థమైననర్మదయే కద!

సూత్ర—రాజా! మీయభిప్రాయము నాకు తెలియ కున్నది.

పురు—(తనలో) ఒడలు తెలియక నాయభిప్రాయమే నే నెఱుగనప్పు
డు నాయభిప్రాయము వీనికి తెలియకపోవుట వింత గాదు.
(ప్రకాశముగా) అయ్యా! త్రిపురసుందరీవేష మభినయించువా
రెవరు?

సూత్ర—అయ్యా! క్షమింపుము. అట్లుచెప్పట సామాజికశాసనమున
కు విరోధము. అయినను తాము రాజేంద్రు లాజ్ఞాపించితిరి
కాన—

ఇంద్రు—ఏమీ! సూత్రధారా! విశ్వకర్మచే నిర్మింపఁబడిన బంగరు బా
మ్మ కాదా?

సూత్ర—చిత్తము. ఆసంగతియే మనవి చేసికొనఁబోవు చున్నాను.

పురు—విశ్వకర్మచే నిర్మింపఁబడినబంగరుబామ్మయూ యిది! (తనలో) నా
దియు బంగరుబామ్మయే కదా. అయిన నది విశ్వకర్మచేగాక వి
శ్వకర్మచే నిర్మింపఁబడినది. ఓహో! విశ్వకర్మా! సృష్టికర్త
సామర్థ్యముకంటె నీసామర్థ్యమే యెక్కువ గనున్నది.

గీ. అన్నివిధముల సారూప్య ♦ మందినట్టి

ఘటములను జేయజాలఁ డా ♦ కంజభవ్రుడు

నాతి నర్మదప్రతిబింబ ♦ మై తనర్పు

ప్రతిమనిర్మించునీ కివే ♦ వందనములు.

అయ్యా! నర్మద యని యెంతగా బ్రమసితిని! చిట్టచివరకు బా
మ్మను జూచి నర్మద యని సంతసింపవలసివచ్చెను. నిజమైననర్మ
దనుగాంచి నుఖించుమహాభాగ్యమునాకీజన్మమందు లేదుకదా.

గీ. బొమ్మ నీక్షించి నాముద్దు * గుమ్మ యంచు
నెంచి చివరకు పండ్లిగి * లించినాడ
నెండమావులనీ రంచు * నెంచి యురికి
చతికిలంబడుదాహాపీ * డితునికరణి.

ఆహా! ఆప్రతిమ యెంత దివ్యదర్శన మిచ్చుచున్నది. సృష్టించిన
విశ్వకర్మయైనను నిది ప్రతిమగాక ఆప్రతిమకళాకలితయైనకాం
తయని భ్రమపడవలసిన ట్లున్నది.

బృహ—రాజేంద్రా! మఱచిపోయినవిద్యను తిరిగి యాకర్షించువాని
వలెనంత యస్తిమితముగ నుంటివేమి?

చంద్రు—(తనలో) తరలిపోయినభార్యను తిరిగి తెచ్చుకొన్ననీకంటి క
ట్టులేయుండును.

పురు—మఱచిపోలేదు. మరచిపోవుట కవకాశము లేదు. తిరిగి తె
చ్చుకొనుట కసలే లేదు.

ఇంద్రు—(నవ్వుచు) రాజా! ఏమైన కథ పొడుచుచుంటివా?

పురు—నేను కథపొడుచుట లేదు గాని, ఈప్రతిమ నాకన్నులను పొడు
చుచున్న దని చెప్పిన మీ కందఱకు కథగ నుండునుకద. మ
హేంద్రా! ఇది యథార్థమైనప్రతిమయేనా?

ఇంద్రు—నీ వాలోచించుకొనరాదా? మాటలు గాని యభినయము
గాని దేనియొక్కప్రయోగము నవసరము లేనిపాత్రను కనుపఱ
చుటకు ప్రతిమ చాలదా? యథార్థమగునా యని ఇన్నిమాటలు
లడిగెద వేల?

పురు—మహేంద్రా! నే నింద్రజాలమునఁ బడియుంటినికదా. ఇంక సి
గ్గువిడిచి చెప్పెదను. ఉరగలోకమందు వరించి భూలోకంబున
పరిరంభసౌఖ్య మొందుచుండఁగఁ గోలుపోయిననాకాంతాశ్రి
రత్న మగునర్మదయే యని నన్ను భ్రమింపఁజేయుచున్నట్లు

బంగరుబొమ్మను సమీపించి కనులారఁజూచుటకు సెలవైనంగుఁడు.

ఇంద్రు—శచీ! అంగీకరింపవచ్చునా?

శచి—కానిమ్ము. (పురుకుత్సుఁడు తొట్టుపాటుతోఁ బ్రతిమను సమీపించుచున్నాఁడు.)

చంద్రు—రాజేంద్రా! చేతితో నంటకూడదు నుమా!

పురు—గీ. అమితదూరంబునం దుండి ♦ కుముదవల్లి
నీవు కరముల నంటి గి ♦ ల్గింత లిడఁగ
మంచిదయ్యెనే? బొమ్మనే ♦ గాంచి యంట
దోస మగునె? తప్పెఱుఁగుట ♦ దుర్లభంబు.

బృహ—(తనలో) భద్రీ! రాజేంద్రా! ఆసీచుని త్రిపురారివలె శూలమునఁబొడిచితివి.

సూత్ర—ఓపురుకుత్సా! రాజేంద్రా! త్రిపురసుందరి నేనిచ్చట ప్రార్థించుచుండ మీరేలవచ్చితిరి.

పురు—ఓసూత్రధారా! నీ వెందులకు వచ్చితివి?

సూత్ర—దేవీకటాక్షముం గోరి ప్రార్థింప వచ్చితిని.

పురు—నేనును దేవీకటాక్షముం గోరియే ప్రార్థింప వచ్చితిని.

సూత్ర—నాటకరంగస్థలమున కితరులు రాఁగూడదు. రాజేంద్రా! మానాటకమున కేల యభ్యంతరము కలిగించెదరు?

పురు—అభ్యంతర మేమియు లేదు. ఈత్రిపురసుందరి—కాదు. —ఈత్రిలోకసుందరిని ప్రార్థించుటకు వచ్చిననన్ను మీనాటకములోని మఱియొక వేషధారిగా భావించుము.

శచి—(నవ్వుచు) మహేంద్రా! కాంతలను స్వాధీనపఱుచుకొనుటకుఁ బురుషు లెన్నియసందర్భవేషముల నైనవేయుదురునుమా!

ఇంద్రు—(తలపంకించి యుస్సురనుచుఁదనలో) ఆహా! శచి యహల్యావృత్తాంతమునే తిరిగి యుద్ఘాటించుచున్నది.

గీ. పతులదు శ్చేష్టల కసూయ ♦ పడుచు నుడుకు
సతులనాలుకకొన తమ ♦ పతుల నంట
గుట్టుమాట లాడఁగఁదగు ♦ నట్టియదను
కొఱకు వేచియుండును తేలు ♦ కొండివలెను.

బృహ—(తనలో)

గీ. శచిచుదుకుమాటచే నెచ్చి ♦ జంభవైరి
కనులు కొలుకులఁ గెంపులు ♦ గ్రమ్మఁ గాఁగిలు
ఖరకరోజ్వలకిరణవి ♦ కాసమృదుల
తరుణ శోణసహస్రప ♦ త్రములకరణి.

ఇంద్రు—నాటక మారంభింపకుండఁగనే ప్రయత్నమునకు విఘ్నము
కలిగినది. కావునసూత్రధారా! మీరు పొండు.

సూత్ర—చిత్తము.

పురు—అయ్యా! వద్దు. వద్దు. ఈబంగరుబొమ్మకూడనీనాటకపాత్రలలో
నెకటి గనుకదీనిని వారుతీసికొనిపోవుదురేమో! కఠిన్మృత్యుంపుము.

ఇంద్రు—అది యిక్కడనే యుండును. మీరు పొండు. (సూత్రధారుఁ
డు మొదలగువారు పోవుచున్నారు.)

పురు—గీ. పరమసంతోష మొనఁగిన ♦ పడఁతిఁ బాసి
పడఁతిరూపంబుఁ గని గుండె ♦ బాదుకొంటి
ఖ్యాతబిరుదాళి నెనఁగిన ♦ కత్తి బోవ
నెరను గని యేడ్పురణశూర ♦ వరునికరణి.

ఆహా! ఎంతనిర్భాగ్యుడను! అపూర్వసౌందర్యవతి యగుకాం
తాశిరోమణిని బాసి వలవల నేడువవలసి వచ్చెను. ఛీ! ఇక
బ్రతుకేల? బ్రతికియుండి యేమియనుభవింపఁగలను?

గీ. కాంత నను వీడిపోయిన ♦ కారణమున
నెడలిశక్తులు సర్వంబు ♦ నుడిగిపోయె.

దారుపున నున్న జ్వాలిక * తరలి పోవ
వట్టిమసికట్టె మిగిలిన * భాతి గాఁగ.

ఇంద్రు—[తనలో]

గీ. ప్రాణమునకంటె నెక్కువ * పడఁతిఁ బాసి
భామరూపంబుఁ గనియెడ్చు * వాడతండు
గౌతమునినాల్చిదై నయా * రాతిబొమ్మ
నేనుచూచిన ముక్తియింత * యెట్లు నేమొ?

పురు—ఓహూ! ప్రియసఖ! నర్మదా! అయ్యో! యథార్థమైన నర్మ
దకు నేను దూర మైతినిగదా. బొమ్మతో నేడువలసి వచ్చె
ను. ఎంతప్రారబ్ధము! ఏమీ! ప్రారబ్ధ మేమున్నది? ఈప్రతిమను
జూచుటయైన కొంత యదృష్టమే యనుకొనెదను.

గీ. కాంతబాసినవలవంత * గ్రమ్ముచిత్త
మందు ప్రతిమావిలోకనా * నంద మొదవి
సుఖముదుఃఖంబునేకమై * సౌబగుఁగాంచె
నెండయును వాన యేకమై * యెసఁగునట్లు.

ఇంద్రు—సుఖదుఃఖములయొక్కయొక కాలికసమావేశము పురుకుత్సుని
యం దెంతవింతగ శోభించుచున్నది.

గీ. కనులు వర్షించుఁ మోము వి * కాసమొందు;
నెడలు స్తంభించు! గాత్రమం * దొదపు చెమట;
యక్షిగతనీరవాహిని * యైనయంత్ర
జనితరత్న ప్రతిమకట్లు * సముచితముగ.

పురు—మహేంద్రా! జీవనవంతుండనైన నన్ను బొమ్మగఁ జెప్పుచుంటివి.
నాజీవనమునకు జీవనమైననర్మదనుగూడనీవేబొమ్మగఁ జేసితివా?

గీ. అంత కింతయ్యె ననుచు దై * న్యంబు కొంత,
దుఃఖశాంతికినేదియో * దొరకె నంచు

దైర్య మొక కొంత, గ్రమ్మగాఁ ♦ దనరుజిత్తు
మర్ధసంగ్రస్త చంద్రగ్ర ♦ హాణముభంగి.

బృహ—(తనలో) ఆమూర్ఖునే తిరిగి తలఁచుచుంటివా!

పురు—గీ. ప్రతిమ నంటుకోరిక ముందు ♦ పంక, కడలు
వెనుకకును, లాగ మది నడు ♦ మను గలంగె
తూళ్ళయాస ముందునకును ♦ గాళ్ళనాచు
వెనుక లాగ స్రుక్కెడుహంస ♦ విధముగాఁగ.

ఆహా! పరమేశ్వరుడా? ఎంతయిక్కట్టు నొందింపఁజేసితివి! ఆ
యినను నిన్నన నేల?

ఆ. భయము, సిగ్గు, నెనరు, ♦ బలుశంక, సంభ్రమం
బాళ, సంతనంబు ♦ లన్ని కలసి
చిత్రగతిని గ్రమ్మె ♦ చింతార్ద్రమౌ మది
జలదగతసురేంద్ర ♦ చాపమట్లు.

ఆహా! సర్మదా! త్రిలోకసుందరీ! ఎచ్చటికిఁ బోయితివి? నిన్ను
విడిచినేను బ్రతుకఁగలనా?

గీ. పడతిపై నిరాశ ♦ ప్రాణాళిబై కీడ్వ
ప్రతిమఁ జూచుకోర్కె ♦ వాని క్రింద
వైపులాగ నడుమ ♦ పరగ స్తంభించె చి
దంబరేశ్వరునివి ♦ ధంబుగాఁగ.

నూర్య—(తనలో)

గీ. పడతి యెదుర నున్న ♦ ప్రతిమగా భ్రమపడి
యింత కొట్టుకొనుచు ♦ నేడ్చు నితఁడు
సుఖము చిక్క నేమి? ♦ సుఖమంచు నెఱుంగక
బ్రమయునరునిపాట్ల ♦ పార మగును.

ఇంద్రు—పురుకుత్సా! అనవసరముగ నాటకమునకు విఘ్న మొనరించుటయే గాక నీవంతచే మాకుఁగూడ సంతాపము కలుగఁజేయు చుంటివి. ఇటు రమ్ము చాలు. ఆహా! విచిత్రచరిత్రుఁడవు!

పురు—మహేంద్రా! క్షమింపుము నేనువిచిత్రచరిత్రుఁడ.

ఉ. ఎట్టులొసఁప్పలోకమున ♦ కేగి వెలందుక నెట్లొ చూచి నే
నెట్టులొధాత్రిఁ జేరి మఱి ♦ యెట్టులొ దానిని గొఁగిలింపఁ దా
నెట్టులొపోయె నెచ్చటకొ ♦ యెట్టుల బొమ్మను చూడనయ్యెనో
ఎట్టులుముందు కాఁగలదొ ♦ యిన్నిటికంటె విచిత్ర మేమగున్!
(పురుకుత్సుఁడు ప్రతిమయెదుట రెండుమూఁడుసార్లు నటునిటు
తిరుగుచున్నాఁడు)

ఆహా! ఏమిది!

ఆ. ఎదుర నున్ననైన ♦ విటుప్రక్క, నటుప్రక్క—
నున్ననన్నెజూచు ♦ చున్నయట్లు
కానుపించకుంట ♦ నే నిది ప్రతిమ గా
దంచు నెంచెదను య ♦ ధార్థముగను.

(కొంచెము సమీపించి)

ఆ. ఆముఖంబునుండి ♦ యంభోజవాసన
వచ్చుచుంట నద్ది ♦ ప్రతిమ గాదు
చేతఁ జేయఁబడిన ♦ మాతఫలంబున
కెటులుసౌరభంబు ♦ ఘటనపడును!

ఇంద్రు—(తనలో) ఆహా! ఇతఁడు ప్రతిమ కాదని నిశ్చయించుకొనుచు
న్నాఁడుకదా (ప్రకాశముగా) పురుకుత్సా! వెనుక వదలినభ్ర
మను తిరిగి గ్రహించుచుంటివా? శిరోజములందలికమలముల
యొక్కగంధమును ఆస్యాంభోజగంధ మని భ్రమపడుచుంటివా?

పురు—చింతచే మతిపోయినవాడ నైనను నేను భ్రమపడుట లేదను
కొనెదను.

గీ. ఊర్పుతావియె కాకున్న ♦ నువిదచనుల
నడిమిపైట సుంతచలింప ♦ బడుట యెట్లు
ప్రసవమంజరులను గప్పు ♦ పండుటాకు
చిటుతగాలిని గదలిన ♦ చెన్నుమీఱ.

శచి—పురుకుత్సా! ఎంతవెట్టివాడవు. జుర్రూమారుతమువలె నెదు
రనీవు మాటలాడుచుండఁగా—

పురు—తల్లీ! భ్రమపడితిని క్షమింపుము. (ఆలోచించి) అయ్యో! ప్ర
తిమగాదు.

గీ. తొంగలిచెడురెప్పల ♦ తుదలయందు
బాష్పకణములు నిలిచెను ♦ ప్రతిమ గాదు
మించుతామరరేకుల ♦ మీఁదఁ దేనె
మంచుకణములు భాసించు ♦ మాడ్కిఁగాఁగ.

ఇంద్రు—పురుకుత్సా! ఎంతవెట్టివాడవు. దానికనులు ప్రశస్తమైనమ
ణులచే నిర్మింపఁబడినవి. అమూల్యమణులు నీరుగమ్ముట సహ
జమేకద! అదిగాక చంద్రుఁడు సమీపమం దుండుటచే చంద్ర
కాంతమణిచే చేయఁబడినతెల్లగుడ్డు స్రవించు చున్నది. చం
ద్రా! యీరాజచంద్రునిభ్రమకు నీవు కారణ మైతివి గనుక నీ
వీపాటికి నీలోకమునకేగి సుఖింపుము.

చంద్ర—(నవ్వుచు) చిత్తము (అనినిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

బృహ—(తనలో) ఇక్కడిపీడ వదలినది (ప్రకాశముగా) మహేంద్రా!
నేనును పోయెదను. సెలవిమ్ము.

ఇంద్రు—అచార్యోత్తమా! నమస్కారము.

బృహ—కళ్యాణమస్తు (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

సూర్య—నాటకమునకు విఘాతము తటస్థమైనది. నేనును బోయెదను.

ఇంద్ర—శ్రమయిచ్చినందులకు మన్నింపుము.

సూర్య—(పోవుచున్నాడు)

మహా—ఓ హేమా! చిత్తమా!

ఆ. ప్రతిమయంచు నిపుడు ♦ పడతియగు చప్పుడు
భ్రమకు సత్యమునకు ♦ బరగనడుమ
గొట్టుకొంచు బాధ ♦ బిట్టొందు దయ్యయో!
పుట్టుకీలాడుబాతి ♦ బోలుచుండి.

ప్రతిమ యగునో కాదో యనుసంశయమును బాపుకొనుటకు
ను సుఖపడుటకును నా కొకయుషాయము దోచుచున్నది.

గీ. దానిచరణాంబుజాబుల ♦ పైని శిరము
భట్టమని కొట్టుకొన్నచో ♦ బ్రతిమయైత
తల పగులును బాధలు దీరు ♦ లలి సుఖంతుఁ
బ్రతిమ గాకున్న సుఖము చె ♦ ప్పంగ వశమె?
(కిరీటము దీసి చేతఁ బట్టుకొని) ఆహా! నర్మదా!

గీ. రతినిగలిగినబడలిక ♦ ప్రాళి నీదు
చనులఁ దలగ్రుచ్చి నిద్రించి ♦ సౌఖ్య మొందఁ
దగిననేను నీప్రతిమపా ♦ దముల నాదు
తలనుగలరక్తమున నయ్యో! ♦ తడుపవలసె.

హర హరా! (అని తలఁగొట్టుకొన యత్నించుచున్నాడు.)

ఇంద్ర—(రాజుచేతినిబట్టుకొని) నారదమునీంద్రా! తాము నాయం ద
సుగ్రహించియీతనినివెంటనే భూలోకమునకు తీసుకొనిపోవ్ము.

(అప్పుడు నారదుడు రాజుచేతిని బట్టుకొని తీసుకొనిపోవుచున్నాడు.)

పురు—అయ్యో! మునీశ్వరా! ప్రతిమ నింకొకసారి చూడనిమ్ము. శి
వశివా! శివ శివా! (అని క్రిందికి పోవుచున్నాడు) (అప్పుడును

ర్మదగుండెలు కొట్టుకొనుచు దేవళములోనుంచి యివతలకు వచ్చి యింద్రునిపాదములమీఁదఁ బడుచున్నది)

నర్మ—అయ్యో! నాకాంతునితో నన్నఁగూడ భూలోకమునకుఁ బంప లేకపోయితివా? పంపుదువని కొండంతయాశ పెట్టికొంటిని. నా కిఁకనాతనితో సమావేశము స్థిరముగఁ గలుగునుగదా, యను ధైర్యముచేత నింతకష్టమునకు నోర్చితిని. నాకాంతుఁడు నాయె దుటనంతబాధ పడెనో అంతకు రెండురెట్లుబాధ నేనును లోప లఁ బొందితిని. నీవు నన్ను శిక్షింతు వను భయముచేతను, ఇంక నాదురవస్థ తీఱఁగలదనునమ్మకముతోను నంతబాధయు నోర్చితిని. నాకష్ట మంతయు వృథ యయ్యెను. ఉరగలోకమున నే నుండ నక్కడ వానితోనెకసారి యెడబాటు నొందితిని. భూ లోకమున నాతని గొఁగిలిచుటకు యత్నింప నక్కడ రెండవ సారి యెడబాటు నొందితిని. ఇదిమూడవసారి. మీసన్నిధిని నా కే విపత్తు రావలసినదికాదు. ఒడలు మండుచున్నది. నోటిపేట మాట రాకున్నది. అయ్యో! తల్లీ! నీ నైన నీభర్తతోఁ జెప్పుము. ఆఁడుదానవు నీకు తెలియని దేదియు లేదు. నీనైన నన్ను కటాక్షింపుము. ఓతల్లీ! ఓతండ్రీ! నాకు పురుకుత్సనిద ర్శనము కలుగఁజేసెదరా! నన్ను ప్రాణత్యాగము చేయు మనె దరా! అయ్యో! నాధా! పురుకుత్సా! మందభాగ్య నైననాకొ టకు నీకెంతదుఃఖము తటస్థించెను! (అని యేడ్చుచున్నది.)

ఇంద్రు—నర్మదా! అధైర్యపడకు. నీకు పురుకుత్సనియెడలఁ గల ప్రేమ యెంతయో యిదివఱకెఱుగుదుము గాని పురుకుత్సనికిని యందుగల ప్రేమ యెంతయో మాకు తెలియకపోవుటచే నీ చిత్రచరిత్రను నడిపించవలసివచ్చినది. నీ వదృష్టవంతురాలవు. తగుసమయ మాలోచించినిన్ను భూలోకమునకు పంపెదను.

చారపడవలదు. యథార్థముగ నీవు సుఖంఁగలవు. ప్రొద్దు పోయినది. శ్రమ పడితివి. లోనికి పొమ్ము.

శచి—నర్మదా? జడువకుము. నీమనోభీష్టము నెఱవేఱును.

నర్మ—నేను నిశ్చయముగ ధైర్యమున నుండవచ్చునా!

(ఇందు) శచి) అవశ్య ముండుము.

నర్మ—నాకు సెలవు దయచేయుఁడు.

ఇంద్రు—వెళ్ళుము. (నర్మద నిష్క్రమించుచున్నది)

ఇంద్రు—శచీ! పురుకుత్సునిప్రేమ యెట్టిదో కనిపెట్టితివా! నర్మదయొక్కప్రేమ యెక్కువని నాతో పంతము వైచితివికదా. ఇప్పుడు సంతృప్తిపడితివా!

శచి—పురుకుత్సునిమాటలను విని యతనిప్రేమయే యెక్కువని మీరు భ్రమపడితిరా! చాలు. పరమగంభీరమైన ప్రేమ యెప్పుడును మాటలచే వెల్లడింపఁబడునది కాదని మీరెఱుఁగరా!

ఇంద్రు—కావున నీవే గెలిచితివా? అందులకునాకును సమ్మతమే దేవీ! మిక్కిలి ప్రొద్దు పోయినది. ఇక పోయి శయనింతము. (శచిని కౌఁగిలించుకొని.)

గీ. నీదుసౌందర్యవిభవంబు ♦ నిశ్చలముగఁ
గాంచఁ గనులు సహస్రంబు ♦ గలిగినటులు
గాఢపరిరంభసౌఖ్యంబు ♦ గాంచుటకును
బాహువులుగూడ వేయిగా ♦ వలసె నాకు.

శచి—అది యెంతవని మీరు తలఁచుకొనినయెడల మఱియొకయేమునియైనను కటాక్షింపఁగలఁడు,

[అని యింద్రుని నిష్క్రమించుచున్నారు.]

చతుర్థాంకము సంపూర్ణము.

నర్తదాపురుకుత్సీయము.

పంచమాంకము

రంగము—పురుకుత్సునిరాజమందిరము.

(ముందు విదూషకుఁడును, వెనుకకళ్యాణియు, ప్రవేశించుచున్నారు.)

విదూ—అంతకంటె నే నెఱుంగను. ఎఱగినను చెప్పఁదలచుకోలేదు.

ఎవరికిచెప్పినను నీకుమాత్రము చెప్పఁదలచుకోలేదు. నీకు చెప్పినను, నీవు మఱెవ్వరితోడను చెప్పఁగూడదు. ఎవరితోఁజెప్పినను, నేనుచెప్పినట్లుమాత్ర మెవరికిని దెలియఁగూడదు. అట్లు చెప్పినను రాజుగారితో మాత్రము చెప్పగూడదు. రాజుగారితో చెప్పినను ఇప్పు డాయనకుఁ గలిగినతాపజ్వరము నివర్తించినవిమ్మట చెప్పవచ్చును. అప్పుడైనను దేవిగారిసన్నిధిని చెప్పఁగూడదు, ఇక నేను పోయెదను. (అనిపోవుచుండఁగా.)

కళ్యా—[కూడఁబోవుచు] అయ్యా! పోవద్దు.

విదూ—ఛీ! అవతలకు పొమ్ము. కలకంఠమును కాకి వెంబడించినట్లు

నీవు నన్ను విడువకున్నా వేమి!

కళ్యా—అయ్యా! మీకంఠధ్వనిని సంపూర్ణముగా వినుటకే కూడ వచ్చుచుంటిని.

విదూ—హాహా! (అనినవ్వుచు) కట్టిదెబ్బ దినుటకు కాదుగదా.

కళ్యా—అయ్యా! తాము పూజ్యులు ఆడుదానిని కొట్టుదురా (అని కట్టనువట్టుకొనుచున్నది.)

విదూ—కట్టను వదలుము.

కళ్యా—వదలెదనుగాని కూర్చుండుము.

విదూ—సరే (అని యిద్దఱును కూర్చున్నారు.)

కళ్యా—అయ్యా! మనరాజుగారి కీతాపజ్వర మెందులకు గలిగినదో.

విదూ—నైర్గులు బాగుపడుటకు—జాతకభాగమందు నైద్యులయొక్క వాహనభాగ్యాధిపతులకును, గొప్పవారి రోగాధిపతులకును షర మమిత్రత యని యెఱుగెవా!

కళ్యా—అలాగున కాదు. ఎటువంటినైద్యుడు వచ్చినను వారియొద్ద నాపథముపుచ్చుకొనుట లేదు. సరేకదా, దర్శనమైన నియ్యక నిరాకరించుచున్నాడు. ఈవ్యాధితన కిష్ట మగునట్లు చేయునంత టినిస్పృహకు కారణ మేమైయుండును?

విదూ—తుపాను రాబోవుటకుముందు సముద్రము నిశ్చలముగ నుండు ననుసంగతి నీ వెఱుగెవా!

కళ్యా—విప్రవర్యా! అయిన నేమి?

విదూ—అఖండమైనసంతోషము రాబోవుటకు ముందు కొన్నికొన్ని ప్రకృతులకు నత్యంతమైననిరాశ కలుగును.

కళ్యా—విప్రవర్యా! ఈమహారాజునకు మనోవ్యాధియేనా?

విదూ—కళ్యాణి! నీవు జెట్టిపోతు నెప్పుడైనఁ జూచితివా?

కళ్యా—జెట్టిపో తనగా నాడుదానిని చూచినప్పటికి నీవలె పారిపోవు స్వభావము కలదేకదా.

విదూ—అదే కాదు దగ్గఱకు వచ్చినయెడల నిట్లుతోకతోఁ గొట్టు స్వభావముకలది కూడను. [అని కట్ట యెత్తుచున్నాడు.]

కళ్యా—అయ్యా! ఊమింపుము. జెట్టిపోతుప్రశంస నెందులకు చేసితిరో
చెప్పెదరా!

విదూ—రాజుగారివ్యాధి యట్టిస్థితిగ నె యున్నది.

కళ్యా—ఎఱులు!

విదూ—జెట్టిపోతునందు తామ్రపాములక్షణములు కొన్నియు ఇతర
జాతిపాములక్షణములు కొన్నియు కలసి యుండునుగదా.

కళ్యా—అఖండసంతోష మానన్న మైనది గనుక నింతచింత కలిగివ
దని తాము సెలవిచ్చితిరే! అది యేదై యుండును?

విదూ—భోజనవేళ మైనప్పుడు కడుపు మండుచుండరా? ఇంక నేను
పోవలెను. (అని పోవుచున్నాడు)

కళ్యా—నేనుమిమ్ము నదలను. (అనిచేతులు గట్టిగబట్టుకొనుచున్నది.)

విదూ—ఓదేవీ! ఓదేవీ! ఈపెనుభూతమునుండి నన్ను కాపాడుము.
(అప్పుడు సుమతి ప్రవేశించుచున్నది!)

సుమతి—ఏమి! బ్రాహ్మణోత్తమా! ఆడుదానిచేతిలో గిజగిజకొట్టు
కొనుచున్నావు.

విదూ—మారాజుగారివంటివాడే గిజగిజ కొట్టుకొని వ్యాధిగ్రస్తుడు
కాగా ఇంక నామాటెంత?

సుమ—(తత్తరముతో అపవారించి)

కళ్యాణీ! రహస్య మేమైన వెల్లడించినాడా?

కళ్యా—నర్మద, మణియుంగరము. ఈరెండుమాటలు తప్పమతేమియు
జెప్పలేదు. చిట్టుతట్టను ముందు బెట్టి మలపగేదెను పాలుపితు
కువిధమున తినుట కేమైన నీతనిముందుఁ బడవై చినయెడల నీర
హస్యము మనము గ్రహింపవచ్చు ననుకొనెదను. నేను పోయి
ఫలములను తెచ్చెదను. (అని పోవుచున్నది.)

సుమ—[తనలో] నేను మాటలాడించి చూచెదను. [ప్రకాశముగా]
విప్రశేఖరా! నీవు కాళి కెప్పుడైన పోయితివా?

విదూ—మీమామగారు కాలముచేసినప్పుడు.

సుమ—చాలుచాలు. అంతటితో నూటకుండుము. ఆకాశగంగ యెచ్చ
ట పుట్టి యెచ్చటకు వచ్చి యెక్కడకు పోయెనో యెటుగ
దువా?

కళ్యా—[ప్రవేశించి] అయ్యా! ఈఫలములను తీసుకొండు.

విదూ—అహా! [అనినవ్వుచు] కళ్యాణీ! నామనస్సువంటి ఫలములనే
యిచ్చితివి. [అనివానివలకచూచుచు] అమ్మా! ఆకాశగంగ స్వ
ర్గలోకమందు పుట్టి, రాజశేఖరునిచే తలపై పెట్టుకొనఁబడి,
యంతట భూలోకమునకు వచ్చి, తరువాత పాతాళలోకము
నకు బోయెను.

సుమ—నర్మదయో?

విదూ—[తలవంచుకొని పరధ్యానముగా] ఉరగలోకమున బుట్టి, భూ
లోకమునకు వచ్చి మనరాజశేఖరునిచే కౌగిలించుకొనఁబడి,
తరువాత రాక్షసునిచే నూర్చుకోకమున కెత్తుకొని పోఁబడెను.
(అనిచెప్పి వ్రేలు కరుచుకొనుచున్నాఁడు.)

సుమ—(అపవారించి) కళ్యాణీ! ఇతఁడు చెప్పినమాటలు అసందర్భము
లుగ నున్నను నితరవైఖరి చూడగ యథార్థమని తోచుచు
న్నది.

విదూ—(తనలో) అయ్యో. కోపమున మగనిచెవులను నులుమబోయి
న వీరపతివ్రతచంకనున్నపిల్ల దబాలున క్రింద పడినట్లు ఆకలిచే
నీఫలముల నెలుచుదృష్టి నుండగ నీరహస్యము బయలైనది.
ఇక నిక్కడ నుండఁగూడదు. (ప్రకాశముగా) అమ్మా! నేను
రాజుగారియొద్దకుఁ బోవలెను. సెలవిమ్ము.

సుమ—రాజుగారిపుడే పథ్యము పుచ్చుకొన్నారు.

కళ్యా—అమ్మా! భోజనముకూడ నైనది. నేను చూచి వచ్చినాను.

సుమ—సీవు పోయి యాయనను జాగ్రత్తగ పట్టుకొని తీసుకొనిరమ్ము.

కళ్యా—చిత్తము (అని పోవుచున్నది.)

సుమ—విప్రవర్యా! తనయిష్టమున్న కాంతతో తా ననుభవింపక ననవ
సరముగ నీమనఃభేదమును నీదేహవ్యాధియు రాజుగారెందులకు
పెట్టుకోవలెను.

విదూ—అమ్మా! ఇక దాపరికమెందులకు! ఆతనిలో శుంతమాత్రము
నులేదు. ఆకాంత యీభూలోకములోనే లేదు. మఱి యెచ్చట
గూడచున్నట్లు లేదు. ఆమాదిరి ప్రతిమమాత్ర మొక్క టింద్రు
నికచ్చేరీలో నున్న దని రాజుగారు నాతో నీమధ్యనే చెప్పినా
రు. ఆప్రతిమను చూచుకోరికయే ప్రాణసంరక్షణమందు విరక్తి
ని గలిగించుచున్నది. రాజుగారు కళ్యాణి నానుకొని వచ్చుచు
న్నారు. ఆహా! ఏనుగుయెత్తుబడినదిగదా!

(రాజును కళ్యాణియు బ్రవేశించు చున్నారు.)

సుమ—నాథా! నమస్కారము. మీకు భోజన మేమైన హితవుగ ను
న్నదా!

పురు—దేవీ

గీ. దుష్టజనునకు నీతి వా ధిగ్ధోరణివలె

కఠినమానసున కనూన ధిగానమువలె

విరసజనునకు కవితాని ధివేదనంబు

భోలె జ్వరితున కగుఁగాదె ధిభోజనంబు.

విదూ—అమ్మా! పరస్మిని వలచి దానికొఱకుఁ దపించువానికి భార్య
యొక్కమందలింపుమాటలవలెనే తాపజ్వరపీడితుడైన యీమ
హారాజునకు భోజన మహితముగ నె యుండునుకదా.

సుమ—నాథా! మనకిద్దఱకొకశరీరమే కద.

పురు—సందేహ మేమి?

విదూ—అమ్మా! మీకిద్దఱకు నెకశరీరమే కావున నాయనకు జ్వరము వచ్చుచున్నది. కనుక మీరు లంఘనములను చేయుడు.

సుమ—ఒక దేహ మేయైనయెడల మనస్సొక్కటిగనుండవలసినదే కదా.

విదూ—అందులకు సందేహ మేమి?

పురు—దేవీ! న న్ననుమానించుచుంటి వేమి? మన సొకటియగుటచేత నేదేహములు రెండైన నెక్కటియే యనిపించుకొనుచున్నది గీ. జంటపూవుల నెకకాడ ♦ యంటఁ జేయ

గుత్తి యొక్కటి యనిపించు ♦ కొనును, పేట

లోనర రెండైనను కొలికి ♦ యొకటె గాన

నెక్కముత్యాలహారమై ♦ యొప్పుఁగాడె?

విదూ—దేవీ, మహారాజుగార్జివేలియుంగరమును జూడుము! బంగారమును మణియును కలసియున్నను నుంగర మొక్కటి యనియనిపించు కొనుట లేదా! (ప్రేలు గఱచుకొనుచున్నాఁడు.)

పురు—(తత్తరముతో నుంగరమును దీసి దాచఁబోయి) ఛీ! బ్రాహ్మణుడా! అనవసరమైనమాటలు నీకేల? దేవీ! దేవీ! అతనితో నేమి?

కళ్యా—(అపవారించి) నర్మద యిచ్చినమణియుంగరమదేయైయుండును.

సుమ—(అపవారించి) ఇంకను సందేహ మేమి!

పురు—(తనలో) ఓహూ! నర్మదా!

గీ. ఇట్టె వచ్చితి వట్టెపో ♦ యితివి గాని

సతత మిది నాకు కోత నా ♦ సతికి రోత

అటకాడై నషతిదేవు ♦ లాట చూచి

బోటి యీర్ష్యచే కన్నులఁ ♦ బొడుచుకొనును.

విదూ—(తనలో) బాలవ్యాధి మెరపువలె వచ్చి పోయినను కాల్పుట వలనఁగల్గుచున్నటు దేహమందు శాశ్వతముగ నిల్చినట్టులీమహా రాజునకు—

సుమ—(అపవారించి) విప్రవర్యా! నాకాంతునివ్రేల నుండవలసినయా తనియుంగరము గనుపడుటలే దేమి? అది నర్మద కీమహానుభావుఁడిచ్చెనా?

విదూ—చెట్టు కదుపునంతమాత్రముననే నేరేడుపండ్లు యుల్లన క్రింద కురాలినట్టు నేమాత్రము మీరు కడివినను పట్టులేనినామన స్సునుండి రహస్యము లన్నియును జారిపోవునుగాన—

పురు—(కోపముతో) ఛీ! మూర్ఖా! రహస్యము లని ప్రేలుచుంటివి. రహస్య మేమున్నది?

సుమ—నాథా! రహస్య మేమియును లేదుకద! రహస్య మేమో యని సంకోచించు చుంటినినుమా! (రాజునెద్ద నున్నయుంగరము బలాత్కారముగ దీసికొనుచున్నది.)

పురు—(తనలో)

గీ. నాదుపరభామినీవాంఛ ♦ నాతి కిపుడె

బయలుపడియెనిదర్శన ♦ ప్రకటమగుచు

నాదుత ప్రిక నెప్పుకొ ♦ నంగవలెను

దొంగిలినసొత్తుతోఁ జిక్కు ♦ దొంగవలెను.

సుమ—నాథా! ఎంతప్రశస్తమైనమణిని సంపాదించితివి!

పురు—(తనలో) నూరుకొని త్రాగుటకుఁదప్ప నాకిక దానితోఁబ్రయోజన మేమున్నది? అహా! చిత్తమా! ఎన్ని బాధలకు లోనైతివి!

గీ. నర్మదాతోభ మొకవైపు, ♦ నాతి దూరు

వేమొ? యనుచింత యొకవైపు, ♦ నీజ్వరార్తి

యొక్కదిశ, నుండ నుడికెద ♦ నృష్టకాల
మందు త్రేతాగ్నిమధ్యస్థ ♦ యాజివలెను.

విదూ—(అపవారించి) పడవ నడిపించువాని కీత రాకున్న ప్రయోజన
మేమి! కావున నీ విష్ణు డవశ్యము బొంకవలెను.

పురు—(అపవారించి) ఏమని?

విదూ—(అపవారించి) ఇంద్రుఁ డీమణి నీకిచ్చె నని!

సును—నాధా! ఈమణియే యింతసుందరముగ నున్నది. ఈమణి నీకి
చ్చినయామె యెంతసుందరముగ నుండునో?

విదూ—వరాహమింతకంటె మంచిమణుల నిచ్చును.

పురు—(అపవారించి) ఇంద్రుఁ డీమణిని నా కిచ్చె నని బొంకు మంటి
వా! నేనింద్రలోకమునకుఁ బోకమునుపే నర్మద నీకిచ్చినమణి
యుంగర మిచ్చెదవేమో సుమా! అని కళ్యాణి వినునట్లు నీవు
నాకు చేసినహితబోధనచేతకదా ఇంత ములిగినది. అయినను,
గీ. ఎప్పుడైనను నర్మద ♦ నేను గలయు

నాశ నాకున్న బొంకంగ ♦ నగును; జీవి

తాశయే లేనిప్రబలరో ♦ గార్తునకును

మందుమాకులతోఁ బని ♦ యెందుఁగలుగు?

సును—నాధా. ఈయుంగరమును స్పృశింప నే నర్హురాలను కాను.
నీవే తీసికొనుము. (ఇచ్చుచు) నే నెకమాట చెప్పుచున్నాను
వినుము. తాము స్వతంత్రులు. తమ కెవ్వరిపైనైన మక్కువ
యున్నచో నాకాంతను మీరు స్వేచ్ఛగా ననుభవింపవచ్చును
గాని, నే నేమందునోయనుభయము లేశముగాని మీ కవసర
ము లేదు. ఆటులభ్యంతరపెట్టుదానను కాను. నాధా! నా
మాట విని చింత పెట్టకొనకవ్యాధిని వృద్ధిపఱుచుకొనక నీమ
నోభీష్టమును తీర్చుకొనుము.

పురు—దేవీ! నీ జెంతమాత్రమును సంకోచింపఁ బనిలేదు. నేను వల
చినకాంత యేలోకంబునఁగూడ లేదు. నీసవతి ఈభూదేవియే
తప్ప మఱెవ్వరును లేరు. కావున నీవు పరితపింపవలసినపనిలేదు
(ఉన్సురనుచు) జ్వరము తగిలెడువేళ యైనది కాఁబోలు! ము
క్కు, చెవులు, నోరు, ఒడలంతయుఁగూడ నాగ్చుకొనిపోవుచు
న్నది. ఆహాహా, తాప మధిక మగుచున్నది.

సుమ—నాధా! నేను విసరెదను. (విసరుచున్నది) నిద్రమాత్రము రా
నియ్యకుఁడు. కళ్యాణీ! నీవు నాకాంతునిపాదముల నెత్తుము.

కళ్యా—చిత్తము (అని పాదముల నెత్తుచున్నది.)

సుమ—విప్రవర్యా! నాకాంతుఁడు జ్వరబాధచే తపించుచున్నాఁడు పో
యివైద్యునిఁ బిలుపుము.

పురు—(వద్దని చేయి యూపుచున్నాఁడు.)

విదూ—(చేయిబట్టుకొని నాడీపరీక్ష చేయుచున్నాఁడు) అమ్మా! యీ
దినమునజ్వరము నిన్నటికంటె హెచ్చుగ వచ్చినది.

సుమ—అయ్యో! ఏమిచేయుదము! శౌషధము పుచ్చుకొనుమన్నఁ బు
చ్చుకొనకున్నాఁడు. ఈసమయమున నెవ్వరైన మహానుభావు
లు వచ్చి నాకాంతునికి జ్వరబాధ నివర్తింపఁజేసినయెడల నేను
సుఖపడుదునుకదా.

(అంతట పురుషరూపధారిణి యగునర్మద ప్రవేశించుచున్నది.)

నర్మ—ఆహా! ఇప్పటికైన నింద్రునికి నాపై కటాక్షము గలిగినది. నా
నాథుఁడు తాపజ్వరపీడితుఁడై యున్నాఁడని బృహస్పతి దీవ్య
దృష్టివలనఁ దెలిసికొని యాతనికి వైద్యముచేయుమిషచే పురుష
వేషమున న నిచ్చటికి పంపించినాఁడు. దేవవైద్యుఁడననియు,
అమృతహస్త నామకుఁడననియు నే నిక ప్రకటింపవలసి యున్న
ది. ఆహా! రాజేంద్రా! తల్లిదండ్రుల, నిష్టభృత్యులను, నివాస

మగునురగలోకమును గూడ వదలి నీకొఱకేకదా భూలోకము నకు వచ్చితిని. ఆస్థానభ్రష్టత్వము చాలకచిత్రకేతునిచేనీకొఱకేకదా ఇంద్రలోకమున కెత్తుకొనిపోబడితిని. ఆయవమానము చాలక, ఇంద్రసూర్యచంద్రాదులదివ్యసభామంటపమున సిగ్గులేక నాటకములో మొండివేషము నీకొఱకేకదా వైచితిని. ఇప్పుడు మఱింతసిగ్గుమాలి పురుషవేషమునుగూడ ధరించి, ఈ రాజద్వారమునెద్ద నీకొఱకేకదా వేచియుంటిని. ఆహా! నీపై సనురాగము నన్ను మూఁడులోకములఁ ద్రిప్పినదికదా. ఎన్ని వేషములనైన వేయించినదికదా. ముప్పతిప్పలను బెట్టుచున్నదికదా ఇప్పటికైన నీవు లభించినయెడలనేను పరమధన్యురాలను. వైద్యము చేయు మరుటయే కాని యొక్కమందైన నింద్రుఁడు నాచే బెట్టినాఁడుకాఁడు. పొమ్మనుటయే చాలని నేను పరుగెత్తుకొని వచ్చితినికాని, మందబుద్ధి నైననాకు మందుమాటయే జ్ఞాపకమువచ్చినదికాదు. ఏమిచేయుదును! ఎట్లునానాధుఁడు సురక్షితముగ నుండునో యేమియు తోచకున్నది. ఆహా! దైవమా! శుభసూచకముగ నెడమక న్నదరుచున్నది. అర్తరక్షణ పరాయణుడైననారాయణుండు రక్షింపకపోవునా. హృదయమా! దైర్యమున నుండుము. ఇంతటనుంచి పురుషలక్షణ మభినయింపవలసియున్నది.

గీ. పడఁతి నేనిటు పురుషరూఁ డ పంబుఁగొంటి

నైనను విరుద్ధ మేమున్న డ దవనియందు

పురుషలక్షణములు గల డ పొలఁతుకలును

లోన స్త్రీలైనపురుషులు డ వేసవేలు.

విదూ—వయస్యా నిద్దుర బోవుచున్నావు.

పురు—సూర్యాస్తమయసమయ మైనది. ఇక నిద్రపోయిన నేమి?

సును—నాథా! జాగ్రత్త! ఇంక రెండుగడియలవఱకు మేలుకొనుము.
(తనలో) శంకరా! భక్తవశంకరా! నాకాంతున కారోగ్య మిచ్చి నన్ను కటాక్షింపుము.

నర్మ—భేద లేశమైన లేకుండ పౌరుష మభినయింపవలసినసమయము వచ్చినది. నిన్ను పురుకుత్సుఁడు గుర్తుపట్టువఱకు నీ వతని మనస్సున కనుమానము గలుగఁజేయునడవడిని నడచినయెడల శిక్షింతు నని కూడ నాసహస్రాక్షమహానుభావుఁడు నోటికి తాళమును, చేతి కరదండములును గూడ వైచినాఁడు. ఆహా! ఎంతదయార్ద్రహృదయుఁడోగదా! ప్రతిమావేష మభినయించుటకంటె యీపురుషవేష మభినయించుటయే యన్నివిధముల కష్టతరము. ఏల యన, ప్రతిమావేషమందు స్వాభావిక లక్షణములను స్తంభింపఁజేయుటయేకాని యీవేషమందు నైజలక్షణములను స్తంభింపఁజేయుటయేకాక విజాతీయలక్షణములనుకూడ నభినయింపవలసి యున్నది. ఆహా! పరాత్పరుఁడా! నాబుద్ధిహీనతచేత నానాధునికి నేను దూర మగునట్లు చేయకుమా! హృదయమా! అనభ్యస్తమైనపౌరుషము నెట్లు గ్రహించెదవ్రా! ధైర్యమున నుండుము! (ఆలోచించి) అభేద్యమైనపురుషవేష మమరినది కదా. చిత్తమును భద్రపఱచితినికదా. ఇకఁబౌరుషము కూడ రాకుండునా. [ఆలోచించి] అయ్యో! పైలక్షణములచేత నే పురుషుఁడ నెట్లగుదును?

ఆ. తలను పాగ యున్నఁ ♦ దరవారి చేనున్న

నేను పురుషుఁడనుగ ♦ నెట్టుకొందు

పడగ, తోక యున్న ♦ వాయు వాధారంబు

నైన గాలిపడగ ♦ యగునె పాము?

పురు—అయ్యో! ఒడలు నెప్పు లెత్తుచున్నది.

సుమ—సఖి! నేను పాదముల నెత్తుదునునీవు విసరుము. (అట్లుఁజేయుచున్నారు.)

సర్మ—నానాధు డెటులున్నాఁడో! అతని చూచుటకు నేను మిక్కిలి సంభ్రమించుచుంటిని. మందబుద్ధియైనవేషధారి తెరచాఁటునుంచి యొకసారి పుస్తకమును జూచి మఱి రంగస్థలమునకు వచ్చి నట్లు నేనును, నన్ను భద్రపఱుచుకొనెదను.

సీ. చూచిచూడనియట్టి ♦ చూపులు విడనాడి

నిశ్చలం బగుచూపు ♦ నిలుపవలయు

తక్కులు, దారుటల్, ♦ టెక్కులు, పలుభోక;

లును మాని గాంభీర్య ♦ మెనయవలయు

గజయానవై ఖరుల్ ♦ గడలకుఁ బోఁద్రోచి,

హర్యక్షయానంబు ♦ నందవలయు

పంచమస్వరపరి ♦ భావిగాత్రము వీడి,

మందరనాదంబు ♦ నెందవలయు.

గీ. సిగ్గు, తలవంపు, బెదరునుఁ ♦ జెనకినిశ్చ
లతయు నున్ముఖత్వంబు, ధీ ♦ రతయు, నేర్వ
వలయుపలుమాటలేల? స్త్రీ ♦ భావములను
వదలి పౌరుషభావముల్ ♦ బడయవలయు.

పురు—సుచుతీ! శిరోవ్యధగ నున్నది. నీవు నాతల నెత్తుము.

సుమ—అటులే!

సర్మ—ఇక రాజదర్శనము చేయవలయును. [అటు నిటు నడచి] యుద్ధమునకుఁ బోవుసేనానాయకుఁడు తనసేనాభాగముల కాఖరు మాటువారివారిచే నిర్వర్తింపఁబడఁదగినపనుల నాజ్ఞాపించురీతిని నేనును నాయవయవముల కొక్కసారి నడుచుక్రమము చెప్పి మఱి పోయెదను.

నీ. అక్షులారా! మీర ధి లారాజుఁ జూచుచో,
 వదనపద్మముమీఁద ధి వాగ్రిలవలదు
 హస్తంబులార! మీ ధి రతనిచేఁ జూచుచో,
 పరిరంభవాంఛలఁ ధి బొరయవలదు
 వదనమా! యామహా ధి ప్రభువరుతోఁ బల్కు,
 నోష్ఠాశ నువ్విళు ధి లూరవలదు
 గాత్రమా! యారాజు ధి గాలి నోకినమాత్ర,
 పులకాంకురాదులఁ ధి బొందఁబోకు

గీ. మఖిలకరణాళి కధిపతి ధి వైనమనస!
 నీవు నాధుని జూచుచో ధి నిశ్చలముగఁ
 బొదల నన్నియు భద్రమౌ, ధి నుదుటగీత
 బాగుగానున్న సర్వంబు ధి బాగుగాదె.

ఇదుగో! రాజద్వారము, సేవకా!

సే—అయ్యా!

నర్మ—ఇంద్రునియొద్దనుండి వచ్చిననన్ను మీరాజుగారియొద్దకు తీసికొనిపోమ్ము.

సేవ—చిత్తము. మనవిచేసి వచ్చెదను. [అని రాజునెద్దకుఁ బోయి]
 మహారాజా! ఇంద్రలోకమునుండి యెవరో వచ్చియున్నారు.

పురు—[దద్దిరిపడి] ఏరీ! ఏరీ! ఇట్లుతీసికొనిరమ్ము.

సేవ—[తిరిగివచ్చి] అయ్యా! తాము లోనికి దయచేయవచ్చును.

నర్మ—సరే! [అని రాజునెద్దకు వెళ్ళి నిలుచున్నది.]

పురు—అయ్యా! సమస్కారము. ఇట్లుదయచేయుఁడు.

నర్మ—ఆరోగ్యమస్తు (తనలో) ఆహా! ఎంతవై పరీత్యము! భార్యభర్తకు దీవించవలసివచ్చెను. (ప్రకాశముగా) అయ్యా! మీ రనారోగ్యస్థితినుంటి రని పురందరుఁడు విని మీయందలియభిమానము

చే దేవవైద్యుడ వైననన్న మీ కారోగ్యమును కలుగజేయు
టకొఱకిచ్చటికి పంపించుటచేత వచ్చితిని.

పురు—నే నెవనియొద్ద నాపథము పుచ్చుకొనఁ దలంచుకొనలేదు.

మీ రింద్రునియాజ్ఞచే వచ్చితిరి గాన నాలోచితము.

సుమ—[నర్మదకాళ్లపైబడి] అయ్యా! నానాథుని రక్షింపుము.

నర్మ—లెమ్ము లెమ్ము. (తనలో) నానవతి నాకాంతునెదుట నాకాళ్ల
బడ నెడ లుప్పొంగుచున్నదికదా.

సుమ—ఓతమ్ముడా!

నర్మ—ఏమి! [తనలో] చెల్లెలా! యనిన యథార్థముగ నుండునుకద.

సుమ—నామంగళసూత్రమునకు భద్రము కలుగజేసెదను కద.

నర్మ—[తనలో] పురుకుత్సునిచేతితో నామెడనుగూడ సుకమంగళసూ
త్రమును కట్టించెదవా? (ప్రకాశముగా) అక్కా! పురుకుత్సరా
జేంద్రునకు శీఘ్రముగ నారోగ్యమును కలిగించెదను.

సుమ—అటులైన నీ కేదికావలసిన నది యిచ్చుగలదానను.

విదూ—అమ్మా! తొందరపడకుము. ఈవైద్యుని సమ్మతనినపని లే
దు. వీనివలన ముప్పు కలుగును.

సుమ—ఛీ! ఎందుచేత.

విదూ—వయసుతక్కువవైద్యుని, వయసుమీరినవారకాంతను నూర
నుండి వెడలఁగొట్టవలసినది కదా.

సుమ—తమ్ముడా! నీ వేదికోరిన నది తప్పక యిచ్చెదను.

నర్మ—అక్కా! వైద్యవృత్తి నీచమైనది. కంటికి జో డున్నంతవఱకు
నక్షరములు త్రాటికాయలవలె నగపడి జోడు దీసినతర్వాత న
లుసులవలె నున్నట్లు తనకుఁగాని తనవారికిఁ గాని రోగ మున్నంత
వఱకు వైద్యుడు కొండవలె నగపడి రోగము పోయినవిమ్మ
ట నుసిపురుగువలె నుండును.

సుమ—ఇదీగో! నామంగళసూత్రముతో నేను ప్రమాణము చేయుచు
న్నాను. నీవు కోరిన పంతయు నిచ్చెదను.

విదూ—అయ్యో! జేవీ! కొంప ముంచుకొంటివా! బక్కపలచగనున్న
వైక్య నెన్నడును సమ్మరాదుగద.

నర్మ—చాన మీయబోయినబలిచక్రవర్తి కడ్డుదగిలినశుక్రాచార్యుని
వలెనే యుంటివి!

విదూ—భరి! చక్రవర్తిని సడుగఁద్రొక్కుటకువచ్చినమాయావేషధా
రివేనా!

నర్మ—(తనలో) వీడు నన్నానవాలు పెట్టెనుకాబోలు!

సుమ—తమ్ముడా! వానిచూటల కేమి! లెమ్ము.

నర్మ—అక్కా! ఔచిత్య మారంభింపనచ్చునా?

సుమ—అవశ్యము నాధా! ఈమహానుభావుఁడమీ కారోగ్యమును క
లుగఁజేయుటకు భగవంతునివలె వచ్చినాడు. కావున నాతనివై
ద్యమున కంగీకరింపుము.

పురు—ఈతఁడు నాకు వ్యాధి కుదర్చగలఁ డనితోచుచున్నది. ఈతని
యెట్ల నానుభవమును పుచ్చుకొనెదను. నీవు ధైర్యమున నుండు
ము. ఇంతసమయము నీవు భోజనము చేయుకుండుట యెంతమా
త్రమును బాగుగనున్నది కాదు. కాన శీఘ్రముగ లోనికిఁ
బోవచ్చు.

సుమ—నేను పోయెదను. [పోవుచు] తమ్ముడా! యెల్లరక్షింతువా!

నర్మ—అక్కా! వాగ్దాన మెట్లు చెల్లించుకొందువ్రా! [సుమతియు క
ళ్యాణియును లోనికిఁ బోయిరి.]

విదూ—అయ్యో! తమపేరేమి?

నర్మ—అమృతహస్తుఁడు.

విదూ—(తనలో) తెలివితేట లెటు లుండునో కాని పేరుమాత్రము వి
న్నకడుపు చెక్క లగుచున్నది. [ప్రకాశముగా] అయ్యా! తా
మెప్పుడైన పెరుగుతోటకూరపులుసు పుచ్చుకున్నారా?

నర్మ—ఇప్పుడు దాని ప్రశంస యెందులకు.

విదూ—వైద్యులుగాన నడిగితిని. పెరుగుతోటకూరలోని పెరుగు ఆ
పుపెరుగా? గేదెపెరుగా? దానిగుణ మేది? ఈరెండుసంగతులు
ను తెలియవలయును.

నర్మ—వెట్టివాడా! పెరుగుతోటకూర యని పేరున్నంతమాత్రము
ననే యందులో పెరుగు గల దని యెంచితివా?

విదూ—అలాగునా! అయ్యా! తమయమృతహస్తనామము నట్టిదే
కాదుకద.

నర్మ—[తనలో] వీడు నన్ను వంచింప మొదలుపెట్టినాడు. నాకా
ర్య మెట్లు నిర్వహింపగలనో!

పురు—అమృతహస్తా! ఆవావదూకునితో నీకు సంభాషణ మెందుల
కు? ఇట్లువచ్చి నామొద్ద కూర్చుండుము.

(నర్మదరాజునెద్దఁ గూర్చున్నది.)

విదూ—ఈతనిచికిత్సాజ్ఞాన మెట్టిదో తెలిసికొనుటకు కొన్ని ప్రశ్నల
నడిగినదు త్తరముల నొందినతరువాతనీతనివైద్యమున కంగీకరించె
దను గాని—

పురు—అనవసర మైనయాలస్యమెందులకు?

విదూ—పశ్చాత్తాపముకంటె శ్రేష్ఠముగదా.

పురు—కానిమ్ము అడుగుము.

నర్మ—(తనలో) అయ్యా! ఏమి యడుగునోకద.

విదూ—అయ్యా! ప్రపంచమందలిరోగము లెన్ని?

నర్మ—అనంతములుగదా!

విదూ—తప్పు! తప్పు! హాహాహా! (అని నవ్వుచు) పుట్టురోగములు పెట్టురోగము అని రెండే రోగములు. దేహమందు స్వాభావికముగఁ బుట్టెడురోగములు కొన్నియు, మోహాదిదుష్కర్మప్రభవశముచే తెచ్చిపెట్టుకొన్న రోగములు కొన్నియు నున్నవి. ఈ రాజుగారిది పుట్టురోగమో పెట్టురోగమో బాగుగ పరిశీలించుటయే కర్తవ్యము.

పురు—వయస్యా! బాగుగఁ జెప్పితివి. అమృతహస్తా! మాట లాడుట కుశక్తి లేదు. నాప్రారబ్ధ మేమని చెప్పఁగలను? వైద్యులుమీ యొద్ద దాచిన వినియోగము లేదు. (ఉస్సరనుచు) అయ్యో! నర్మదా!

నర్మ—(తనలో) నాకాంతుఁ డతిసంభ్రమమున “నర్మదా,, యని పిలుచుచుండ నేను సమీపమున నుండియేషలుక కూరకుంటినిగదా.

(ప్రకాశముగా) రాజేంద్ర! ఏమో చెప్పబోయి యూరకుంటినిగదా.

పురు—(ఉస్సరనుచు) ఏమున్నది? నర్మదయీరీతిగా నాకాంతుకోసినదని—

నర్మ—(తనలో) అయ్యయ్యో! హృదయమా! మెత్తబడుచుంటివేమో సుమా! సమీపమున నుండునవయవములయొక్క కఠిన్యమును కొంతయెరవైనఁ దీసికొనుము. (ప్రకాశముగా) రాజేంద్రా! నీ వెవ్వరినైన వలచి నిరాశతో నుంటివా?

పురు—అయ్యో! ఒకరిని గాదు. ఇద్దఱినివలచి నిరాశతో నుంటిని.

నర్మ—(తనలో) అయ్యో! ఆరెండవ దెవతెయో? హృదయమా? తూలిపోవుచుంటి వేమో!

పురు—నీ. నర్మదను నేను వలచితి ♦ నాతి నాదు

భాగ్యహీనతచే వశ ♦ పడక పోవ

తిరిగి మృతిని నే వలచితి ♦ దీనిఁగూడ

వశముగాకుండఁజేయంగ ♦ వచ్చి తీవు.

నర్మ—(తనలో)

గీ. రమణమదిఁ గాంచి యతనిఁజే \diamond రంగనీవు
చిత్తమా పొందె దిత్తరి \diamond తత్తరంబు
గూటనున్నట్టిప్రియుఁ గను \diamond గొంచు గూడు
జేర తెపతెపలాడెను \diamond చిలుకవలెను.

(ప్రకాశముగా) రాజేంద్రా! నీయవస్థఁజూడ నాకును మిక్కిలి
సంతాపకరముగ నున్నది.

విదూ—అయ్యా! భిషగ్వర! రోగికంటె యెక్కువగ సంతాపము నొం
దుచువైద్యుఁ డుండఁగూడదు. కాన శీఘ్రముగ తా మింక ద
యచేయుఁడు.

పురు—ఇస్సిరో! వయస్యా! ఊరకుండుము.

గీ. చెవికి హాయిగ సంగీత \diamond సేవ నిచ్చి
చిత్త మానందనీరధిఁ \diamond జేర్చుమృదుల
పరభృతంబును నీ వేల \diamond పారఁదోల
కఠినయత్నుఁడ వైతివి \diamond కాకమట్లు.

అయ్యా! వైద్యశిఖామణీ! ఇంద్రసభామంటపమున నుండునర్మ
దారూపమగుబంగారపుబామ్మ యిప్పుడునుగూడ నచ్చటనే యు
న్నదిగదా.

నర్మ—(తనలో) అయ్యా! ఒడలు జలదరించుచున్నదే! ఏమని చెప్పుదు
ను? (ప్రకాశముగా) నీయెదుట నాప్రతిమ యేలాగున నుండె
నో! ఇప్పుడునుగూడ నాలాగుననే యున్న దనుకొనుము.

పురు—తాపజ్వరముతో నున్న నాకుఁ దాపాధిక్య మగునని దీపమును
దూరముగ నుంచుకారణమున నీరూపము నాకంటికి బాగుగ నా
నకున్నను, నీకంతస్వరమును వినినతోడనే విశేషపరిచిత మగు
తాగమునుగుర్తు పట్టునట్లు నాకర్ణములు శోభిల్లుచున్నవి. కను

లకుఁగూడ నానందమును గలుగఁ జేయుదునుగాక. వయస్యా!

పని చెప్పితినిని కోపపడక యాదీపము నిట్లు లుంచుము.

విదూ—(తనలో) రాజు తనరోగమును మఱచినాఁడు. వైద్యుఁడు తనవైద్యమును మఱచినాఁడు. నేను బ్రాహ్మణత్వమును మఱచి సేవకవృత్తినిఁ జేయుచున్నాను. (దీపమునుఁ దీసికొని వచ్చి సమీపమందుంచినాఁడు.)

నర్మ—(తనలో) ఓచిత్తమా!

గీ. తొడకు చీకటియును నీవుఁ యదోదుదొంగ

లగుచు నన్తాచితిరి యింక యెక్కె! యొక్క

దొంగ చిక్కె దీపికచేత యదొరుకుదేమి

నీవు రాజేంద్రవదనసం యదీప్తిచేత?

పురు—(నర్మదముఖమువంకఁ దేరిపారఁ జూచి తొందరతో) మిత్రమా!

అహహా! అత్యాశ్చర్యకరముగ నున్నది. ఈమహానుభావుని నీ

వుఁగూడ బాగుగఁబరిశీలించుము.

విదూ—(పరిశీలించి) ఈతనిముఖము మూషివాచుణపుముత్తైదువుమొ

గములాగున నున్నది.

పురు—ఛీ! ప్రేలరి. ఓయమృతహస్తా! నాయుష్టసఖుఁ డేమైన ననంద

ర్భవాక్యములను బలికినచో నీ వాగ్రహపడకు సుమా. వయ

స్యా! ఇంకొకసారి బుద్ధి కలిగి పరిశీలించుము.

గీ. నర్మదను బోలుపురుషర యత్న మగువీని

ముఖము జూడఁగ నుబ్బుచు యపొరలి మేర

మీఱి పొంగి నాచిత్తము యమించు; పూర్ణ

శీతకరుఁ జూచునంభోధి యరీతిఁగాఁగ.

నర్మ—(తనలో) చిత్తమా! తొందరపడకు.

గీ. సంభ్రమము గట్టిపెట్టుచు ♦ శాంతముగను
సౌఖ్యమొందుము త్వరపడ ♦ సౌఖ్యభంగ
మగును; దాహార్తుడగునాతఁ ♦ డతిరయమునఁ
బాన మొనరించుచోఁ బార ♦ బారుఁ గాదె?

పురు—వయస్యా! ఈమహానుభావుఁ జేమోకాని మూఁగుమూర్తులను
నానర్మదనుఁబోలుచున్నాఁడునుమా.

గీ. మోమువై ఖరి యల్లదే; ♦ ముదితప్రేళ్ళ
తీరు నయ్యదే; మాటల ♦ సౌరు నదియె;
మగతనము వచ్చి యన్నింటి ♦ నగడుచేసె
మంచుబడి మోటుదేగుప ♦ ద్భములమాడ్కి.

విదూ—నే నిప్పుడు బాగుగఁ బరిశీలించితిని, ఇతఁడు మాచకమ్మవలె
నున్నాఁడు. ఈపేడిమోము జూడరాదు గావున వీని నిచ్చట
నుండి యిప్పుడే వెడలఁగొట్టవలెను.

పురు—అమృతహస్తా! వానిమాటలతో నేమి. మోహవేశమున నే నే
మైననప్రియవాక్యములను బలికినచో త్నమించవలయునునుమా!
నీవు నర్మదకు సోదరుడవు కావుగద.

నర్మ—నర్మద యెవరో, దానిసోదరుఁ డెవఁడో, అదియెచట నున్నదో,
కూడ నేనెఱుంగకున్నవాడను. కానిమ్ము! రాజేంద్రా! అనవస
రమైన సంభాషణములతో పనియేమి. నీచేతి నిట్లు తెమ్ము.

పురు—(చేతినిచ్చుచు)

గీ. నాదుదక్షిణహస్తంబు ♦ నర్మదాశు
భాంగి కొసగంగఁబడియె నో ♦ యమరవైద్య!
నీవునర్మదరూపున ♦ నివ్వటిలుట
నీకు నిచ్చెద నొకసారి ♦ నెమ్మిదిగో!

విదూ—(ఆహాహా! నవ్వుచు) ఆమెకరము నీ కియ్యబడినదా? నీక
రమామె కియ్యబడినదా? ఎంత యవశుడ వైతి.

నర్మ—(నాడిపరీక్ష జేయుచు) (తనలో)

గీ నాదునుదికంటె వేగ మీ ♦ నాడి కొట్టు
కొనుటలే; దై న స్వాతంత్ర్య ♦ మున నితండు
త్రాస మొందెడు; నే నాడు ♦ దాననింద్రు
కట్ల నుంట తాపం బరి ♦ కట్టవలసె.

రాజేంద్ర! ఇప్పుడు నీ కెట్టులున్నది?

విదూ—ఎట్టుండుటకును నీవు చేసినప్రయోజకత్వ మేమి?

పురు—గీ. ఈవు చేజూడ నెడలెల్ల ♦ నేదొ ఝల్లు
ఝల్లుమనుచును గ్రమ్మెను ♦ చల్లగాను
ప్రేళ్ళపై బెట్టి కదుపగ ♦ ఘల్లుమనుచు
వేగ ధ్వనియించునంగీత ♦ పేటివలెను.

విదూ—ఆహాహా! రాజేంద్ర! అంజనపుముగ్గున గూర్చున్నవానివలె
మిక్కిలి స్వతంత్రబుద్ధితో మాట లాడుచున్నావు!

పురు—అమృతహస్త నామము సార్థక మైనది. అయ్యా! కరుణించి యిం
క నెకసారి చేయిజూడుము.

నర్మ—నాడిని గ్రహించితిని; యిక నవసరము లేదు.

పురు—గీ. కరమునను బాధ యేదియు ♦ గలుగలేదు
ఉన్న బాధలు వక్షమం ♦ దున్న వయ్య!
అచటగూడను నీచేతు ♦ లలమి తాప
శాంతిజేయంగ నిక నవ ♦ సరము గలదు.

విదూ—చిల్లిపడినకుండలోనుంచి నీరు ప్రాకిపోవునటులు నీజ్ఞానము న
శించుచున్నదినుమా!

నర్మ—[తనలో]

గీ. ప్రేమచేబూర్ణమైనట్టి ♦ వెలదిమనసు
 వెలుపరింపకయుండంగ ♦ గలుగు టెటులు?
 గిట్టునను నీరుదిరుగగఁ ♦ గెరలుకనుల
 వెల్లిగొనకుండ నిలుపుట ♦ కల్లగాదె?

ఈయనురాగవికారమును నే నిక మరుగుపెట్టి సమర్థురాలను
 గాను. ఆహా! భగవంతుడా! నాకాంతుడు నన్నుశీఘ్రముగ
 గుర్తు పెట్టునట్లు కటాక్షింపుము. కానిమ్ము. ఇటులకొంత సా
 హసించును. [ప్రకాశముగా] రాజేంద్రా! నీయిష్టసఖుడు చె
 ప్పినట్లు యిది పెట్టుకోగమే. దీని కొపధములు లేవు. మంగ్ర
 ములవలననే యీ వ్యాధిని సాధించవలసి యున్నది. నేను నీతో
 డపైఁ గూర్చుండి నీమెడపై చేయివెచి యొకపావుగడియ నేవు
 జపము చేయవలసి యున్నది. అదిసీకంగీకారమేనా?

పురు—(పెద్దనవ్వునవ్వుచు) ఎంతవెజ్జివాడవు. అందులకు నే నంగీకరిం
 చకపోదునా! ఏదీ! ఇట్లుశీఘ్రముగరమ్ము.

(అని తన తొడపైఁ గూర్చుండబెట్టుకొనుచున్నాఁడు.)

(నర్మద జపముచేయుట నభినయించుచున్నది.)

పురు—(తనలో)

ఆ. ఉరగలోకమందు ♦ నువిద నాతొడపైని

నెనసియున్నయప్పు ♦ డిట్టిసుఖమె

పొందినాడఁ గానఁ ♦ బురుషుఁ డీతఁడు గాఁడు.

కోర్కెలిచ్చునాదు ♦ కొమ్మ యేమొ?

(తనలో) అయ్యయ్యా! ఈనిర్భాగ్యున కంతయదృష్టమా! ఓ
 యమృతహస్తా!

గీ. పడఁతి వీవైన నేసుఖి ♦ పడుదు; నేను

కాంతనైనను నీతో ర ♦ మింతు; నటులు

నోచలేదయ్యో హాకృప ♦ యుడగురాజు

నెలమి నిర్భాగ్యకవి యాశ్ర ♦ యించునటులు.

విదూ—ధాన్యప్రపాతరపై మొలచినకుక్కగొడుగువలె నితఁడు నీతొ

డపైరున్నాఁడుకద. వయస్యా! యెంతపరాధీనుఁడ వయితివి!

నర్మ—(లేచి) రాజేంద్ర! నాజప మైనది. నీకెట్టిలున్నది.

పురు—నా కేమియుజబ్బులేదు. అత్యంతసుఖవంతుఁడనై యున్నాను.

గీ. భన్యభవదీయగాత్రసం ♦ స్పర్శనమున

తాపహృతి కాక సౌఖ్యవ ♦ ర్ధనము నయ్యె

పూర్ణ శశికరసంస్పర్శ ♦ మున చకోర

మునకు నత్యంతసంతోష ♦ మెనసినటులు.

నర్మ—నీకు సుఖముగ నున్నది కావున నే నిక పోయెదను.

పురు—(నర్మదయొక్కరెండుచేతులను పట్టుకొని) అయ్యా! అయ్యా!

నన్ను విడిచి పోయెదవా?

గీ. నర్మదను గాంచుభాగ్యంబు ♦ నాకు లేదు

నాదుపాలితి కీనైతి ♦ నర్మదగను

రాష్ట్రమిక నీదె నీవె నా ♦ రాజ వైతి

పుండు మిచ్చట నిన్గొల్పు ♦ చుందు నేను.

విదూ—నీరాష్ట్రముతోసీతని కేమిపనియున్నది? ఈతనికనువగురాష్ట్రము నే నిచ్చెదను.

పురు—వయస్యా! రాష్ట్రమునిచ్చునంతవాఁడవా?

విదూ—ఒకటికాదు. రెండు. దుంపరాష్ట్రము, కళింగరాష్ట్రము.

పురు—చాలు. అయ్యా! (నర్మదవంకడిగి) నారాజ్యమును నీవంగీకరింపవలయును.

విదూ—వయస్య! అయ్యయ్యా! ఎవఁడో మంత్రగానికి పూర్వాజ్ఞతమైననీరాజ్యము లర్పణచేయఁ దలచితివా! ఆహాహా! ఎంత మతి

మాలినవాడ వయితివి! మోహవేశముచే నాడుదాని కిచ్చిన
నింతనగుబాటు లేదుకద. అయ్యయ్యా! మగవానికి వలచి
యీప్రయోజకత్వమును చేయుచుంటివా! అమృతహస్తా! నేను
చెప్పచుంటిని. నీవు మాంత్రికుడవు. రాజా! నీవు మొదటే రా
జ్యమత్తుడవు. తరువాత మోహవీడితుడవు. తత్కారణమున
జ్ఞానశూన్యుడవు. అందుపైని ప్రజ్వరార్తుడవు. మీదిమిక్కిలి
నీతని మంత్రములుకూడ నీతల కెక్కినవి. ఈసమయమునఁ జేసిన
నాగ్దానము వాస్తవముగాదు. ఇచ్చునీవి యీవికాదు. జాగ్రత?
జాగ్రత్త. ముందే చెప్పచుంటిని.

పురు—(కోపముతో) వయస్యా? నీకునోరుమూతపడదుకద.

విదూ—నన్ను తిరస్కరించుచుంటివా? నీకు నేను జడువను. పూర్వ
జ్ఞితమైనరాజ్యము నీటగలసిపోవుచుండ నే నూరకుందునను
కొంటివా? మతి యున్నవానికి నోరు మూతపడనినష్టము లేదు.
మతి పోడలచినవానికి మతికంటె నోరే ముందు పోయినయె
డల మానధనప్రాణోపద్రవకరమయినప్రలాపములు పలుకుట త
టస్థపడదుకద!

నర్మ—నాకు నీరాజ్యముతో పని యేమి? నీతో పనియుండియే వచ్చి
తిని. నీవేసర్వమును పరిపాలించుకొనుము.

పురు—అట్లుకాదు. నారాజ్యమును నీవు స్వీకరింపక తప్పను. నీకు నే
ను సేవకుడ నగుదును.

విదూ—అయ్యా! నాప్రార్థము! నాకుదాసానుదాసత్వము కూడనా.

పురు—నీ పద్మబంధుడు మొదలు మా ♦ వంశమునకు
నేనె మావంశమునకంత ♦ మైనవాడ
రవికులము నేటితో సరి ♦ రాజ్య మిదిగొ
గైకొనుము నాకిరీటాది ♦ కంబుతోడ.

(అని నర్మదతలపై నున్న పాగ దీసి కిరీటము పెట్టిపోవుచు) ఆ
హా! ఆహాహా! ఏమిది! ఆహాహా! ఏమి నర్మదా! హానర్మద?

గీ. మున్ను మూర్ధము ముద్దిడ ♦ నన్ను నేనె
ముద్దుగొనునట్లు గనబడె ♦ “ముదిత! యేమి?!

యనిన, మాజాతివారికి ♦ మణిశి రంబు

నందు వెలుగొందు, నని చెప్పి ♦ తపుడు నీవు.

గీ. అదిగో! మణి; నేను ముద్దుగొ ♦ న్నదియె లిచట

పాపటకు చిట్టచివరను ♦ ప్రతిభగాంచు

గాఢమోహంబునను దారి ♦ గాంచి యొక్క

దరిని జేరిననాదుచిత్తంబు ♦ కరణి.

(అనిగాఢముగ శాగిలించుకొని) ఆహా! నీవునర్మదవే (తొందర
తో నర్మదయొక్క కుడిచేతిని తనకుడిచేత బట్టుకొని) ఇదిగో నే
నిచ్చినమణియుంగరము. ఆహా! నర్మద! నీమణియుంగర మిదు
గో. నీచిటికెనవ్రేలును నాచిటికెనవ్రేలు నొక్కటిగ దగ్గర
నుంచుము.

గీ. కరము కరమును జేర్చ నుం ♦ గరము లిచట

దనరు కర్కటలగ్నజా ♦ తకుడైన

నాకు గురుశుక్ర లిద్దఱ ♦ నారతంబు.

భాగ్యకోణంబునను జేరు ♦ భంగిగాఁగ.

విదూ—గురుఁడు షష్ఠాధిపతి గనుక కొంచెము కలహము గలుగు నని
తలఁచెదను.

పురు—ఆహా! ప్రాణేశ్వరీ! నేను మహాదృష్టవంతుడను కద. ఇంక కొం
చెమవశిష్ట మున్నది.

గీ. అంగి పొటకరింపఁగ నుబ్బి ♦ తొంగిచూచు

వీనిగానంగ నాకనుల్ ♦ వేదియుండు

శక్తివాక్యమంత్రము నాచు ♦ గ్రమ్మ గాన

శక్తివాక్యమంత్రము నాచు ♦ భమరములన.

(శక్తివాక్యమంత్రము నాచి తీసివేసినాడు.)

(శక్తివాక్యమంత్రము నిలుచున్నది.)

శక్తివాక్యమంత్రము నాచి తీసివేసినాడు వద్దప్రవంతుడవు. ఎ

శక్తివాక్యమంత్రము నాచి తీసివేసినాడు తియ్యనిపూరణ మగపడిన

శక్తివాక్యమంత్రము నాచి తీసివేసినాడు యీసుదరవిగ్రహ మగపడినది

శక్తివాక్యమంత్రము నాచి తీసివేసినాడు ♦ తరుణి! నిన్ను

శక్తివాక్యమంత్రము నాచి తీసివేసినాడు ♦ మోద మెదను

శక్తివాక్యమంత్రము నాచి తీసివేసినాడు ♦ ధాకలకము

శక్తివాక్యమంత్రము నాచి తీసివేసినాడు ♦ వరునికరణి.

శక్తివాక్యమంత్రము నాచి తీసివేసినాడు.

శక్తివాక్యమంత్రము నాచి తీసివేసినాడు భయ మెందులకు? (అని నవ్వుచున్నాడు)

శక్తివాక్యమంత్రము నాచి తీసివేసినాడు గ్రహించుకొనిపోవునని భయపడు

చూచినా?

శక్తివాక్యమంత్రము నాచి తీసివేసినాడు ♦ తాంత! మోద

శక్తివాక్యమంత్రము నాచి తీసివేసినాడు ♦ వంగ నెత్త

శక్తివాక్యమంత్రము నాచి తీసివేసినాడు ♦ వలెయగాని

శక్తివాక్యమంత్రము నాచి తీసివేసినాడు ♦ క్షేనయుబోలె.

శక్తివాక్యమంత్రము నాచి తీసివేసినాడు ఎలుకనుబట్టి పిల్లి యటుకమీదకు పారిపోవునట్లు

నిన్నుగ్రహించి పైకి తీసికొనినవాఁ డెవఁడు?

శక్తివాక్యమంత్రము నాచి తీసివేసినాడు ఇంద్రునియాజ్ఞచే చిత్రకేతుడనునాసోదరసమానుడు.

శక్తివాక్యమంత్రము నాచి తీసివేసినాడు ఇంద్రసభామంటపంబున నేను నిన్ను చూచియే

ప్రతిపదమును జూచితిని?

నర్మ—అవును. నాయెడల నీమోహ మెట్టిదో తెలిసికొనుట కావి
చిత్రనాటకమునకు మీ మ్మింద్రుఁడు పిలిపించినాఁడు. నీవు నాకొ
ట కెంతవిలపించిన నేనింద్రునియాజ్ఞాబంధమున నుండుటచే—

పురు—అహా!

గీ. చిత్రమును నిన్ను నిన్నును ♦ చిత్రభంగి
నున్ననిన్నును మగరూపుఁ ♦ గన్ననిన్ను
నన్నిమాఱులు గని భాగ్య ♦ హైన్యమునను
పోల్చు లేకుంటి నిప్పుడు ♦ బుద్ధి లేమిఁ
ప్రాతఃచదువులె క్రొత్తలై ♦ బఱుగుఁ గాదె.

విదూ—నీవు గ్రహించ లేకపోయితివిగాని నేను వెంటనే గ్రహించినాను.

పురు—(నవ్వుచు) ఎటులు?

విదూ—దేవతలకు రెప్ప లుండవుకాదా.

పురు—(నవ్వుచు) ఉండకపోవుట కాదు. తెప్పపాటు లేదు.

విదూ—అదే. అదే. ఈదొంగవైద్యుఁడు దొంగరోగి వయిననీతోడ
పైఁగూర్చుండి కనులు మూసికొని దొంగజపము చేయుచుండ
నేనుదొంగచూపులఁ జూచి యితఁడు దొంగపురుషుఁ డనుకొం
టిని. ఏమీ! ఆసంగతి నీతో చెప్పఁబోవ యత్నించుచుండ నీ
పెద్దకలకలముతో నాకన్నులు మూసికొనిపోయినవి. రాజా!
ఎంతమాత్రమైన నెవరికైనఁ దోచ నిచ్చితివా! నన్నేమైనఁ జె
ప్పనిచ్చితివా! పత్తిరాట్టముముందు బంగారుపిచుకపలుకు యేమి
వినఁబడును?

పురు—దేవి! నేను యథార్థముగ చెప్పుచున్నాను. నాకొక్కటే ధై
ర్యము.

గీ. పురుషగతినుండ నాకనుల్ ♦ పోల్చుకున్న
సహజముగ నాదుమది నిన్ను ♦ సరగ నెఱుంగ

కున్నె గాటంపుమబ్బులో ♦ నున్న మిత్రు

దారి కనిపెట్టుసూర్యకాం ♦ తంబుభంగి.

విదూ — వంట యైనపిమ్మట పొయ్యి విశేషముగ మండినభంగిని య
ద్వప్తమున సఫలుడ వయిననీబుద్ధియిప్పుడు మిక్కిలి ప్రకాశిం
చుచున్న దే.

పురు—(నవ్వుచు) ఛీ! వయస్యా! సిగ్గు లేక నన్నా ఊపించుదుంటివా!
నేనుపురుషుని వలచితి నని నాకు మతి పోయినదనియు, నితని
మంత్రములునాతల కెక్కెననియు గింజుకొంటివిజ్ఞాపకము లేదా?
నాయంతఃకరణము పరిశుద్ధమైనదో నీయంతఃకరణము పరిశుద్ధ
మైనదో కనిపెట్టితివా.

విదూ—నేను వద్దువద్దని చెప్పుచుండఁగా రాజ్య మితనికి గాదు. ఈమె
కిచ్చెదననిగంతులువయిచితివే! ఏదీ! ఇయ్యగలిగితివా! ఎవరియం
తఃకరణపారిశుధ్య మిందుగనుపడుచునేయున్నది. రాజా! పెండ్లి
భోజనము దొరికినబ్రాహ్మణునిముఖమువలె నీముఖ మీదినము
సవితగ ప్రకాశించుచున్నది. రాజా! నాసంతోషమును పట్ట
లేకున్నాను. (గంతులు వైచుచు నవ్వుచున్నాడు.)
ఓరాజా! ఓదేవి! ఓదేవీ! ఓరాజా! అని కేకలు వేయుచున్నా
డు. (అప్పుడు నుమతి ప్రవేశించుచున్నది)

నును—(తొట్టుపాటుతో రాజునుకొఁగిలించుకొని) ఎందులకు ఎందు
లకు రాజా! ఎటులుంటివి? (రాజును విదూషకుఁడును సంభ
మపడుచున్నారు.)

విదూ—అక్కా! పురుకుత్సన కారోగ్యమును కలుగఁజేసినయెడల నేను
కోరిన దంత యిచ్చెద నని మంగళసూత్రముతో వాగ్దానము
చేసితివి. నీకాంతునకు సంపూర్ణమైన యారోగ్య మిచ్చితిని.
నేను కోరున దేమనఁగా నీకాంతుని నాకీయుము.

విదూ—అయ్యో! దేవీ! బక్కపలచనివానికి పైనయొక్కమోస్తరు లో
పల నొకమోస్తరు నని నేచెప్పినమాట వినకపోయితివి.

నుచు—(సర్మదవంక యెట్టబారజూచి) ఛీ! అవతలకు పొమ్ము నీ వెవ
తెచ్చు? అమృతహస్తున కిచ్చెదగాని నీకిచ్చెదనంటినా?

పురు—ఆ. అమృతహస్తుఁ డిదియె ♦ యమృతాధరయు నిదె
నేను వలచినట్లు ♦ నీకు వితఁడు
చెప్పుపొలతి యిదియె ♦ యిప్పు డీవిచ్చిన,
నియ్యకున్న, దీని ♦ కే నిజంబు.

నుచు—రాజా! నీకు నిశ్చయముగ నారోగ్యముగ నున్నదా!

పురు—నే నబద్ధ మెటు లాడఁగలను! ఇంతయారోగ్యస్థితి నాజన్మము
లోనే నొకఁగను.

నుచు—రాజా! నిన్ను నేనిచ్చుటకు నా కేమియధికార మున్నది సర్మ
దా! ఈరాజు నాచేత నొకరి కియ్యఁబడునంతయస్వాతంత్ర్యము
గలవాడనని యాతఁడు చెప్పినచో నీ వతనిని దీసికొన వచ్చును.

పురు—(తల వంచుకొని నవ్వుచు మాటలాడ కూరకుండెను.)

సర్మ—రాజా! ఎందులకంతదీర్ఘాలోచన చేయుచుంటివి! మాట లాడ
వేల?

నుచు—మహాచక్రవర్తివి. సర్వస్వతంత్రుఁడవు. ఆలోచించి మఱి మా
టలాడుము.

పురు—(సవ్వుచు)

ఆ. ఏకకాంత యుండ ♦ నే సస్వతంత్రుండ
నిద్రఱుండ వేతె ♦ యెన్న నేల?

నొక్కచిలుక వాగిల ♦ నొగి జోగుజొన్నవె
న్ననను జోడువాగిలు ♦ ననువుగాఁగ.

సుమ—ఇంత యస్వతంత్రుండ వైననీమోము జూడరాదు. ఈమెను
పురుష వేషమున నీవే తీసుకొనివచ్చి నన్ను వంచిచితివి. (అని
కోపమునపోబోవుచున్నది)

పురు—[ఆమె రెండుచేతులను బట్టికొని] ఆయ్యయ్యో! నేనేకర్మమెఱు
గను. దేవీ! నిష్కారణము కోపపడకుము నన్ను కటాక్షింపుము.

నర్మ—నాథా! నీభార్య నిన్ను నాకిచ్చినది. ఇంక నీవటు పోవలదు.
ఇటు రమ్మ. (అని చేయిపట్టికొని లాగుచున్నది)

పురు—(గడ్డముపట్టికొని) నర్మదా! ఒక్కనిమిషము తుమింపుము. సుమ
తీ! నేను నిర్దోషిని. నన్ను కటాక్షింపుము.

విదూ—(తనలో) జాగిలపుజోటిమధ్య నడక పంది చిక్కిన ట్లున్నది క
దా (ప్రకాశముగా) అమ్మా! సుమతీ! ధర్మశాస్త్రనిపుణుడ
వైన నేనెకసంగతిఁజెప్పఁబోవుచున్నాను. విను. అజ్ఞతచేఁ జేయఁ
బడిన వాగ్దానము నెఱవేర్చఁదగినది కాదు. ఈవైద్యుని నర్మ
దగా నెఱుంగక నీవుచేసినఖరారు చెల్లఁదగినది కాదు. ఈవ్యవ
హారము న్యాయసభ కెక్కవలసినదై యున్నది. కాని న్యాయా
ధిపతియైనరాజు ప్రతివాదికి పాక్షికుఁడు. ఈతగువు నాయొద్దకు
మాన్చినయెడల—

పురు—ఛీ! ఊగుకొమ్ము.

విదూ(నవ్వుచు) లోకువ నేనే కద.

పురు—(గడ్డముపట్టికొని) సుమతీ! నేనుచెప్పినట్లు వినుము. నామర్యా
దను గాపాడుము నర్మదా! నీవు కోపపడకుము.

గీ. ఇంతి! నీసొత్తు కేవల ♦ మేను గాను

సుమతి కేవలమును నీదు ♦ సొమ్మగాను.

విదూ—(నవ్వుచు) రాజా చెప్పకపోయితివి! తృతీయపంథను ద్రొక్కు
చుంటివా?

పురు— వరుస మీరిద్దఱును నన్ను ♦ పంచకొనుడు
లలిని ప్రాకృశ్చిమాధక్ గో ♦ శములు వరుస
తిరణికాంతిని గ్రహించు ♦ దారిగాగ.

నుమతీ! నీకీష్టమేనా, ఓయురగలోకవాస్తవ్యా! ఇటురమ్ము. ఇ
టురమ్ము. నీకును సమ్మతమేకదా!

[అంతట నురగ లోకాధిపతి యగు మందారుడు ప్రవేశించుచు
న్నాడు.]

గీ. ఒక్కగానెక్కకూతురు ♦ ముక్కుపచ్చ
యైన నారనికన్నెక ♦ నేను కనుల
కటవుదీరగఁ గాంచి ను ♦ ఖంబుఁ బడయ
మాయమై పోయె నేమందు ♦ మాయవిధిని.

అ. ఉరగలోకమెల్లఁ ♦ బారిపారి గాలించి
దానిఁ జూడలేక ♦ ధరణిఁ జేరి
యుంటి నిటను లేక ♦ యున్న స్వర్గమె నాకు
దిక్కు గాని యేమి ♦ దిక్కు గలదు?

ఆ. కాని యొక్కగాలి ♦ కబురు నాచేవిఁ బడె
చక్రవర్తియింట ♦ చాన గలద
టంచు వానిభార్య ♦ యగుటకు వచ్చెనో?
కాకయున్న నేమి ♦ కారణంబు?

ఆ. పండువంటికులము ♦ భస్మమై పోవఁగ
సిగ్గువిడిచి మగనిఁ ♦ జెందఁ గోరి
యూరనూరఁ గాక ♦ నెగి లోకములనెల్ల
దిమ్మరిల్లుచుండె ♦ బమ్మవ్రాత.

ఆ. మల్లెపూలదండ ♦ మర్కటగళమునఁ
దెట్టులుతు ననుచు ♦ నింతజాడ్య

మేను జేయవలసె ♦ దానికి నెనయైన
వరుడు పెదుక వెదుక ♦ దొరుకకుంట.

ఆ. ఏదిగినట్టిబిడ్డ ♦ యింటనుండగఁ కొంచె
మటును నిటును గలుగు ♦ వటునిఁ జూచి
త్వరగ ముడినిబెట్టి ♦ వారిఁ గూర్పనియట్టి
కుమతి ముక్కు చెవులఁ ♦ గోయవలయు.

ఆ. మాకు సంతతు లేదు మా ♦ కర్మ మని కుళ్ళి
మూల్గుచుండ్రు పుట్టి ♦ ములిగినటులు
పిల్ల లున్న నేమి ♦ యిల్లుఁ గూల్చెడువారు
చేటఁ బడుట కడుపు ♦ చేటు గాదె.

దైవమా! ఏమి చేయవచ్చును. ప్రారబ్ధ మనుభవించక తీటునా
ఈచక్రవర్తియొక్క మందిరమునకు పోయెదను. ఆహా!

ఆ. అతఁడునేనుసముల ♦ మైననాతనియింటి
కేను బిలువకుండ ♦ నేగుచుంటి
పిల్లకొఱకుఁగాదె ♦ వెత లిన్ని బడనయ్యె
కడుపువంటితిపి ♦ కలదె యొకటి?

ఇదిగో రాజమందిరము. ద్వారరక్షకా!

సేవ—అయ్యా!

మందా—మీరాజును జూడ మఱియొకరాజు వచ్చె నని చెప్పుము.

సేవ—చిత్తము. (అని యామాటలనే చెప్పుచున్నాడు.)

పురు—ఏమీ! మీరాజునుచూడ మఱియొకరాజు వచ్చె నని చెప్పె
నా! నాకధీనులైనభూలోక రాజచ్యులలో నెవ్వఁడు నింతగర్విం
చినవాఁడులేఁడే! ఏమీ! ఏరాజయ్యుండును? వచ్చుట యిష్టగో
ష్టికా? యుద్ధమునకా? ఎవరైన నేమి? ఎందులకైన నేమి?
తీసుకొనిరమ్ము.

సేవ—(వచ్చి) అయ్యా! తాము లోనికి రావచ్చును.

(మందారుడు లోనికిప్రవేశించెను.)

నర్మ—(వరుగైతుకొని వచ్చి కాళ్ళపైఁ బడి) తండ్రీ! క్షమింపుము!
తండ్రీ! కటాక్షింపుము!

మందా—భీ! దుర్మార్గురాల!

ఆ. తండ్రీ చచ్చె ననుచు ♦ దలఁచితివే! నీవు
భయము లేకసిగ్గు ♦ బారదోలి
మగనికొఱకు నీవె ♦ మహియెల్ల దిరిగెదు
కాలుగాలుపిల్లి ♦ కరణిగాగ.

భీ! దుష్టవర్తనురాలా! నావెంటరమ్ము (అని నర్మదను బలా
త్కారముగా చేయి బట్టుకొని తీసుకొనిపోఁబోగా.)

పురు—(అదరిపడి కత్తి చేతబూని) ఓహూ! ఇతడు నామామ కాఁజూ
లును! అయిన నేమి!

క. ప్రాణము బోయినపోనీ
మానిని దక్కించుకొనెద ♦ మరి శూరుఁడిలక
ప్రాణము పోయిన పోనీ
మానము దక్కించుకొనిన ♦ మాడ్కిక పేడ్కక.

భీ! మూర్ఖుడా.

ఆ. కత్తివేటు దినెదో? ♦ కాంతను విడిచెదో?
మామ వగుట రెండు ♦ మార్గములను
జూపినాడ గాని ♦ చూపుతో నాకత్తి
యెట్టిబారవలయు ♦ నిట్టితరిని.

మందా—భీ! చోరుడా! భీ! మాంత్రికుడా!

ఆ. మాయమంత్రములను ♦ మాబిడ్డ నురగలో
కంబునుండి లాగ ♦ గలిగితివిర

ఐంద్రజాలి కేంద్రుఁ ♦ డవనిలో నున్నట్టి

ధనపుప్రాతుఁబైకిఁ ♦ దార్చుకరణి.

గీ. మించుకన్నెల సిగ్గు హ ♦ రించుటకునె

బ్రహ్మ యీరాజ్యమును నీదు ♦ పాలు జేసె?

పండ్ల దిని పూలఁ దాల్చుచుఁ ♦ బ్రబలుటకునె

వనము కాపరియైనట్టి ♦ వానికొలుపు?

గీ. నీవు నాకూతు హరియింప ♦ నేను దాని

గొంచుపోవుట తప్పుగ ♦ నెంచితివిర!

దొరనుమించిన యధికారి ♦ దొంగఁజేసి

యిట్టులే గ్రుడ్డిగా రాజ్య ♦ మేలుదుంటె?

భీ మూర్ఖుఁడా! నేనునాకూతును విడువను. చేతనైనయెడల

యుద్ధమునకు రమ్ము.

పురు—అవశ్య మిదిగో వచ్చెదను. వయస్యా! ధనుర్బాణముల నిటు

దెమ్ము. సేవకా! కవచమునుగూడ శీఘ్రమున నాయత్తపఱు

పుము.

మందా—ఇదిగో నేనును గూడ యుద్ధమునకు సిద్ధపఱుచుకొనును

న్నాను. అవశ్యము తగుస్థలము చూచి యిప్పుడే యుద్ధ మారం

భించెదము.

సును—నాథా! యుద్ధమెందులకు శాంతింపుము.

పురు—(కోపముతో) నేనుబ్రతికియుండుట నీ కిష్టములేదా!

నర్మ—తండ్రీ! కత్తి మాయ నేల కటాక్షింపుము.

మందా—భీ! పాంసులా! నోరు మూసికొని నీ వచ్చట దూరమున

కొంతసేపు కూర్చుండుము.

నర్మ—(కొంచెము దూరముగ పోయి తనలో)

అహా భగవంతుఁడా! ఇప్పుటికైన నన్ను గట్టెక్కనియ్యక పోయి

తివా? ముందునుయ్యి, వెనుకగొయ్యి, మధ్యనన్నుంచితివా?
 ఒకవైపున తండ్రి, యొకవైపున పెనిమిటి. ఎవరిమాటవిందును?
 ఎవరిమాట వినకపోదును? ఇద్దఱు నొకరిపై నొకరు నాకొఱకు
 కత్తులను దూసుకొన నున్నారు. ఓతండ్రి! అనేకతపములను జేసి
 నన్ను గాంచి పదునాలుగేడు లల్లారుముద్దుగఁ బెంచిననీవు
 బహుకష్టములఁ బడి మూఁడులోకములు దిరిగి యేడ్చి యేడ్చి
 మహాచక్రవర్తి శిఖామణిని చెట్టఁబట్టి వానిప్రక్క నుండఁగ నన్ను
 బలాత్కారముగ నూడఁబెరికి యిట్లు నాగొంతుఁ గోసెదవా?
 విశ్వామిత్రశాపమువలన దపించి యధోలోకమునఁ బడినన్ను
 గాంచి ప్రేమించి నాకొఱకు కంటికిమంటి కొకధారగ నేడ్చి
 దుఃఖభారమున రోగపడి చివరకు నన్నుఁ గాంచుటకు ఫలము;
 ఓనాథా! ఓమహాచక్రవర్తి! నాతండ్రియు నీమామయు నైన
 యీవృద్ధమహారాజుయొక్క రక్తమున నీయొక్కవస్త్రములను
 దడుపుకొనుటయేనా? అయ్యయ్యా! మీయిద్దఱిరక్తమును నా
 పెండ్లికాతమందు వసంతోత్సవ మగునా? నాథా! అల్లుడు మా
 మగు నమస్కరింప వలెగాని కత్తినిబాడుచునా. ఓతండ్రి! నీకత్తి
 ప్రేటులా నీయల్లునికిదీవెనలు? ఓనాథా నాజన్మమునకు కారణ
 మైననాతండ్రియొక్కరక్తముతోతడిసిన చేతులతోనా నాకుమం
 గళసూత్రధారణము చేయదలఁచితివి? ఓతండ్రి నానాథుని జం
 పిన చేతులతోనా నన్ను తిరిగి యురగలోకమునకు గొనిపో
 దలఁచితివి? ఓహూ! భగవంతుడా! ఏమి దిక్కు యేమి చే
 యుదును! ఏది గతి! అయ్యో! నాథా! నీవుగాని, అయ్యో!
 నాతండ్రి! నీవుగాని మీరిద్దఱొకసారిగాని నాకనులయెదుట
 చావకమునుపే యింతముప్పునకు కారణమైన నే నంతముమేం
 దుట మంచిది కాదా! తండ్రి! నీవునాజన్మమున కెట్టికారణ మై

తివ్రా, నాచావునకు కూడ, నిట్టికారణమే యైతివి సుమా!
 నాథా! నీయెదుట నీకొఱకే చచ్చుచుంటినిసుమా! ఇంతకష్టపడి
 నిన్ను లభింపచేసుకొనినందులకు మెక్కసారి గట్టిగ నిన్ను కాగి
 లించుకొనకే చచ్చిపోవుచుంటినిగదా ఇంద్రా! మృషావాదీ!
 నీపెనిమిటితో నిన్నుఁగూర్చెద నని చెప్పితివే! ఏదీ! ఓశచీ! మ
 గనాలా! నీమాటకూడ యబద్ధ మయ్యెనుకదే! తండ్రీ! పెండ్లి
 కాలమందు నాకు గొంతు త్రాడా యరణ మిచ్చుచుంటివి?
 ఓసూర్యభగవానుఁడా! నీయింటికొడలిని కావలెనని నే నెంత
 యేడ్చినను నాకు స్వాధీన మైనది కాదుగదా. ఓపురుకుత్సా!
 ముందుజన్మముననైనను నీవే నాకుభర్తవు కావలెనుసుమా!
 అయ్యో! చంపుకొనుట కిచ్చట నేమిన్నది. గ్రుక్కెడుప్రాణ
 మదెంతసేపు పోవలెను. ఇదిగో నానాథుని కరస్పర్శచే పరమ
 పూజ్యమైనయీపైఁటకొంగున గొంతున కురి పోసుకొనెదను.
 ఆయ్యో! ఆయ్యో! గళసూత్రయోగమే కాని మంగళసూత్ర
 యోగము లేదయ్యెనా? (కొంగున కన్నుల కద్దుకొని) తండ్రీ!
 నమస్కారము. నాథా! నమస్కారపూర్వకముగా దూరమున
 నుండి కన్నులచేతనే కౌగిలించుకొనుచున్నాను. హా ఇంద్రా!
 మాయకాఁడా నీవలనచెడితిని (గొంతుక కురిపోసికొని) హర
 హరా! హర హరా! (అని నేల వ్రాలుచున్నది.)

[అప్పుడు శచీదేవేంద్రులకాశయానమునఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

ఇంద్రు—నర్మదా! నర్మదా! ఆగుము. ఇంద్రుడు మృషావాదికాఁడు.

తెమ్ము నర్మదా తెమ్ము.

నర్మ—(అదరిపడిలేచి) మహేంద్రా! నమస్కారము! నాపెనిమిటిని

నాకు దయచేయుఁడు.

ఇంద్రు—(నవ్వుచు) అందుకొఱకేగద వచ్చితిని.

1—(నవ్వుచు) నర్మదా! ఇల్లాలిమాట యసత్యము కాలేదుకదా.

2—(నమస్కరించి) తల్లీ! క్షమింపుము.

3—పురుకుత్సా! ఏమీ ఈవిత! ఆతనికూతురు నీప్రక్కను, నీకత్తియతనిప్రక్కనా? చాలు చాలు! మామగారిని శిక్షించునంతటిమహాగుణ మీశ్వరభక్తివలన గలిగినది కాబోలు నేమి? చాలుఊరకుండుము.

4—పురందరా! నమస్కారముతమయిష్టానుసార మేనడుచువాడను.

5—పురందర! నమస్కారము.

6—కళ్యాణమస్తు! మందారా! నీవునాకున్నేహితుడవును నేను చెప్పినట్లు వినువాడవే కద.

7—తులసీదళమునువలె తమయానతిని శిరమున ధరింతును.

8—అట్లులైన వినుము. నాకుపుత్ర సముడగుమాంధాత పరలోక గతుడగుటచే అతనికుమారుడైన పురుకుత్సను నేనే తండ్రి వంటివాడను. నర్మదకుడగిన వరుడు పురుకుత్సుడే. వారిదాంపత్యమువలన మనమిద్దఱము వియ్యమందవలసి యున్నది. వీరిద్దఱిని సంఘటన జేయుటయందు నీ ప్రధాని యగు సంశుమంతుడును నాసఖుడగు చిత్రకేతుడును నేనునుగూడ మిక్కిలి శ్రమ చేసితిమి! అంశుమంతుడొకస్మికముగ మరణించుటచే పాపమీసంగతి నీకుదెలియనందులకు విచారించుచున్నాను.

9—మహానుభావా! తమయిష్టప్రకారమే నడువవలసినవాడను.

సెలవైనయెడల నురగలోకమున వివాహ మొనరింతును.

10—(నవ్వుచు) మిత్రమా! నే నెచ్చటనుండ నదియే యింద్రలోకము. నీవెచ్చటనుండ నదియే యురగలోకము. ఈపురుకుత్సనిది భూలోకమేకద! మూడులోకము లిచ్చట సమావేశ మైనవి. వివాహమునకు నింతకన్న తగినస్థలమేది.

విదూ-ఆలస్యమెందులకు నేను బ్రహ్మనై, ఇప్పుడే వివాహము చేయుంచెదనట

విశ్వా-—(ప్రవేశించి) ఆగు ఆగు ఇదిగో! పురుకుత్సుడు చెప్పినట్లు
వ్యతిరేక బ్రహ్మనైన నేను వచ్చుచుంటిని. పురుకుత్సా! ఇప్పుడు
నాశాపమునకు విమోచనము కలిగినది.

గీ. “బ్రహ్మసృష్టించునిత్వాకు ♦ వంశజులకు
సురలలోకమె గతి యింత ♦ వఱకునీవు
భళిర తద్వ్యతిరేకపు ♦ బ్రహ్మవగుట
నా కథోలోకగతి యిచ్చి ♦ నావు కావె,,

అని నన్నాక్షేపించితివి జ్ఞాపకమున్నదా?

పురు-—(నమస్కరించి) అయ్యా! క్షమింపుము.

ఇంద్రు-గాధినందనా ఇంద్రుడు నమస్కరించుచున్నాడు.

విశ్వా-—కళ్యాణమస్తు.

మందా-—విశ్వామిత్రా! మందారుడు నమస్కరించుచున్నాడు.

విశ్వా-—కళ్యాణమస్తు! వివాహముహూర్తము సమీపించుచున్నది.
సూర్యోదయ మైనవెంటనే సుముహూర్తము. అదుగో భాస్కరుడు
దుడుదయించుచున్నాడు.

సీ. అల్లుడొసీదువా ♦ దాబ్బంబు లీతడు

గడుగఁ దెచ్చినరత్న ♦ కలశ మనఁగ

కన్యాప్రదానస ♦ త్కాలంబునను నీకు

గట్టెడు మేల్బాసి ♦ కంబనంగ

వియ్యంకు లొకరిపై ♦ వేడ్క నెక్కురు జల్లె

బట్టిన బగ్గుండి ♦ పల్లెమనఁగ

(పర్వదవంకడగి)

ప్రాకృతి సువా ♦ భాగ్యవృద్ధి కొనంగు,

సుఖమునుమ ♦ బరిణయనగ.

(పురుకుత్సునివంకఁజూచి)

గీ. పరిథవిల్లుచుభవదీయ ♦ వంశనాథుఁ
డైనరవిపెండ్లిపెద్దయై ♦ యలరుకతన
వచ్చెఁజూడఁగననదే ♦ ప్రాగ్ధరమునఁ
బొలుచునత్యుత్తమప్రభా ♦ పూర్ణుఁడగుచు.

రు—ఓప్రభాకరా! నమస్కారము.

నా—వయస్యా! ఈసూర్యునిఁజూచి నీకునమస్కరించవలెనని బుద్ధిపుట్టినదికాని పెండ్లి యరిసెవలెనుండుటచే నీతనినోటఁబడవైచుకొనవలెనని నాకు బుద్ధిపుట్టుచున్నదినుమా.

శ్వా—పురుకుత్సా! నర్మదా! మంగళస్నానగౌరీపూజాదులు చేయించవలసియున్నది. మీరులోనికిరండు. మందారా! కన్యాప్రదాతపు. నీవుకూడరమ్ము. (పురుకుత్సుడు, నర్మదయు, సుమతియు, విదూషకుఁడును, విశ్వామిత్రుఁడు, మందారుఁడును లోనికిఁబోవుచున్నారు.)

ద్రు—శచీ! భగవంతుఁడనుకూలదాంపత్యము నేడుకూర్చినాడునుమా.

ది—సందేహమేమి!

(విశ్వా, పురు; నర్మ, మందా, విదూ, ప్రవేశించుచున్నారు.)

శ్వా—పురుకుత్సా! పితృసమానుఁడగునింద్రునికి నీయిద్దరుభార్యలతోను నమస్కరించుము. (పురుకుత్సుఁడు నమస్కరించుచున్నాడు.)

ద్రు-గీ. భార్యలిద్దరుని నైల్వఁ ♦ బరమభక్తి
శాశ్వతంబుగనిలయేలు ♦ చక్రవర్తి
శ్రీసతియుభూసతియుపాద ♦ సేవఁజేయ
విమలదయలోకములఁబోచు ♦ విష్ణుభంగి.

నీమామగారికి నమస్కరింపుము. (పురుకుత్సుడు నమస్కరించుచున్నాడు.)

మందా—పురుకుత్సా!

గీ. వీరినిద్దరినెకరీతి ♦ గారవమున
గాంచిప్రతిభాధికతనీవు ♦ గాంచుమయ్య
భవ్యభవదీయపంశాధి ♦ పతియగురవి
యెలమిభార్యాద్వయంబుతో ♦ నెసఁగినటుల.

ఆ. ఉరగకాంతనీకు ♦ నువిదయాటనునీదు
చరితవినెడుచదువు ♦ నరులకెప్పు
డురగభయములేక ♦ నుండునట్టుగనేను
వరమునిచ్చినాఁడ ♦ వత్సనీకు.

ఇంద్రు—గాధినందనా! తాముఁగూడ నేమైన నీతనికివరమొసంగెదరా!

విశ్వా—(నవ్వుచు) నాయాశ్రమమందు దుష్టినిచంపినయప్పుడే యాత
నికివరంబిచ్చితి. ఐనను నర్మదా!

గీ. మున్నురగలోకమందున ♦ భువినిపిదప
దివినితరువాతనటుమీఁడ ♦ భువినిదిరిగి

యిటనెయైదవపరిపతి ♦ నెనయునీకు
నైదవతనంబుశాశ్వతం ♦ జానుగాత.

పురు—అయ్యా! ఋషిసత్తమా! ఇంద్రాదిదేవతలదర్శించియు తిరిగిభూ
లోకమునకువచ్చి సూర్యసమానుడగు పుత్రునిగాంచి సుఖింతు
వని దామునాకు సెలవైనంగిరి. అంతయును నెరవేరెనుకాని—

విశ్వా—(నవ్వుచు) నీతాతయువనాశ్వుఁడు సంతానముకొరకింద్రయా
గమునుజేసి నీతండ్రియగుమాంధాతనుగాంచెను. ఆతనికి ఇంద్ర
యాగమునందుగాని ప్రత్యక్షముగాని దేవేంద్రుఁడు నీమహాదృ
ష్టవశమున నిప్పుడే శచీసహితుడై ప్రత్యక్షమయ్యెను. నీచేత
నిప్పుడింద్రయాగమును జేయించుకొఱకేవచ్చియుంటిని. యాగ
దీక్షితుఁడవుగమ్ము. నీకుసంతానము కలిగినదనే భావింపుము.

—మహేంద్రా! తమ సెలవుగూడ దయచేయఁబడునుగాక.

దు—అవశ్యముచేయుము. ఇకనిక్కడ నవశిష్టమేమున్నది.

—(నిలుచుని)అయ్యా! అయ్యా! యింకొకచిన్నయవశిష్టమున్నది.

హామమొకటి చేయవలసియున్నది.

—హామమెందుకు?

—క్షమించినచో చెప్పెదను.

దు—క్షమించితిని. చెప్పుము.

—(తానుదూరముగానిలుచుండి) హామమెందుకు చేయవలెననగా (ఒకటిరెండు అనియేడువరకులెక్కపెట్టి) ఈసప్తగ్రహకూటమువలని బాధప్రపంచమునకు లేకుండుటకొరకు—

—(మహేంద్రా) అవశిష్టమును నాయానందమునకు మితియునుగూడలేదు. ఐననిటులకోరెదను.

గీ. ధరణియీతిబాధలులేక ♦ దనరుగాక

ప్రజలయన్యోన్యవైరముల్ ♦ వాయుఁగాక

కవితరాజపోషణమున ♦ గ్రాలుఁగాక

నీతిపాలనమునరాజు ♦ నెగడుఁగాక

దు—తథాస్తు.

—తథాస్తు. తథాస్తు.

పంచమాంకము,

సర్వముసంపూర్ణము.

